

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA HUMANISTIČNE ŠTUDIJE

MARUŠKA URBANČIČ

**PRAVOPISNA ZMOŽNOST DIJAKOV
NA SREDNJI GOZDARSKI, LESARSKI IN ZDRAVSTVENI ŠOLI
POSTOJNA**

MAGISTRSKO DELO

Koper, 2023

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA HUMANISTIČNE ŠTUDIJE

MARUŠKA URBANČIČ

**Pravopisna zmožnost dijakov
na Srednji gozdarski, lesarski in zdravstveni šoli Postojna**

Magistrsko delo

Študijski program: pedagoški študijski program Slovenistika

Mentorica: doc. dr. Vladka Tucovič Sturman

Koper, 2023

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem mentorici doc. dr. Vladki Tucovič Sturman za vse nasvete, ki so me pripeljali do cilja. Ves čas me je strokovno usmerjala in mi nudila prijazno pomoč.

Iskrena hvala tudi mami in očetu za vso podporo, potrpežljivost in ljubezen. Hvala, ker nista nikoli obupala nad menoj.

Magistrsko delo posvečam svojim hčerkama: Taji in Ivi.

Izvleček

Pravopisna zmožnost dijakov na Srednji gozdarski, lesarski in zdravstveni šoli Postojna

V magistrskem delu je predstavljena sporazumevalna zmožnost, katere del je tudi pravopisna zmožnost. To je zmožnost pisca, da pretvarja glasove, besede, povedi iz slušnega v vidni prenosnik, in zmožnost bralca, da obvlada branje besed/povedi/besedil, torej da pretvarja črke, besede, povedi iz vidnega v slušni prenosnik. Pravopisne vsebine so del učnih načrtov slovenščine po vsej vertikali šolanja, zato sta v nadaljevanju dela predstavljena kataloga znanj za pouk slovenščine na srednjih poklicnih in srednjih strokovnih šolah s poudarkom na pravopisnih temah. V zadnjem poglavju teoretičnega dela je predstavljen Slovenski pravopis 2001 in njegova pravila, ki naj bi jih upoštevali pri pisanju: pravila o pisanju velike in male začetnice, pisanju prevzetih besed in besednih zvez, rabi ločil, pisanju skupaj in narazen ter deljenju besed. Omenjena pravila so zbrana v preizkusu znanja, njegovi rezultati pa so predstavljeni v empiričnem delu. Preizkus znanja so anonimno reševali vsi dijaki, ki so v šolskem letu 2022/2023 obiskovali Srednjo gozdarsko, lesarsko in zdravstveno šolo Postojna. Sodelovali so dijaki vseh letnikov in programov (gozdar, gozdarski tehnik, mizar, bolničar negovalec in zdravstveni tehnik). S preizkusom se je ugotavljalo, ali se pravopisno znanje dijakov razlikuje glede na program, ki ga obiskujejo, glede na spol in glede na letnik in katero poglavje Slovenskega pravopisa 2001 dijakom povzroča največ težav. Izkazalo se je, da je pravopisna zmožnost višja pri dijakih, ki obiskujejo programe srednjega strokovnega izobraževanja. Najuspešnejši so bili dijaki četrtil letnikov srednjega strokovnega izobraževanja, najmanj odstotkov pa so dosegli dijaki prvih letnikov srednjega poklicnega izobraževanja. Izkazalo se je tudi, da so bila dekleta pri reševanju uspešnejša od fantov. Največ težav dijakom povzroča raba ločil in pisanje skupaj oziroma narazen, sicer pa so vsi razredi preizkus rešili z najmanj 50-odstotno pravilnostjo.

Ključne besede: sporazumevalna zmožnost, pravopisna zmožnost, Slovenski pravopis, pravopisni preizkus, pravopisna zmožnost dijakov

Abstract

Grammatical accuracy of students at the Secondary School for Forestry, Wood Technology, and Healthcare Postojna

The master's thesis presents communicative ability, a part of which is also grammatical accuracy. The latter refers to the writer's ability to transform sounds, words, and sentences from auditory to written form, as well as the reader's ability to read written words/sentences/texts by converting letters, words, and sentences from visual to auditory form. Grammatical content knowledge is part of the Slovenian language curriculum throughout all levels of education, and therefore, the following sections of the thesis illustrate the two catalogues of skills for teaching Slovenian language in vocational and technical secondary schools, with an emphasis on grammar contents. The last chapter of the theoretical part introduces the 2001 edition of Slovenian Orthography and its rules, which should be followed in writing: rules regarding capitalization, writing loanwords and phrases, punctuation usage, word spacing and separation, and word division. The mentioned rules are compiled in a knowledge test, and the results are presented in the empirical part. In the academic year 2022/2023, all students attending the Secondary School for Forestry, Wood Technology, and Healthcare Postojna participated in an anonymous knowledge test. The test involved students from all years and programs (forester, forestry technician, carpenter, nurse caretaker, and medical technician). The purpose of the test was to determine if there were differences in grammar knowledge among students based on their program, gender, class, and to identify which chapter of the Slovenian Orthography of 2001 caused the most difficulties for the students. The results showed that students in technical education programs exhibited higher grammar competence. Fourth-year students in technical education programs achieved the highest percentage, while first-year students in vocational education programs scored the lowest. It was also found that girls outperformed boys in solving the test. The most challenging areas for students were punctuation usage and knowing when to write words together or separately. However, overall, all classes achieved a minimum correctness rate of 50% in the test.

Keywords: communicative ability, grammatical accuracy, Slovenian Orthography, grammar test, students' grammatical accuracy

IZJAVA O AVTORSTVU zaključnega dela

IME IN PRIIMEK AVTORJA: Maruška Urbančič

VPISNA ŠTEVILKA: 92192033

FAKULTETA: Fakulteta za humanistične študije

ŠTUDIJSKI PROGRAM IN STOPNJA: Pedagoški študijski program Slovenistika, II. stopnja

NASLOV ZAKLJUČNEGA DELA: Pravopisna zmožnost dijakov na Srednji gozdarski, lesarski in zdravstveni šoli Postojna

Podpisana izjavljam, da sem avtorica zaključnega dela z naslovom Pravopisna zmožnost dijakov na Srednji gozdarski, lesarski in zdravstveni šoli Postojna

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo zaključno delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem zaključnem delu, navedena oz. citirana v skladu z navodili fakultete,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega zaključnega dela in je zapisan v skladu z navodili fakultete,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo zaključno delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem zaključnem delu,
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13 in 56/15), prekršek pa podleže tudi disciplinskim ukrepom Fakultete za humanistične študije v skladu z njenimi pravili,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo zaključno delo in za moj status na Fakulteti za humanistične študije,
- je zaključno delo lektorirano in urejeno skladno z navodili fakultete.

Kraj in datum: Koper, 21. junij 2023

Podpis avtorja-ice:

KAZALO

1	UVOD	1
2	TEORETIČNI DEL	3
2.1	Sporazumevalna zmožnost	3
2.1.1	Jezikovna in pravopisna zmožnost	6
2.1.2	Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v šolah	8
2.2	Katalogi znanj za pouk slovenščine na srednjih šolah	12
2.2.1	Predstavitve predmeta	13
2.2.2	Katalog znanja za pouk slovenščine v srednjem poklicnem izobraževanju (SPI)	14
2.2.3	Katalog znanja za pouk slovenščine za srednje strokovno izobraževanje (SSI)	14
2.3	Slovenski pravopisni priročniki – zgodovina	15
2.4	Slovenski pravopis 2001	21
2.4.1	Raba velikih in malih črk	22
2.4.2	Prevzete besede in besedne zveze	25
2.4.3	Ločila	28
2.4.4	Pisanje skupaj oziroma narazen	32
2.4.5	Deljenje	34
2.4.6	Kritike Slovenskega pravopisa 2001	34
3	EMPIRIČNI DEL	37
3.1	Opredeleitev problema	37
3.2	Namen, cilji in hipoteze	38
3.3	Metode dela	39
3.4	Predpostavke in omejitve raziskave ter predstavitev vzorca raziskave	40
3.5	Raba velikih in malih črk	42
3.5.1	Zapisovanje velike začetnice na začetku povedi	43
3.5.2	Zapisovanje imen bitij (tudi z določili) in svojilnih pridevnikov	44
3.5.3	Zapisovanje zemljepisnih lastnih imen	45
3.5.4	Zapisovanje stvarnih lastnih imen	46
3.5.5	Zapisovanje stvarnih občnih imen	47
3.5.6	Zapisovanje velike začetnice v premem govoru	49

3.5.7 Zapisovanje vrstnih pridevnikov iz lastnih imen	49
3.6 Zapis pridevnikov iz lastnih imen.....	50
3.7 Pisanje prevzetih besed in besednih zvez	52
3.8 Zapisovanje ločil.....	53
3.8.1 Pika.....	54
3.8.2 Vprašaj	56
3.8.3 Klicaj	57
3.8.4 Vejica	58
3.8.5 Ločila pri premem govoru.....	59
3.8.6 Raba drugih ločil	60
3.9 Raba vejice.....	61
3.10 Pisanje skupaj oziroma narazen	63
3.11 Zapisovanje skupaj oz. narazen pri glavnih in vrstilnih števnikih.....	65
3.12 Deljenje besed.....	66
3.13 Predstavitev rezultatov glede na letnik in vrsto izobraževanja.....	67
3.14 Predstavitev rezultatov celotnega preizkusa glede na letnik, spol in vrsto izobraževanja	68
3.15 Predstavitev rezultatov celotnega preizkusa glede na spol	68
4 UGOTOVITVE.....	70
5 ZAKLJUČEK.....	78
6 VIRI IN LITERATURA	80
7 GRAFIČNE PRILOGE.....	84
7.1 Slike	84
7.2 Seznam prilog	85

1 UVOD

Človek je bitje komunikacije. Da lahko komuniciramo, moramo usvojiti sporazumevalno zmožnost, katere del je tudi pravopisna zmožnost. Otroci v predšolskem obdobju se s pravopisno zmožnostjo še ne srečujejo, kasneje pa predstavlja pomemben del pouka slovenščine in tudi življenja nasploh, saj nam besedilo, ki je pravopisno ustrezno, lahko marsikaj pove o sporočevalčevi pismenosti in izobraženosti. Čeprav lahko naslovnik razume tudi besedila, ki pravopisno niso povsem pravilna, je pomembno, da so besedila, ki jih tvorimo, pravopisno in jezikovno razumljiva, saj tudi na tak način poskrbimo za ohranjanje visoke ravni znanja slovenskega jezika.

V času, ki je vse bolj digitaliziran, se marsikomu obvladanje pravopisa ne zdi več pomembno, saj obstajajo orodja, ki nas na napake opozorijo (npr. podčrtajo napačno zapisane besede, preoblikujejo napačne zapise, na ukaz zapišejo celotno besedilo ipd.), zato lahko uporabniki hitro postanemo pasivni in nepozorni. Pa vendar se moramo zavedati, da tehnologija ne more povsem nadomestiti človeka in da je izrednega pomena, da se ljudje ves čas izobražujemo, beremo in pišemo (pravopisno ustrezna) besedila.

Dobro poznavanje pravopisne zmožnosti pomeni obvladanje prvin in pravil pisanja danega jezika. Pravopisne vsebine so del učnih načrtov slovenščine po vsej vertikali šolanja. Učence in dijake se preverja s preizkusi znanja – osnovno šolo zaključijo z nacionalnim preverjanjem znanja, srednjo šolo z maturo oziroma zaključnim izpitom. Ti testi sicer ne preverjajo samo pravopisnega znanja, ampak tudi druge elemente, ki so jih učenci/dijaki usvojili med šolanjem (Kranjc in Ferlež 2019, 31).

V teoretičnem delu magistrskega dela sem najprej opredelila pojem sporazumevalne zmožnosti in podrobneje predstavila jezikovno in pravopisno zmožnost. V nadaljevanju poglavja je podanih tudi nekaj smernic, kako sporazumevalno zmožnost, ki je temeljni cilj jezikovnega pouka, razvijati v šolah. Učenci morajo imeti za razvoj sporazumevalne zmožnosti predvsem dovolj priložnosti za sporočanje, učitelji pa moramo biti pri tem inovativni in zanje organizirati domiselne spodbude za sporočanje. V naslednjem poglavju sem podrobneje predstavila kataloga znanj za srednje poklicno izobraževanje (SPI) in srednje strokovno izobraževanje (SSI) s poudarkom na pravopisnih temah. Posvetila sem se tudi zgodovinskemu pregledu slovenskih pravopisnih priročnikov, nato

pa sem podrobneje predstavila pravila iz aktualnega Slovenskega pravopisa 2001, saj sem upoštevanje teh pravil s preizkusom znanja preverjala pri dijakih Srednje gozdarske, lesarske in zdravstvene šole Postojna.

Poznavanje pravil, ki jih določa Slovenski pravopis 2001 (raba velikih in malih črk, raba ločil, pisanje prevzetih besed in besednih zvez, pisanje skupaj ali narazen in deljenje besed), je bilo pri dijakih preverjeno s preizkusom znanja. V empiričnem delu sem torej analizirala pravopisno znanje dijakov na SGLZŠ Postojna in skušala ugotoviti, ali se njihovo pravopisno znanje razlikuje glede na program, ki ga obiskujejo, glede na spol in glede na letnik. Zanimalo me je tudi, s katerim od omenjenih poglavij iz Slovenskega pravopisa 2001 imajo največ težav. V raziskavi je sodelovalo 355 dijakov in dijakinj, od tega je 134 dijakov in dijakinj obiskovalo programe srednjega poklicnega izobraževanja (gozdar, mizar, bolničar negovalec), 221 dijakov in dijakinj pa programe srednjega strokovnega izobraževanja (gozdarski tehnik in tehnik zdravstvene nege).

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Sporazumevalna zmožnost

Nataša Pirih Svetina (2005, 147) sporazumevalno zmožnost opredeljuje kot znanje in vedenje, ki posamezniku omogoča, da lahko ustrezno in učinkovito (kot poslušalec in govorec, bralec in pisec) uporablja jezik in sposobnosti, da to znanje uporablja v realnih situacijah, kar pomeni, da lahko tvori in razume poljubno število besedil v različnih govornih položajih in za različne potrebe oziroma sporazumevalne namene.

Z razvijanjem sporazumevalne zmožnosti je povezana tudi krepitev posameznikove nacionalne in jezikovne identitete (Knez in sodelavci 2016, 14).

Olga Kunst Gnamuš (1984, 96) pravi, da teorija sporazumevalnih zmožnosti temelji na dejstvu, da lahko enako vsebino sporočimo na veliko načinov. Kako oblikujemo sporočilo, je odvisno od tega, komu ga povemo, s kakšnim sporočilnim namenom in v kakšnem položaju se sporazumevamo. Vsako sporočilo nosi poleg vsebinskih podatkov tudi podatke o sporočevalcu, njegovem izvoru, družbenem položaju, poklicu, starosti, spolu, čeprav se večina govorcev ne zaveda asociacij, ki jih zbuja njihova govorica.

Marja Bešter Turk (2011, 114) navaja, da se je izraz zmožnost v jezikoslovju razvijal od 60. let 20. stoletja. Vpeljal ga je Chomsky, ki je uveljavil razlikovanje med splošno zmožnostjo in individualno performanco. Kadar ima posameznik s prirojenimi mehanizmi za usvajanje jezika zmožnost usvojiti svoj prvi oz. materni jezik, razvije splošno zmožnost. To pomeni, da na podlagi končne množice znamenj in pravil tvori neskončno število pravih povedi svojega jezika oziroma prepozna tvorjene povedi kot pravilne oziroma nepravilne. Kadar pa posameznik svojo zmožnost uporabi pri konkretnem govorjenju (sporazumevanju), uresniči individualno zmožnost (performanco). Temu v slovenski strokovni literaturi v glavnem pravimo raba jezika.

Pojmovanje idealizirane (jezikovne) zmožnosti je nadgradil Hymes, ki je pojmovanju (jezikovne) zmožnosti pri Chomskem dodal družbeno vlogo jezika. Pri Hymesu torej ni pomembno le znanje jezika (posameznik se ne uči le povedi danega jezika), temveč zmožnost rabe le-tega v različnih okoliščinah, ki predstavljajo posameznikov potencial

za uresničitev govornih dejanj. Njegovo pojmovanje sporazumevalne zmožnosti so kasneje prevzeli in nadgradili tudi jezikoslovci, ki so si kljub različnim poimenovanjem dokaj enotni (Prav tam, 114–115).

Bešter Turk povzame, da je sporazumevalna zmožnost »to, kar človek zna (ima na razpolago) za sporazumevanje (za opravljanje govornih dejanj) v raznih sporazumevalnih okoliščinah« (Prav tam, 115).

Tudi Olga Kunst Gnamuš (1984, 97) pravi, da je za sporazumevanje potrebno več kot le poznavanje pravil slovničnega oblikovanja. Pomembna so jezikovna sredstva ter razumevanje družbenih razmerij med sporočevalcem in naslovnikom. Le tako lahko dosežemo sporočilni namen. Razlikuje med jezikovno in sporazumevalno zmožnostjo, pri čemer jezikovno zmožnost sestavljajo pravila povezovanja, ki usmerjajo oblikovanje povedi ter njihovo povezovanje v nadpovedne sestave, sporazumevalna zmožnost pa je sestavljena iz določenih pravil, ki usmerjajo sporočilni namen in govorni položaj ter ustrezno izbiro funkcijske in socialne zvrsti, besedja, skladnje, sporazumevalnih vzorcev glede na vsebino.

Med sporazumevanjem (izrekanjem stavka v konkretnih družbenih okoliščinah oz. kontekstu) se torej tvori sobesedilo ali kontekst. Le-ta dobesedni pomen stavka sprevrne v sporočeni pomen (smisel) in določa dejansko vplivajnsko vlogo oz. moč povedi. Dobesedni in sporočeni pomen se lahko skladata, lahko pa se tudi razhajata. Sobesedilo (kontekst) je torej tisti pomenotvorni dejavnik, ki neposredna govorna dejanja sprevrne v posredna in ki vpliva na to, da npr. vprašanje razumemo kot prošnjo (Prav tam, 47).

Ključni dejavnik uspešnega razvoja sporazumevalne zmožnosti je posameznikovo delovanje v okviru sporazumevalnih dejavnosti (poslušanje, govorjenje, branje in pisanje). Sporazumevalna zmožnost se torej razvija z rabo oz. performanco. Performanca je dejanska uresničitev sporazumevalne zmožnosti v konkretnih okoliščinah sporazumevanja (Bešter Turk 2011, 115).

Leta 2011 je izšel prevod evropskega dokumenta *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje (SEJO)*, ki pomeni skupno podlago za poučevanje jezikov v Evropi. V njem sporazumevalno zmožnost sestavljajo tri delne zmožnosti: jezikovna,

sociolingvistična in pragmatična. Jezikovna zmožnost vključuje leksikalno, slovnično, semantično, fonološko, pravorečno in pravopisno zmožnost neodvisno od ostalih dveh zmožnosti (Prav tam, 120).

Sporazumevalna zmožnost pomeni zmožnost za sporazumevanje, le-to pa razumemo kot nadpomenko za sporočanje in sprejemanje besedil. Gre za zmožnost sporočevalca in prejemnika besedil, da sodelujeta v dvosmernem in enosmernem sporazumevanju. Sestoji iz naslednjih sestavin:

- Iz motiviranosti za sprejemanje in sporočanje: človeško sporazumevanje je zavestno in namerno dejanje. Človek sprejema besedila z določenim namenom, npr. da bi našel določen podatek, prav tako pa tudi naše sporočanje poteka z določenim namenom, npr. da bi vplivali na naslovnikovo vednost, prepričanje, vrednotenje ipd. Sprejemanje in tvorjenje besedila lahko torej potekata le, če ima človek željo/hotenje po sporazumevanju – če je zanj motiviran.
- Iz stvarnega/enciklopedičnega znanja prejemnika in sporočevalca: besedila, ki jih sprejemamo oz. tvorimo, o nečem govorijo. Besedilo lažje, hitreje, učinkoviteje in kakovostneje sprejemamo oz. tvorimo, če o temi tujega ali svojega besedila veliko vemo.
- Iz jezikovne zmožnosti prejemnika in sporočevalca: človek je edino bitje, ki se sporazumeva z besednim jezikom, zato je jezikovna zmožnost (tj. obvladovanje oz. znanje danega besednega jezika) pomemben gradnik njegove sporazumevalne zmožnosti. Človekova jezikovna zmožnost je zgrajena iz poimenovalne (besedne/slovarske), upovedovalne (skladenjske/slovnične), pravorečne in pravopisne zmožnosti. Poimenovalna zmožnost odraža sporočevalčevo zmožnost poimenovanja prvin predmetnosti, njihovih lastnosti, njihovih vrst, njihovih količin, njihovega dejanja/stanja in sporočevalčevih miselnih procesov z besedami in stalnimi besednimi zvezami. Za prejemnika pa pomeni zmožnost razumevanja besed in stalnih besednih zvez. Upovedovalna zmožnost je za sporočevalca zmožnost tvorjenja besednih zvez, povedi, zvez povedi in zvez replik, za prejemnika pa zmožnost njihovega razumevanja. Pravorečna zmožnost pomeni obvladovanje prvin in pravil zborne izreke (zmožnost sporočevalca, da govori knjižno, in zmožnost prejemnika, da sprejema besedila v knjižnem jeziku). Pravopisna zmožnost pa pomeni obvladovanje pisanja besed/povedi/besedil.

- Iz pragmatične/slogovne/empatične zmožnosti prejemnika in sporočevalca: sprejemanje in tvorjenje besedil potekata v danih okoliščinah (kdo tvori besedilo, kdaj in kje, komu je namenjeno). Prejemnik in sporočevalec morata pri sprejemanju oz. tvorjenju besedila razmišljati tudi o okoliščinah, v katerih je nastalo besedilo oz. v katerih bo besedilo sprejeto, in se morata nanje ustrezno odzvati.
- Iz zmožnosti nebesednega sporazumevanja prejemnika in sporočevalca: nebesedno sporazumevanje obsega razumevanje nebesednih sporočil in nebesednih spremljevalcev govorjenja/pisanja ter tvorjenje nebesednih sporočil in smiselno uporabo nebesednih spremljevalcev govorjenja/pisanja.
- Iz metajezikovne zmožnosti prejemnika in sporočevalca: gre za teoretično znanje o sprejemanju/sporočanju (npr. o njihovih dejavnikih, vrstah, načelih), besedilnih vrstah, jeziku (o vrstah in lastnosti besed, povedi in besedil, pravopisnih in drugih pravilih), slogu (o slogovni vrednosti besed, povedi in besedil) ipd. Metajezikovna zmožnost torej omogoča učinkovitejše sporazumevanje (Prav tam, 121–124).

2.1.1 Jezikovna in pravopisna zmožnost

Jezikovna zmožnost je podskupina sporazumevalnih zmožnosti. Polonca Šek Mertük (2017, 129) trdi, da vsi ljudje nimajo enako razvite jezikovne zmožnosti. Tereza Žerdin (2011, 18) o tem pravi: »Dosežene stopnje jezikovne sposobnosti so pri ljudeh različne. Nekateri so za jezik posebej nadarjeni, nekaterim pa so se v razvoju te zmožnosti na pot postavile ovire in jezikovnih spretnosti ne morejo izrabljati tako kot večina ljudi. Jezikovne zmožnosti nedvomno močno vplivajo na učno uspešnost otrok, zato jezikovni primanjkljaji otroke ovirajo tudi pri učenju. Jezikovna zmožnost vpliva tako na učenje branja in pisanja kot na računanje in vse učne predmete, pri katerih se znanje ugotavlja s pomočjo jezika ali besedil.«

Pomemben gradnik sporazumevalne zmožnosti je torej jezikovna zmožnost, to je obvladovanje oz. znanje danega besednega jezika. Besedni jezik sestoji iz besed in pravil za njihovo povezovanje (skladanje) in oblikovanje (slušno in vidno), zato je jezikovna zmožnost zgrajena iz poimenovalne/besedne/slovarske, upovedovalne/skladenjske/slovnične, pravorečne in pravopisne zmožnosti (Šek Mertük 2017, 129).

Tudi Ina Ferbežar (1999, 419–422) sporazumevalno zmožnost razume kot nadpomenko jezikovne in strateške zmožnosti. Razlaga jo kot zmožnost, kako pridobljeno in usvojeno jezikovno znanje uporabiti v primernih govornih položajih oz. konkretnih okoliščinah in za določen namen. Brez posameznikove sposobnosti uporabe (strateške zmožnosti) v konkretnih okoliščinah je torej jezikovna zmožnost brez vrednosti (Melinc Mlekuž 2022, 73).

Pravopisna zmožnost pomeni obvladovanje pisanja besed/povedi/besedil. To je zmožnost pisca, da pretvarja glasove, besede, povedi iz slušnega v vidni prenosnik, in zmožnost bralca, da obvlada branje besed/povedi/besedil, torej da pretvarja črke, besede, povedi iz vidnega v slušni prenosnik. Zato mora pisec besedil v slovenščini obvladati črke, njihovo vlogo v glasovni pisavi, meje besed in pravopisna pravila (npr. morfonološko načelo za pisanje glasov v besedi, pravila za rabo velike začetnice, deljenje, rabo in stičnost ločil), orientacijo na papirju (smer pisanja od leve proti desni in od zgoraj navzdol) idr. Na drugi strani pa mora vse omenjene elemente obvladati tudi bralec besedil v slovenščini (Bešter Turk 2011, 123).

V publikaciji *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje* (Svet Evrope 2011) je pravopisna zmožnost pojmovana kot poznavanje in spretnost zaznavanja in tvorjenja simbolov, iz katerih so sestavljena besedila. Pisave vseh evropskih jezikov temeljijo na abecedi, pisave nekaterih drugih jezikov pa temeljijo na ideografskem/logografskem (npr. kitajska pisava) ali soglasniškem načelu (npr. arabska pisava). V abecednih sistemih morajo učenci poznati in biti sposobni:

- zaznavati in tvoriti obliko črk v tiskani in pisani obliki, tako malih kot velikih;
- pravilno črkovati besede;
- prepoznavati in uporabljati ločila;
- prepoznavati in uporabljati tipografska pravila ter različne nabore znakov;
- prepoznavati in tvoriti pogosto rabljene logografske znake (npr. @, &, \$).

Kot učenci začnemo pravopisno zmožnost sistematično prejemati od začetka osnovne šole. Pisni jezik med drugim zahteva pravopisno znanje. Pomena pravopisne pismenosti bi se moral zavedati vsak. Pravopis po mnenju Šiliha, priznanega slovenskega didaktika,

zadeva celega človeka in zahteva strnitev vseh njegovih sil, zato se že od nekdanj souporablja kot merilo za ocenitev izobrazbe (Šek Mertük 2017, 130).

Že od nekdanj velja, da spada pravopisna pismenost med zelo opazne in izpostavljene izobrazbene sestavine. Za splošno presojo večkrat zadošča že kakšen izpolnjen obrazec ali pozdravna razglednica. Takšni drobni zapisi lahko kažejo na piščevo pravopisno usposobljenost in osveščenost, a večinoma obenem izzivajo tudi sodbo o delu šole (Kotnik 1982, 151). Zdi se, da se dandanes sicer napake bolj tolerira, kot se jih je nekoč.

Če učenci v prvem in drugem izobraževalnem obdobju ne usvojijo dovolj dobro znanja pismenosti in s tem temeljnih pravopisnih zmožnosti, se lahko kasneje pojavijo težave pri nadgradnji pravopisnih zmožnosti, neusvojena pravopisna pismenost pa se odraža tudi v odrasli dobi (Šek Mertük 2017, 130).

Dobro poznavanje pravopisne zmožnosti pomeni obvladanje prvin in pravil pisanja danega jezika. Pravopisne vsebine so del učnih načrtov slovenščine po vsej vertikali šolanja. Učence in dijake se preverja s preizkusi znanja, osnovno šolo zaključijo z nacionalnim preverjanjem znanja, srednje šole z maturo – ti testi sicer ne preverjajo samo pravopisnega znanja, ampak tudi druge elemente, ki so jih učenci/dijaki usvojili med šolanjem (Kranjc in Ferlež 2019, 31).

Zaradi povečane uporabe multimedijskih pripomočkov, ki nam po eni strani olajšujejo življenje, po drugi strani pa nas delajo vedno bolj pasivne, je skrb za pravopisno zmožnost in njeno razvijanje nujna, prav tako je zelo pomembno tudi proučevanje pravopisne zmožnosti različnih generacij. Vsakršno preverjanje pravopisne zmožnosti učencev pokaže na stanje ter spodbuja k načrtnemu pristopu in obravnavi še posebej težjih pravopisnih tem (Šek Mertük 2017, 137–138). To je tudi eden izmed razlogov, da sem se tudi sama odločila preveriti pravopisno zmožnost dijakov na Srednji gozdarski, lesarski in zdravstveni šoli Postojna.

2.1.2 Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v šolah

Maja Šebjanič Oražem (2020, 220) kot temeljni cilj jezikovnega pouka navaja razvoj kritične sporazumevalne zmožnosti, znotraj tega cilja pa naslednja tri področja

slovenskega jezika: sporazumevalna zmožnost (v ožjem pomenu), jezikovna zavest – to je »zavestna raba jezikovnih prvin v določenem kontekstu in zmožnost razmisleka o svoji (ali tuji) jezikovni dejavnosti« in jezikovna kulturna zavest – to je »zavedanje, da kultura in družba pomembno sooblikujeta sporočila in določata sporazumevalne vloge ter izbiro jezikovnih prvin.«

Marja Bešter Turk (2011, 113) razvijanje jezikovne zmožnosti v slovenskem (knjižnem) jeziku razume kot razumevanje, vrednotenje in doživljanje neumetnostnih in umetnostnih besedil raznih vrst ter tvorjenje besedil raznih vrst. Navaja pa še dva temeljna cilja pouka slovenščine:

- oblikovanje pozitivnega čustvenega in razumskega razmerja do slovenskega jezika ter zavesti o pomenu materinščine in slovenščine v osebni in družbeni življenju učencev oz. »oblikovanje osebne, narodne in državljske identitete« in
- razvijanje znanja o sporazumevanju, besedilih in jeziku (tj. jezikovnosistemskih osnov) ter književnega znanja (tj. literarnoteoretskega znanja in umeščanje besedil v časovni in kulturni kontekst).

Magistrsko delo preverja pravopisno zmožnost (ki je del sporazumevalne zmožnosti) pri dijakih, zato se pojavi tudi vprašanje, kako sporazumevalno zmožnost med učenci sploh razvijati.

V učnem načrtu za slovenščino v devetletki je v poglavju *Opredelitev predmeta* med drugim zapisano, da je namen jezikovnega pouka razviti sporazumevalno zmožnost v slovenskem (knjižnem) jeziku, to je praktično in ustvarjalno obvladovanje vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti pa tudi jezikovnosistemskih temeljev (Poznanovič in sodelavci 2018, 6).

Pouk slovenščine v osnovni šoli ima šest splošnih ciljev, od teh pa se na razvijanje sporazumevalne zmožnosti nanašajo kar trije (Šek Mertük 2017, 129):

- Učenci razvijajo sporazumevalno zmožnost v slovenskem knjižnem jeziku, torej zmožnost kritičnega sprejemanja in tvorjenja besedil raznih vrst.

- Učenci razvijajo tako imenovane sestavine sporazumevalne zmožnosti, torej stvarno/enciklopedično znanje, jezikovno zmožnost, slogovno zmožnost, zmožnost nebesednega sporazumevanja in metajezikovno zmožnost.
- Učenci ob sprejemanju umetnostnih/književnih besedil razvijajo sporazumevalno zmožnost in tudi pridobivajo književno znanje.

Vsa področja jezikovne vzgoje (sporočanje, razumevanje besedil in jezikovni pouk) povežemo v enovito vzgojno-izobraževalno prizadevanje, skrbimo za medpredmetno povezovanje in uresničevanje vseh vzgojnih nalog v okviru jezikovnega pouka. Poleg tega je treba upoštevati tudi spoznanja teorije učenja, razvojne psihologije, psihologije spoznavanja in didaktike. Jezik je oblika sporazumevanja, spoznavanja in učenja pri vseh predmetih, zato je treba njegov položaj obravnavati iz zornega kota nalog, ki jih ima kot učni jezik in učni predmet. Vlogo jezikovne vzgoje pri predmetu slovenski jezik je treba obravnavati v razmerju do drugih predmetov; nasprotno pa je treba tudi pri drugih predmetih jasno poudariti jezikovne vloge (Kunst Gnamuš 1984, 99–103).

Poleg tega je pomembno, da imajo učenci dovolj priložnosti za sporočanje (veliko se morajo izražati tako pisno kot ustno, s tem se uri v razumevanju in oblikovanju sporočil), zanje je treba organizirati domiselne spodbude za sporočanje, in sicer tako, da kot sporočilno spodbudo uporabljamo predmetnost, slike, dogodke, razpoloženja in organiziramo prepričljive govorne položaje, ki učenca spodbujajo k sporočanju. Sporazumevalno zasnovan pouk izrablja najrazličnejše učne oblike (frontalna pogovorna oblika, delo v skupinah in dvojicah, dramatizacija in igranje vlog, samostojno delo učencev), saj učenci pri vsaki izmed njih razvijajo razne sporazumevalne zmožnosti (Prav tam, 106–107).

Vemo, da ima vse, kar v življenju rečemo, svoj motiv in svoj namen, na kar učitelji pri poučevanju sporočanjских tem pogosto pozabimo. Zgodí se, da v šoli učenec sporoča le zato, ker to od njega pričakuje učitelj. Pomembno je, da se učence postavi v položaj, ki jih bo spodbudil k sporočanju in ki bo jasno določal vsebino in sporočilni namen. Namesto da učencem damo govorno vajo, kot je npr. *Opiši svojega sošolca*, kjer manjka prepričljiva motivacija in jasen sporočilni namen, nalogo raje zastavimo tako, da se morajo predstaviti v naravne govorne položaje, v kakršnih so v šoli in zunaj nje (npr.:

Izgubil si psa. Oblikovati moraš oglas, v katerem boš opisal njegove bistvene lastnosti tako natančno, da ga bo naslovnik prepoznal) (Prav tam, 107).

Učenci pri jezikovnem pouku s sodelovanjem v sporazumevalnih dejavnostih (s poslušanjem, govorjenjem, branjem in pisanjem) načrtno in sistematično razvijajo sporazumevalno zmožnost. Sporazumevalno zmožnost pri jezikovnem pouku učenci razvijajo tako, da (Bešter Turk 2011, 124–126):

- sprejemajo (poslušajo oz. gledajo/berejo) dvogovorna in enogovorna besedila raznih vrst zato, da bi razvijali zmožnost kritičnega sprejemanja tujih besedil, razvijali zmožnost utemeljevanja svojega mnenja o besedilu, opazovali in razvijali strategije sprejemanja besedila, razvijali zmožnost selektivnega branja, razvijali zmožnost izpolnjevanja obrazcev, opazovali in uzaveščali tipično zgradbo danih besedilnih vrst;
- tvorijo (govorijo/pišejo) dvogovorna in enogovorna besedila raznih vrst zato, da bi razvijali zmožnost tvorjenja ustreznih, razumljivih, pravilnih in učinkovitih besedil danih vrst, spoznavali načela sporočanja in jih uzaveščali;
- sistematično razvijajo gradnike/sestavine sporazumevalne zmožnosti zato, da bi bolje razumeli tuja besedila in tvorili kakovostnejša besedila.

Razvijanje sporazumevalne zmožnosti neposredno vključuje razvijanje jezikovne, pragmatične in metajezikovne zmožnosti ter zmožnosti nebesednega sporazumevanja, posredno pa tudi motiviranosti in stvarnega znanja. Ob vsem tem pa učenci razvijajo še druge vrste življenjsko pomembnih zmožnosti, npr. zmožnost sklepanja o povezanosti pojavov, zmožnost posploševanja in povzemanja ugotovitev, zmožnost načrtovanja svojega dela in poročanja o tem, zmožnost sodelovanja z drugimi, zmožnost samovrednotenja itd. (Prav tam, 126).

Pomembna je tudi učiteljeva vloga – ta vodi delo (načrtuje ga problemsko in usmerja raziskovalno, pri tem pa upošteva učenčeva pričakovanja, poglede, izkušnje in predznanje), spodbuja učence k samostojnemu in aktivnemu razvijanju raznih zmožnosti in pridobivanju znanja ter se z njimi pogovarja o pridobljenem znanju, skrbi za prijazne odnose v razredu (učenje ni samo rezultat posameznikovega učenja, temveč tudi socialne

interakcije z okoljem) in načrtuje ter izvaja preverjanje in ocenjevanje sporazumevalne zmožnosti učencev (Prav tam, 127).

2.2 Katalogi znanj za pouk slovenščine na srednjih šolah

Pri jezikovnem pouku pri predmetu slovenščina dijaki ne razvijajo samo sporazumevalne zmožnosti, temveč še druge življenjsko pomembne zmožnosti, npr. socialno, kulturno in medkulturno zmožnost, učenje učenja, digitalno pismenost, samoiniciativnost, kritičnost, ustvarjalnost, podjetnost, oblikujejo si zavest o vlogi sporazumevanja v življenju, o vrednosti prvega/maternega jezika, o položaju slovenščine in drugih jezikov v Republiki Sloveniji in Evropski uniji ter o izrazni razvitosti slovenščine na vseh področjih javnega in zasebnega življenja (Bešter in sodelavci 2009, 2).

Dijaki se z ustvarjalno močjo slovenskega jezika srečujejo še zlasti ob umetnostnih besedilih, katerih namen je branje, osebno doživljanje in odprto razumevanje tako obveznih kot tudi prostoizbirnih umetnostnih besedil iz slovenske in prevodne književnosti. Spoznavanje temeljnih dejstev in nosilcev zgodovine slovenskega jezika in književnosti je eden najpomembnejših pogojev za poglobljanje kulturne, domovinske in državljanske vzgoje. Umeščanje reprezentativnih del iz slovenske književne ustvarjalnosti v evropske okvire pa prispeva k medkulturni in širši socialni zmožnosti (Portal Jazon – Slovenščina 2023).

Leta 1998 je bila izvedena obsežna prenova učnih načrtov za slovenščino kot posledica sprememb v jezikoslovju, ko so v ospredje stopale t. i. uporabne znanosti, ki so preučevale jezik v rabi. V zadnjih letih se pouk slovenščine deloma prenavlja na več nivojih. Leta 2010 je bila izvedena raziskava o mnenju učiteljev o obstoječem modelu jezikovnega pouka. Rezultati so pokazali, da se večini učiteljev zdi, da je pouk slovenskega jezika zasnovan tako, da učenci in dijaki uspešno razvijajo sporazumevalno zmožnost (kar je tudi glavni cilj), kljub temu pa čutijo, da je pri pouku premalo poudarka na samostojnem odkrivanju ustrezne jezikovne rešitve, a za to zaradi prenatrpanosti učnega načrta (sploh v srednjih šolah) ni dovolj časa. Anketa je še pokazala, da bi bilo nekaterim vsebinam treba nameniti več časa – med drugim tudi učenju pravopisa (Rozman in Krapš Vodopivec 2011, 399–401).

V nadaljevanju bosta predstavljena kataloga znanj za srednje poklicno izobraževanje (SPI) in za srednje strokovno izobraževanje (SSI) s poudarkom na pravopisnih temah.

2.2.1 Predstavitev predmeta

Slovenščina je temeljni splošnoizobraževalni predmet tako v srednjem poklicnem izobraževanju (SPI) kot v srednjem strokovnem izobraževanju (SSI). Oba kataloga znanj za slovenščino predstavljata nadgraditev učnega načrta iz osnovne šole. Za predmet slovenski jezik in književnost je v triletnih poklicnih šolah namenjenih 213 ur pouka, pri čemer je delu z neumetnostnim besedilom namenjenih 60 % ur pouka, delu z umetnostnim pa 40 % ur. V SSI je uram slovenščine namenjenih 476 ur (Križaj 2007, 2–3; Hedžet Krkač in sodelavci 2010, 2).

Dijaki ob zaključku izobraževalnega programa srednjega poklicnega izobraževanja pišejo zaključni izpit, katerega del je tudi slovenščina. Z uspešno opravljenim zaključnim izpitom kandidat pridobi naziv poklicne izobrazbe, za katero se je šolal. Obseg in zgradbo zaključnega izpita pri slovenščini določa izobraževalni program, preverja pa se vsebine, ki so navedene v izpitnem katalogu za slovenščino. Kandidat, ki je v zaključnem letniku pri slovenščini dosegel oceno odlično, je pri zaključnem izpitu oproščen tega izpita (Vlada RS 2008).

Dijaki štiriletnih programov svoje šolanje zaključijo s poklicno maturo, ki poteka od leta 2002. Slovenščina je prvi predmet na poklicni maturi, izpit pa obsega pisni in ustni del. Na pisnem delu kandidati rešujejo dve izpitni poli. V prvi izpitni poli so naloge za razčlenbo neumetnostnega besedila. Pravopisna pravilnost skupaj s slovnično pravilnostjo in slogovno ustreznostjo predstavlja 6 % točk prve pole. V zadnji nalogi morajo kandidati tvoriti krajše besedilo dane besedilne vrste. V drugi izpitni poli kandidati pišejo vodeno ali samostojno interpretacijo umetnostnega besedila, ustni del izpita pa preverja tako znanje književnosti kot tudi znanje jezika (Godec Soršak in Kvas 2014, 86–88).

2.2.2 Katalog znanja za pouk slovenščine v srednjem poklicnem izobraževanju (SPI)

Dijaki morajo pri razčlembi vseh vrst besedil (predstavitev osebe/kraja, opis predmeta, uradna in neuradna besedila, opis delovnega postopka idr.) znati uporabljati nekaj najbolj temeljnih jezikoslovnih izrazov, kot so: glas, samoglasnik, naglasno mesto, črka, velika/mala začetnica, pika, vprašaj, klicaj, vejica, pomišljaj, vezaj, dvopičje, narekovaj, domača/prevzeta beseda, sporazumevanje, sporočevalec naslovnik itd., poleg tega pa morajo upoštevati tudi temeljna pravorečna in pravopisna pravila slovenskega knjižnega jezika. S tem, ko dijaki sistematično nadgrajujejo poznavanje osnovnih pravorečnih in pravopisnih pravil slovenskega knjižnega jezika, se jezikovno kultivirajo. Eden izmed pomembnih izobraževalnih ciljev, vezanih na pravopis, je, da je dijak zmožen pisati v skladu s temeljnimi pravopisnimi pravili – obvlada: zapisovanje slovenskih glasov in glasovnih sklopov s črkami, rabo velike in male začetnice, deljenje besed, pisanje prevzetih besed, rabo ločil, pisanje skupaj in narazen/z vezajem (Križaj 2007, 8–9).

Katalog znanja vključuje tudi didaktična priporočila, ki poudarjajo, da so pri jezikovnem pouku smiselne in potrebne vse učne oblike, vendar je težišče na delu v parih oziroma manjših skupinah. Pri obravnavi neumetnostnih besedil dijaki nastopajo v štirih dejavnostih (poslušanje/gledanje, branje, govorjenje, pisanje), prednost pa se daje predvsem slušnemu prenosniku (poslušanje in govorjenje). Da se bo dijak znal uspešno sporazumevati v različnih okoliščinah, je treba tudi sistematično razvijati njegovo jezikovno (tj. slovarsko, slovnično, pravorečno, pravopisno) zmožnost, ga seznanjati s temeljnimi pravorečnimi in pravopisnimi pravili ter ga spodbujati k odpravljanju poimenovalnih slovničnih, govornih, pisnih in slogovnih napak (Prav tam, 14).

2.2.3 Katalog znanja za pouk slovenščine za srednje strokovno izobraževanje (SSI)

Dijaki med sprejemanjem, razčlenjevanjem, obravnavo in tvorjenjem različnih besedil, ki jih spoznavajo skozi štiri leta šolanja (življenjepisi, komentar, zapisnik, predstavitev osebe, predstavitev naprave, javno/zasebno vabilo/obvestilo/zahvala itn.), med drugim razvijajo tudi svojo poimenovalno, skladijsko, pravorečno in pravopisno zmožnost. Svojo pravopisno zmožnost razvijajo tako, da zamenjajo dano prevzeto besedo z domačo, opazujejo zapis besed, povedi in besedil in sistematično spoznavajo, nadgrajujejo ter utrjujejo temeljna pravopisna pravila (o zapisovanju glasov v besedah, deljenju besed,

pisanju prevzetih besed, pisanju besed skupaj, narazen ali z vezajem, rabi velike začetnice in rabi ločil). Prepoznati morajo pravopisne napake v svojih in tujih besedilih, jih odpraviti in utemeljiti svoje popravke (Hedžet Krkač in sodelavci 2010, 5–7).

Dijaki svojo jezikovno zmožnost, katere del je pravopisna zmožnost, dokažejo tako, da:

- v svojih besedilih pravilno poimenujejo prvine stvarnosti, izogibajo se ponavljanju besed,
- razložijo besede/besedne zveze/frazeme in jih uporabijo v novih povedih,
- dani besedi najdejo sopomenko, protipomenko, nadpomenko, podpomenko, besede iz iste besedne družine in istega tematskega polja,
- tvorijo skladijsko pravilna besedila,
- skladijsko pretvarjajo povedi/zveze povedi,
- med govornim nastopom, pogovarjanjem z učiteljem in glasnim branjem upoštevajo knjižno izreko,
- navedejo določeno pravopisno pravilo in ga ponazorijo s svojim zgledom,
- tvorijo pravopisno pravilna besedila (Prav tam, 9).

Pomembno je tudi, da znajo dijaki uporabljati slovarske priročnike – med drugim tudi Slovenski pravopis – v knjižni in elektronski obliki (Prav tam, 6).

2.3 Slovenski pravopisni priročniki – zgodovina

Po definiciji Slovarja slovenskega knjižnega jezika je pravopis »skupek pravil o pisavi, rabi črk in ločil, pisanju skupaj in narazen, o deljenju« (»Pravopis« 2014). Jože Toporišič pa je v Enciklopediji slovenskega jezika pravopis definiral tako: »Navadno v posebni knjigi objavljeno besedilo, sestojече iz pravil in slovarja. Namenjen je široki rabi vseh, ki se izražajo v knjižnem jeziku. V pravilih so podana obvestila o rezultatih pravopisja, v slovarju pa so navedene besede (in besedne zveze), v katerih so se ta pravila uveljavila, pa bi se jezikovni uporabnik zoper njih lahko pregrešil« (Toporišič 1992, 282).

Pravopis velja za jezikovni priročnik, v katerem se uporabniki na najhitrejši in najbolj nedvoumen način poučijo o zapisu, izreki, pregibanju, skladijski rabi in pogosto tudi

stilnih napolitih. Sestoji iz teoretičnega dela (pravopisnih pravil) in slovarskega dela (Dobrovoljc 2010).

Pravopisni priročnik ima na Slovenskem že več kot stoletno tradicijo in v javnosti velja za družbeno pomemben jezikovni priročnik s kodifikacijskim značajem. Za pravopisnimi pravili navadno (pri nas že od časa Breznik-Ramovševih *Slovenskih pravopisov*) stojijo najvišje znanstvene ustanove in v njih predlagane rešitve so vsaj glede temeljnih vprašanj plod soglasij jezikoslovcev slovenistov in za ta vprašanja zainteresirane javnosti. Najosnovnejši namen pravopisnega priročnika s predpisovalno veljavnostjo je v pravilih podati sistemski opis zapisovalnih sredstev, v slovarju pa ta pravila konkretizirati ob izbranem naboru besedja (Dobrovoljc in Jakop 2011, 5).

Za žive jezike je značilno in naravno, da se sčasoma bolj ali manj spremenijo. Jezikovne spremembe se običajno zgodijo kot posledica prepleta več dejavnikov, zlasti psiholingvističnih. Odražajo se na vseh jezikovnih ravneh (glasoslovje, oblikoslovje, besedotvorje, leksika, skladijski in neskladijski pojavi). Nekatere spremembe so v jeziku opazne takoj, npr. neologizmi (iPad, lajkati, bloganje), medtem ko se druge pokažejo šele s časovno distanco, ko začnejo zveneti drugače kot sodobni jezik. (Prav tam, 31–32).

Jezikovne spremembe spodbudno vplivajo na dinamiko norme. Ko je razkorak med obstoječim predpisom in jezikovno rabo tako velik, da spremembe v jeziku vplivajo na kolektivne navade večine govorcev in s tem jezikovno normo, je aktualizacija pravopisa nujna in neizogibna. Spreminjanje pravopisne norme je proces, ki ga lahko spremljamo ves čas od prvega slovenskega pravopisa naprej. V vseh dosedanjih slovenskih pravopisih je tako mogoče spremljati jezikovne spremembe na vseh ravneh: spreminjala se je pisna podoba besed in besednih zvez, njihov izgovor, pregibanje besed, tvorba oblik in deloma semantika besed (Prav tam, 32–33).

V nadaljevanju podajam dva primera spreminjanja pravopisnih pravil v posameznih slovenskih pravopisih.

Pri rabi velike oz. male začetnice so opaznejše spremembe povezane s pisanjem praznikov, pri katerih se je norma v preteklosti že večkrat spremenila, npr. (Dobrovoljc in Jakop 2011, 33–34):

- SP 1899: Božič
- SP 1920: božič
- SP 1935: Božič
- SP 1937: božič (v dvoumnih primerih tudi Božič)
- SP 1950: božič, tudi Božič
- SP 1962: božič
- SP 2001: božič

Pri pisanju skupaj oz. narazen se je predpis večkrat spremenil pri pisanju števniških sklopov, npr.:

- SP 1899: dvesto
- SP 1920: dve sto
- SP 1935: dve sto
- SP 1937: dve sto
- SP 1950: dve sto
- SP 1962: dvesto
- SP 2001: dvesto.

Slovenci vse do leta 1899 nismo imeli jezikovnega priročnika, specializiranega za pravopisna vprašanja. Zahteve po enotnem jeziku kot zunanjem znamenju posameznikove narodnostne opredelitve pa so porodile tudi potrebe po priročniku, v katerem bi bila na enem mestu zbrana pravila za pisanje slovenščine (Prav tam, 47). V nadaljevanju so tako predstavljeni slovenski pravopisni priročniki, ki so izhajali od leta 1899 do 2001.

Fran Levec: *Slovenski pravopis* (1899)

Avtor prvega slovenskega pravopisa je Fran Levec, ki je *Slovenski pravopis* izdal leta 1899. V tem času je slovenščina veljala za prvi ali drugi deželni jezik cislajtanske

polovice habsburške monarhije. Priročnik je bil takrat uradno potrjen kot šolski priročnik. Z delom je avtor želel prispevati k poenotenju pisne norme slovenščine ob prelomu 19. v 20. stoletje. O tem priča tudi njegov odnos do dvojnične norme, ki jo je mestoma poenotil, da bi učecim se olajšal usvajanje izrazne podobe slovenskega jezika. Teoretični del pravopisa (pravila) vključuje tudi slovnična poglavja, ki so povezana s pravopisom, slovarski del pa prinaša predvsem nabor pisno neustaljenega, problematičnega besedja. Pri tem je v javnosti najbolj odmevala njegova odločitev za zapis *bravec*, zaradi katerega so ga dolgo spremljale številne polemike (Dobrovoljc 2015a).

Anton Breznik: Slovenski pravopis (1920)

Anton Breznik, avtor drugega Slovenskega pravopisa, je že s svojimi prvimi prispevki, kot so *O tujkah in izposojenkah* (1906), *Kako je v naši pisavi s tujkami?* (1907), *Slovanske besede v slovenščini* (1909) posegel v reševanje pravopisne problematike (Dobrovoljc 2010).

Breznik je svoja pravopisna načela predstavil že v *Slovenski slovnici* (1916), v katero je vključil pravopisna poglavja z izjemo nauka o prevzetih besedah in besednih zvezah. To poglavje je odsotno tudi v *Slovenskem pravopisu* 1920, nadomestil pa ga je s slovarskim delom. S pravopisom je želel vplivati na višanje jezikovnokulturne ravni jezika in ne toliko k ustalitvi pisne norme, saj je trdil, da je le-ta v večji meri podvržena jezikovni rabi in zato nedosledna. Drugi slovenski pravopis je izšel v obdobju, ko je bila slovenščina povzdignjena iz deželnega jezika v prevladujoči uradni jezik v ljubljanski in mariborski samoupravni enoti Kraljestva SHS. Teoretični del pravopisa je glede na Levčev *Slovenski pravopis* (1899) skrčen na obravnavo pravopisnih pravil v ožjem smislu: velika/mala začetnica, deljenje besed, pisanje skupaj in narazen, ločila. Posamezna poglavja tega pravopisa je nespremenjena povzel tudi njegov naslednik (SP 1935), po katerem sta bila prirejena tudi SP 1937 in povojni SP 1950, kar kaže na to, da so nekatera načela in kategorije obveljala vse do izida pravopisa 1962 (Dobrovoljc 2015b). V tem pravopisnem priročniku je Breznik le redko odklonil kako pisno varianto (*hrvatski* in *hrvaški*, *zajutrek* in *zajtrk*) (Dobrovoljc in Jakop 2011, 144).

Anton Breznik, Fran Ramovš: *Slovenski pravopis* (1935)

Prvi slovenski pravopis, ki ga je izdala ustanova (pravopisna komisija Znanstvenega društva v Ljubljani), je bil Breznik-Ramovšev *Slovenski pravopis*, izdan leta 1935. V primerjavi s SP 1920 je novi pravopis prinesel veliko novega besedja in oblik (Dobrovoljc 2010).

Delo je bilo zaradi precejšnjega števila stvarnih napak in nedoslednosti podvrženo kar nekaj kritikam, zato sta avtorja po izidu pripravila seznam popravkov, ki so ga dodajali natisnjenim izvodom. Breznik-Ramovšev SP 1935 je stopil v veljavo šele 1937, ko je bila pripravljena usklajena šolska izdaja pravopisa, v kateri je bila večina nedoslednosti odpravljena. V SP 1935 so bile dokončno uzakonjene nekatere desetletja neustaljene oblike: *črešnja* > *češnja*, *čeda* > *čreda*; *solnce* > *sonce* ipd.; poleg tega pa delo prinaša tudi nekaj terminoloških novosti, relevantnih za pravopisje. Pri pravilih za stavo vejice so tako prvič uvedena »priređja« in »podređja« kot skladijske enote večstavčnih povedi, dokončno je ustaljen izraz »krajevno ime« (za danes uveljavljeno »zemljepisno ime«) (Dobrovoljc 2015c).

Anton Breznik, Fran Ramovš: *Slovenski pravopis. Mala izdaja* (1937)

Kot že omenjeno, je Mali/šolski pravopis prirejen po SP 1935. Prav tako je sestavljen iz teoretičnega dela (pravila) in slovarskega dela, vendar so odpravljene pomanjkljivosti, nedoslednosti in napake, dodani pa so novi podatki (Dobrovoljc, 2015č).

Čeprav je bilo ob izdaji Slovenskega pravopisa 1937 poudarjeno, da gre le za skrajšan in prirejen šolski ponatis SP 1935, je ta izdaja spremenjena tudi iz drugih stališč. V slovarskem delu so opuščeni naglasi in pravila za pravorečne posebnosti. Izpuščene so tudi v knjižnem jeziku manj rabljene besede. V pravilih so bila spremenjena predvsem poglavja o sklanjanju in pregibanju tujih imen ter stavi ločil, dodano pa je bilo poglavje *O rabi nekaterih pripon*. (Dobrovoljc, 2010).

Fran Ramovš, Oton Župančič, Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Matej Šmalc, Jakob Šolar: *Slovenski pravopis* (1950)

Gre za prvi povojni pravopis. Zaradi pomanjkanja aktualnega slovarskega dela ob spremenjeni družbeni in jezikovni situaciji je izšel kot priredba Breznik-Ramovševega pravopisa iz leta 1935, čeprav je po obsegu in vsebini povečan. Ne ukvarja se le s problemi pravopisja in pravorečja, temveč je tudi svetovalec za stil ter oblikoslovni priročnik. Je tudi izrecno normativen – neustrezne besede prepoveduje ali pa jih obravnava kot sprejemljive v neknižnih govornih položajih. Pravopis je doživel kar nekaj kritik – predvsem na račun izbora in obravnave besedišča knjižnega jezika v slovarju ter na pravopisna načela. Kmalu po njegovem izidu so se pojavile zahteve po spremembi pravil v smeri novih jezikovnih spoznanj, doslednejšem upoštevanju postavljenih pravil, izpostavitvi izjem in njihovem sprejemanju kot normalnih sestavin jezikovnega sistema (Dobrovoljc 2015d).

Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Lino Legiša, Janko Moder, Mirko Rupel, Anton Sovre, Matej Šmalc, Jakob Šolar, France Tomšič: *Slovenski pravopis* (1962)

Povojne družbene okoliščine so občutno zaznamovale podobo knjižnega jezika, česar SP 1950 kljub prizadevanjem ni realno preslikaval. Raven knjižnega jezika je zaradi družbenih sprememb občutno padla, zato je bil namen SP 1962 preseči vedno večjo oddaljenost med zelenim standardom in dejansko rabo knjižnega jezika. Priročnik je glede na predhodnike vsebinsko precej razširjen, saj so uvodoma obsežno predstavljena načela glede uresničevanja govora v pisavi, tudi ostala poglavja so strukturirana podrobneje kot v prejšnjih pravopisih. Slovar je razširjen s slovničnimi informacijami glede oblikoslovja, besedotvorja in skladnje. Kljub temu tudi ta pravopis ni rešil nekaterih nedoslednosti, npr. zapisovanja večbesednih zemljepisnih imen, pisanja skupaj in narazen, pisanja prevzetih besed, glasoslovnih nepravilnosti itd. Te polemike so začele razreševati šele razprave mlajšega rodu jezikoslovcev (Jože Toporišič, Jakob Rigler). Prinaša pa SP 1962 nekatere terminološke inovacije – uvedeni so izrazi »zemljepisno ime«, »predložno ime«, »razzlogovanje« je zamenjano z »deljenjem« idr. (Dobrovoljc 2015e).

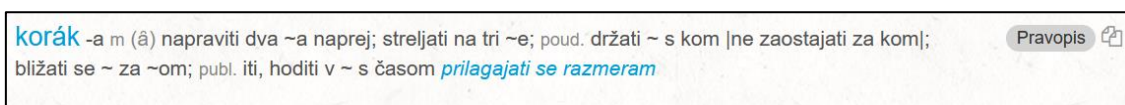
2.4 Slovenski pravopis 2001

Normativna informacija (to je celota vseh podatkov, ki opredeljujejo jezikovne pojave vseh ravnin v razmerju do knjižnojezikovne zvrsti) je tista, ki najbolj opredeljuje naravo pravopisnega slovarja, zato sodi pravopisni slovar med najpogosteje uporabljena slovarska dela tako med laiki kot uporabniki, ki se z jezikom ukvarjajo poklicno (Dobrovoljc in Bizjak Končar 2015, 34).

Leta 1981 je SAZU izdala *Načrt pravil za novi slovenski pravopis*, ki je spodbudil obširno javno razpravo. Ta je pokazala predvsem na predsodke do preobširne obvestilnosti na račun praktičnosti priročnika ter številnih teoretičnih novosti. Leta 1990 je izšel prvi del pravopisa (*Slovenski pravopis 1 – Pravila*), ki v primerjavi s prejšnjim pravopisom prinaša dopolnitve in razširitve na področju podomačevanja tujih pisav ter prilagoditve slovenskemu slovničnemu sistemu. Leta 2001 je bila ta različica dopolnjena še s slovarskim delom. Leta 2003 sta izšli elektronska in broširana izdaja, v katerih so bile odpravljene tehnične pomanjkljivosti in nekatere napake, na katere so opozorili kritiki. Od leta 2010 je slovar tudi prosto spletno dostopen (Dobrovoljc 2015f).

Leta 2014 je bil Slovenski pravopis objavljen na slovarskem portalu Fran (www.fran.si). Besede, za katere želimo preveriti pravilen zapis, na omenjeni spletni strani vpišemo v iskalnik, ta pa nam prikaže pravilen zapis. Na omenjeni spletni strani so dostopna tudi Pravila Slovenskega pravopisa 2001.

Pravopisni slovar iz leta 2001 je obvestilno najobsežnejši doslej. V okviru slovarskega sestavka uporabnik dobi podatke o zapisu in izreki (na primer korák), o besedni vrsti besede (na primer -a), celo o tonemskem naglasu, posebnostih pri oblikovanju, spreminjanju in oblikotvorju, izrecne informacije o besedotvornih možnostih, skladnji (zlasti vezljivosti), stilističnih napotkih ter rešitve pogostih jezikovnih težav. (Dobrovoljc in Jakop 2011, 146).

Slika 1: Primer spletnega slovarskega izpisa za samostalnik korak.

O pomenu in pomenskih odtenkih besed izvemo več v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. V pravopisu najdemo podatke o pravorečju in pravilnem zapisu slovenskih besed. Poleg občnih imen vsebuje tudi lastna imena. V Pravilih Slovenskega pravopisa najdemo vsa pravila, ki naj bi jih upoštevali pri pisanju: pravila o pisanju velike in male začetnice, pisanju prevzetih besed in besednih zvez, rabi ločil, pisanju skupaj in narazen ter deljenju besed (Gomboc 2020, 41). Omenjena pravila bodo podrobneje predstavljena v nadaljevanju.

2.4.1 Raba velikih in malih črk

V Pravilih je navedeno, da enote besedila na splošno pišemo z malimi črkami, z velikimi pa zaznamujemo samo posebne kategorije besed, manjših delov besedila ali celih besedil (Ahlin in sodelavci 2014, 9).

Velike črke

Z veliko začetnico pišemo prvo besedo v povedi, v nadaljevanju pa za končnimi ločili (*Oče je sedel za krmilo novega avtomobila. Le kje je gumb za zrak?*). Povedi so tudi javni napisi, naslovi poštnih pošiljk ipd. (*Železniška postaja*).

Znotraj povedi veliko začetnico pišemo za dvopičjem, ko gre za:

- začetke dobesednega navedka premege govora (*Blokar pa je nadaljeval glasno in srdito: »Jaz nočem nič slišati o teh stvareh!«*);
- začetke večjih naštevalnih enot, če se prva od njih začena z veliko začetnico;
- na začetku citirane povedi v okviru katere druge povedi (*V geslu »Tujega nočemo, svojega ne damo« je izraženo naše stališče do mejnih vprašanj*) (Prav tam, 9–10).

Z veliko začetnico zapisujemo tudi lastna imena – to so poimenovanja posameznih bitij (tudi živali), zemljepisnih in stvarnih danosti (npr. imena krajev, delov zemeljskega površja; nebesnih teles, ustanov delovnih organizacij in podjetij, umetnostnih del ipd.). Lastna imena so lahko enodelna (in sicer eno- ali večbesedna: *Svarun, Tone, Škofja Loka*) ali večdelna (sestojijo iz enega ali več imen in enega ali več priimkov, lahko tudi še iz vzdevka: *Ivan Cankar, Zofka Kveder - Jelovšek; Ljubljana Center*) (Prav tam, 10).

Osebna lastna imena imajo navadno po dva dela, tj. ime in priimek: *France Prešeren*, *Lucijan Marija Škerjanc*, pri čemer je pravilno zaporedje ime – priimek. Pod imena bitij, ki jih pišemo z veliko začetnico, spadajo tudi veroslovna in bajeslovna imena (Jupiter, Sveti duh, Klio), alegorične poosebitve, kadar z njimi ob ohranjenem prvotnem pomenu hkrati zaznamujejo umišljena individualna bitja (Poezija, Sreča), imena prebivalcev, in sicer pripadniki narodov in narodnosti (Slovenec, Musliman, Lužiški Srb), pripadniki delov narodov in pripadnike držav ali ljudstev (Masaj, Južnoafričan), prebivalci naselij, pokrajin in celin (Novomeščan, Gorenjec, Toskanec) ter prebivalci planetov (Zemljan). Prav tako pod imena bitij uvrščamo živalska imena, torej imena posameznih živali (Švrk) (Prav tam, 11–12).

Zemljepisna lastna imena delimo na naselbinska in nenaselbinska. Naselbinska so imena mest, vasi, trgov in zaselkov, nenaselbinska pa vsa druga. Lahko so eno- ali večbesedna, večinoma so enodelna. V naselbinskih imenih pišemo vse sestavine z veliko začetnico, izjeme so le neprvi predlogi in samostalniki *mesto*, *trg*, *vas*, *selo*, *naselje* (če ne stojijo na začetku imena), npr. Škofja Loka, Dolenje Mokro Polje, Črni Vrh nad Idrijo. V nenaselbinskih imenih pišemo prvo sestavino zmeraj z veliko začetnico, neprve sestavine pa z malo, če že same niso lastno ime, npr. Severna Irska, kjer je tudi neprva sestavina lastno ime (prav tam, 13–14).

Tretja skupina lastnih imen so stvarna imena, ki zaznamujejo posamezne knjige, besedila, kipe in druga umetnostna dela, organizacije, ustanove, podjetja, lokale, nekatera vozila, industrijske znamke ipd. Pri večbesednih imenih pišemo neprvo besedo z veliko začetnico samo, če je sama po sebi lastno ime (npr. Novi Matajur – Novi svet). Pomniti moramo, da sta pri imenih ustanov, katerih neprva sestavina je ime in priimek, imeni v roditeljskem in ne v imenovalniški; torej Knjižnica Bena Zupančiča, ne pa Knjižnica Beno Zupančič. Pri imenih nesamostojnih organizacij pa pišemo veliko začetnico samo, če gre za uradne naslove, npr. Oddelek za gozdarstvo Biotehniške fakultete v Ljubljani. Imena zdravil in drugih farmacevtskih izdelkov pišemo z malo začetnico (Prav tam, 14–16).

Z veliko začetnico pišemo še izraze posebnega razmerja ali spoštovanja. Taki izrazi so:

- beseda kot simbol ali poudarek pomenskega bistva (Človek, Umetnik);

- osebni in svojilni zaimki za ogovorjeno osebo v pismih in protokolarnih ogovorih (Tvoj, Vaš).

Pri tem je množinske oblike osebnih in svojilnih zaimkov za drugo osebo bolj priporočljivo pisati z veliko, kadar gre za vikanje, manj pa takrat, kadar ogovarjamo kolektiv (npr. v uradnih pismih komisijam) (Prav tam, 16–17).

Svojilni pridevniki iz besed, pisanih z veliko, se prav tako pišejo z veliko začetnico, če so izpeljani s priponskimi obrazili -ov/-ev ali -in, npr. Krležev, Slovenčev, Nivesin, van Goghov (pri nekaterih imenih tak predimek opuščamo, npr. van Beethoven – Beethovnov). Z veliko začetnico se svojilni pridevniki iz lastnih imen lahko pišejo tudi tedaj, kadar zaznamujejo duhovno last, npr. Ludolfovo število, ali pa take zveze s prenesenim pomenom (Ahilova peta – ranljivost, Kolumbovo jajce – domiselna rešitev). Te primere lahko pišemo tudi z malo začetnico (Prav tam, 17).

Same velike črke pa uporabljamo:

- pri poudarjanju besedil ali posameznih besed v njih, npr. KADITI PRPOVEDANO;
- v naslovih besedil, npr. DESETI BRAT;
- v kraticah kemijskih in drugih simbolih, npr. NUK, SNG, H (Prav tam, 17).

Male črke

Z malo začetnico pišemo vse razen tistega, kar se piše z veliko po prej navedenih pravilih. Pozorni moramo biti na občna imena in njihove zveze, ki se glasijo enako kot lastna imena (Vipavec – vipavec). Malo začetnico zapisujemo za končnimi ločili znotraj povedi (»Ali ste dolgo čakali?« je rekla s tihim glasom.). Prav tako z malo začetnico pišemo tudi občna določila v stalnih zvezah z lastnim imenom (severni Slovani), občne besede iz osebnih imen ali priimkov, kadar zaznamujejo vrsto pojavov (npr. judež v pomenu izdajalec; ford, tesla), poimenovanja po rasni ali jezikovni pripadnosti (belec, kreolec, indoevropjec) idr. (Prav tam, 18–19).

Pri zemljepisnih imenih za besede luna, mesec, sonce ipd. prav tako uporabljamo malo začetnico, če z njimi ne mislimo na nebesna telesa, temveč jih pojmujeemo kot dele obdajajoče nas predmetnosti (Prav tam, 19).

Pri stvarnih občnih imenih pišemo z malo začetnico poimenovanja revolucij, vojn in vstaj, (npr. narodnoosvobodilni boj, ljubljanski kongres) ter imena praznikov (npr. božič, vsi sveti). Prav tako z malo začetnico pišemo tudi poimenovanja odlikovanj in športnih trofejev, če se ne začenjajo s svojilnim pridevnikom iz lastnega imena (npr. oskar, kresnik) ter imena iger (Prav tam, 20).

Pridevniki na -ov/-ev, -in ne zaznamujejo vedno svojine, temveč tudi vrsto. Četudi so izpeljani iz lastnih imen, jih je priporočljivo pisati z malo začetnico, kadar poimenujeemo imena rastlin (salomonov pečat), dele telesa (ahilova kita), bolezni (vidov ples), tehnične izume (papinov lonec). Same male črke pa uporabljamo kot stilno različico navadnega pisanja (torej pisanja z upoštevanjem pravil o veliki začetnici), npr. v besedilih nekaterih smeri modernega pesništva (Prav tam, 20).

2.4.2 Prevzete besede in besedne zveze

Prevzeta beseda je vsaka beseda, ki ni nastala v kontinuiranem razvoju slovenščine, od pradavnine do danes, ki torej ni motivirana s slovenskimi (oz. slovenščini predhodnimi) besedotvornimi sredstvi (Snoj 2005, 113).

Slovenski jezik glede besed in besednih zvez ni samozadosten, zato te prevzema iz drugih jezikov, knjižni jezik pa jih dobiva še iz narečij. Take besede in besedne zveze imenujemo prevzete. Prevzemamo tako občna poimenovanja (npr. avtomobil, banka, disk, kultura) kot lastna imena (Kuba). Popolnoma poslovenjene občne prevzete besede imenujemo sposojenke (miting, vojna, džezva), taka lastna imena pa podomačena (Zevs, Petrarka). Deloma poslovenjene občne besede imenujemo tujke (jazz), deloma poslovenjena lastna imena pa polcitatna (Schiller, Schillerja). Poleg teh pa v slovenska besedila prihajajo tudi citatne besede in besedne zveze, npr. horošo, first lady. Citatne besede in besedne zveze niso sestavine slovenskega jezika, zato se pišejo, izgovarjajo in pregibajo kot v izvornem jeziku (Ahlin in sodelavci 2014, 22).

Besede tujega izvora delimo na izposojenke in tujke. Izposojenka je beseda, ki smo jo iz enega sosednjih narečij prevzeli v sosednje slovensko narečje, od tod v druga slovenska narečja ter v knjižni jezik. Pri tujkah se tuji glasovi zamenjajo z našimi približki, beseda pa prilagodi našemu morfološkemu sistemu. Osnovna razlika med njima je, da je izposojenko preprosto ljudstvo vpeljalo iz sosednjega narečja tujega jezika v svoje narečje, tujka pa je prevzeta beseda, ki jo je v slovenski knjižni jezik iz tujega knjižnega jezika vpeljal izobraženec. Izhodiščna pozicija izposojenke je govorjeni jezik (praviloma narečje), izhodiščna pozicija tujke pa napisani (praviloma knjižni), pogosto strokovni jezik (Snoj 2005, 113).

Pisanje prevzetih občnih besed

Največ občnoimenskih poimenovanj je pisno podomačenih, izgovorno, oblikoslovno in skladenjsko pa vse. Izvirno pisavo ohranijo le nekatere kategorije prevzetih besed, npr. mednarodni glasbeni izrazi (adagio), nekateri manj rabljeni strokovni izrazi (commedia dell'arte), posamezni drugi izrazi (disco), večina imen za vozila (volkswagen), a tudi take besede s časom navadno prevzamejo slovensko pisavo po slovenskem izgovoru (disko) (Ahlin in sodelavci 2014, 22–23).

Pisanje prevzetih lastnih imen

Imena bitij

Pisno podobo prevzetih osebnih lastnih imen načeloma ohranjamo, podomačujemo pa:

- imena grško-rimskega sveta (Evipid) ali imena, prevzeta prek latinščine in grščine;
- imena vladarskih in nekaterih plemiških rodovin (Habsburžani);
- redka druga imena znanih zgodovinskih oseb (Kolumb);
- navadno svetniška imena (Frančišek Asiški);
- večino v slovenščino prevzetih imen in priimkov (Franc);
- imena pripadnikov narodov ter prebivalcev držav, pokrajin in naselij, ki so pri nas podomačena (Francoz).

Podomačeno pišemo tudi imena iz nelatiničnih pisav (Pogačov), prevzeta lastna imena pa včasih tudi prevajamo (Pika Nogavička).

Zemljepisna imena

Enobesedna zemljepisna lastna imena iz latiničnih pisav večinoma ohranjajo izvorno podobo (Cagliari). Podomačeno pa pišemo imena:

- držav in pokrajin (Anglija, Poljska),
- celin, nekaterih najbolj znanih otokov in polotokov (Avstralija, Peloponez),
- oceanov, morij, večjih rek in nekaterih večjih jezer (Atlantik, Donava)
- večjih gorovij in nekaterih gor (Pireneji);
- nekaterih bolj znanih krajev (Firence);
- nekaterih stavb, objektov (Kapitol).

Tem imenom se pridružujejo tista, ki se pri nas izgovarjajo tako, kakor se pišejo: Berlin, London.

Namesto nekaterih drugih tujih imen imamo svoja, npr. Dunaj, Rim, Benetke, Nemčija. Večbesedna zemljepisna imena večinoma v celoti prevajamo, če so sestavljena iz občnih sestavin (Kanarski otoki, Elizejske poljane) (Prav tam, 25–26).

Stvarna imena

Za stvarna lastna imena veljajo podobna pravila kot za zemljepisna. Imena grško-rimskega izvora podomačujemo (Odiseja), nekatera stvarna lastna imena navadno puščamo nespremenjena, npr. imena glasil in podjetij, po potrebi pa stvarna lastna imena tudi prevedemo (Prav tam, 26–27).

Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo (2021) še nekoliko natančneje razložijo zapisovanje stvarnih lastnih imen. Nekatera lastna imena, kot so imena časopisov in revij, imena tiskovnih agencij, imena posameznih vozil, imena računalniških programov in aplikacij, imena podjetij in industrijskih izdelkov, imena športnih klubov, imena borznih indeksov in znanstvena latinska poimenovanja živali in rastlin, ohranjamo

v izvorni obliki (National Geographic, Booking). Prevajamo pa imena besedil, naslove knjig, filmov, predstav, bolj znanih skladb, kipov, spomenikov, arhitekturnih in drugih umetniških stvaritev, imena zakonov, listin, pogodb in uredb (Boter, Avstrijska državna pogodba) (Pravopis 8.0: Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo 2021a).

2.4.3 Ločila

Ločila so enodelna ali dvodelna nečrkovna pisna (grafična) znamenja. Glede na rabo ločimo skladijska in neskladijska ločila. Skladijsko se rabijo pika (.), vprašaj (?), klicaj (!), vejica (,), dvopičje (:), pomišljaj (–), vezaj (-), tri pike (...), narekovaji (« »), oklepaji, npr. () ipd. Skladijsko se ločila rabijo:

- na koncu povedi: pika, klicaj, vprašaj, tri pike, pomišljaj;
- na koncu dela povedi: vejica, podpičje, dvopičje, tri pike, pomišljaj;
- na začetku povedi ali njenega dela: alinejni pomišljaj in tri pike kot znamenje izpusta;
- na začetku in koncu povedi ali njenega dela: oklepaji, dvodelni pomišljaj in narekovaji.

Neskladijsko se rabijo pika, opuščaj, vezaj, deljaj, klicaj, vprašaj. Neskladijsko se ločila rabijo večinoma sredi ali na koncu povedi ali besede, vprašaj ali klicaj pa tudi ob robu besedila (Ahlin in sodelavci 2014, 30).

Ločila pišemo večinoma brez presledka ob črki ustrezne skladijske enote ali besede, to pomeni, da so levo- ali desnostična. Ločilo, ki ga na obeh straneh pišemo s presledkom, je nestično (Prav tam, 30).

Pika

Skladijsko piko pišemo na koncu samostojne proste ali zložene pripovedne povedi. Neskladijsko piko pišemo za okrajšavami posameznih besed (dr.), za številkami, kadar zaznamujemo vrstilne števnike (17. stran) ali kadar zaznamujemo prislove tipa *prvič*, *drugič*, med deli števil, da ločijo enote različnih stopenj (ob 8.15), navadno pa tudi namesto vsake izpuščene črke v besedi ali številke v številki – Leta 18.. je Lovro Kvas

prišel na Slemenice.). Prav tako piko uporabljamo med posameznimi enotami naslova elektronske pošte (janez.novak@gmail.com), med deli enot v desetišni klasifikaciji (UDK 808.63:80) in pri desetišno zaznamovanih delih besedila (5.11.1.2) (Prav tam, 32–33).

Vprašaj

Skladenjski vprašaj pišemo na koncu enostavnih vprašalnih povedi in za podredjem, v katerem je glavni stavek vprašalni. Pišemo ga tudi na koncu priredja ali proste zveze stavkov iste povedi, če je zadnji neodvisni stavek vprašalni (Veš, poet, svoj dolg?), za vrinjeno vprašalno povedjo v drugi povedi in na koncu vprašalnega dobesednega navedka pred spremnim stavkom premege govora. Neskladenjsko pa se vprašaj rabi sredi besedila ali na robu besedila za izražanje dvoma določenega izraza ali dela besedila (Prav tam, 33–34).

Klicaj

Skladenjski klicaj pišemo na koncu čustveno obarvanih povedi, na koncu čustveno obarvanih vrinjenih povedi, za nagovorom v pismih in na koncu vzkličnega dobesednega navedka pred spremnim stavkom premege govora. Na koncu čustveno poudarjenih vzkličnih vprašalnih povedi se lahko skupaj pišeta vprašaj in klicaj. Klicaj se neskladenjsko rabi sredi besedila ali na robu besedila, če hočemo na kaj posebnega opozoriti (Prav tam, 34–35).

Vejica

Skladenjsko vejico pišemo med enakovrednimi deli proste ali zložene povedi, med nadrednim in odvisnim stavkom, med polstavkom in preostalim besedilom povedi, med izpostavljenim stavčnim členom ali dostavkom in preostalim besedilom povedi ter med izrazi in stavki, ki niso stavčni členi ali deli priredja ali podredja (Prav tam, 35).

Nestavčni enakovredni deli so: vezalni (Bila je močna, bistra, oblastna ženska.), stopnjevalni (Bil je talentiran, celo genialen učenec.), ločni (Bi kavo, čaj?), protivni (Lepa, vendar nevarna pot ga je mikala.), vzročni in posledični (Mlada, torej neizkušena,

je odšla v svet.), pojasnjevalni (Prišel je pozno, šele ob treh.). Zveze kot v *nedeljo, 9. maja, (bo)* ... se redkeje pišejo tudi brez vejic. Vejice pa lahko opuščamo, če enakovredne naštevane enote, ki niso povedi, navajamo v stolpcih, vsako v posebni vrsti. Pri pristavčnih delih postavimo vejico na obe strani (*Od mene, svojega prijatelja, tega ne pričakuješ.*) (Prav tam, 35–36).

Stavčni enakovredni deli so: vezalni (Pod nebom ptice letajo, ribe v vodi plavajo, v hostah zamira glas sekire, s polja sejalec gre domov.), stopnjevalni (Ni se niti zahvalil, kaj šele, da bi bil plačal.), ločni (Zdaj je jokal, zdaj se je smejal.), protivni (Veliko si je prizadeval, ali uspeha ni bilo.), vzročni (Ne hodi po progi, je nevarno.), posledični (Prosili so me, pa sem jim ustregel.), pojasnjevalni (Iz samostana je zvon zavabil, to molijo nune.), v bibliografskih zapisih med naštevanimi enotami (Milko Kos, Srednjeveška Ljubljana, Topografski opis, 1995, 79 strani) (Prav tam, 36–37).

Med nadrednim in odvisnim stavkom vejico vedno uporabimo ne glede na to, ali je nadredni stavek pred odvisnim, za njim ali pa ga obdaja (Prej, ko še ni bilo ceste, smo hodili čez vrtove.). Med polstavkom in drugim delom povedi vejico rabimo, kadar je jedro polstavka deležje, deležnik, pridevnik ali samostalnik (Fant pa se je, velik navihanec, pri tem samo muzal.). Vejico pišemo tudi med izpostavkom ali dostavkom in preostalim delom povedi ter med pastavki in drugim besedilom (Naprej, zastave slave!) (Prav tam, 38–41).

Neskladenjsko se vejica rabi pri pisanju imen in večbesednih poimenovanj, ko jih iz tehničnih, bibliografskih in podobnih razlogov pišemo za priimkom (npr. v seznamih ali stvarnih kazalih), kot znamenje za mejo med celim številom in decimalkami (1,50) ter včasih namesto presledka za označevanje milijonic (Prav tam, 41).

Dvopičje

Skladenjsko dvopičje pišemo pred besedno zvezo, ki pojasnjuje že prej splošneje povedano (naštevaje), po napovednem spremnem stavku pred dobesednim navedkom v premem govoru, pred stavkom, s katerim pojasnjujemo drug stavek in med prorekom in porekom v veliki povedi. (Prav tam, 41).

Dvopičje se neskladenjsko piše večinoma nestično:

- za pomen 'proti'«: Avstrija : Slovenija;
- za pomen 'deljeno': 9 : 3;
- za pomen 'v nasprotju z': lepa : lopa : lopa.

Za zaznamovanje dolžine glasov v fonetičnih zapisih, za ločevanje enot v UDK, v glasbi za ponavljanje odlomka, za ločevanje ur in minut na digitalnih številčnicah ipd. se neskladenjsko dvopičje piše stično (Prav tam, 41–42).

Podpičje

Podpičje se rabi samo skladenjsko. Posamezne dele povedi loči krepkeje kot vejica in šibkeje kot pika (Ali bi sprejel tudi moj odgovor, ne vem; vem pa, da ga nisem utegnil napisati.).

Pomišljaj

Pomišljaj je daljša črtica kot deljaj oz. vezaj. Je večinoma enodelno ločilo, načeloma nestično. Enodelni pomišljaj namesto vejice poudarjeno ločuje kakšno besedo ali misel stavka (Prijetelj – to je beseda vseh besed.), vpeljuje poudarjeno pristavčno pojasnilo že zapisane besede ali besedne zveze (Le eno je potrebno – delo.), zaznamuje nedorečeno misel, npr. t. i. zamolk, zaznamuje zvezo osebka in povedka ob izpuščenih glagolskih oblikih (Mladost – norost.), zaznamuje spremembo skladenjskega naklona v isti povedi in namesto narekovajev uvaja dobessedni navedek premege govora (vendar samo na začetku odstavka, kadar pred njim ni spremnega stavka).

Pomišljaj se rabi tudi neskladenjsko, in sicer stično namesto predloga od ... do (proga Ljubljana–Trst), nestično namesto odstavčne številke ali črke (t. i. alinejni pomišljaj), nestično med enotami besedila, ki so v kakšnem razmerju, posebno v nasprotnem (plačati – plačevati), nestično v matematiki za pomen 'minus' ($7 - 3$), pri navajanju relativnih števil, npr. temperature, pa stično : $-23\text{ }^{\circ}\text{C}$ (Prav tam, 44–45).

2.4.4 Pisanje skupaj oziroma narazen

Črkovje posamezne besede pišemo praviloma skupaj, s presledkom pa ločeno od črkovja druge besede. V določenih primerih je težje določiti, ali gre za eno ali več besed in ali jo/jih je torej treba pisati skupaj ali narazen. V takih primerih se večinoma dopušča obojno pisanje (na hitro, malo kdo – nahitro, malokdo). Merilo za to, ali je del jezikovnega gradiva treba obravnavati kot eno ali kot več besed (in ga torej pisati skupaj ali narazen), je nerazdružljivost in nezamenljivost zaporedja delov dane besede. Enoto je treba pisati skupaj, če se v dano besedo ne da vriniti druga beseda ali če delom te besede ni mogoče spremeniti zaporednosti: *neumen, nemoč*; če pa to lahko storimo, je enote bolje pisati narazen: *smejem se, kdor koli*. Pisanje skupaj ali narazen je deloma kompromisno in nedosledno tudi zaradi rabe in tujih vplivov. Nekatere besede se po rabi pišejo ne le skupaj, ampak tudi narazen, druge pa samo narazen, npr. legokocke ali lego kocke, vikendhišica ali vikend hišica. Take zloženske bi bilo sicer priporočljivo pisati le skupaj (Prav tam, 56).

Samostalnike, ki so zloženske, pišemo skupaj, če imajo medpono -o- in glagolsko medpono -i- (avtogaraža, kažipot), če imajo količinsko število v prvem delu (dvatisočak), če imajo imenovalniško ali katero drugo medpono (figamož). Zloženske, pri katerih je prva sestavina črka, kratična zveza črk ali števka, se piše z vezajem (G-dur). Skupaj ali narazen pišemo zloženske z imenovalniško ali katero drugo medpono, katerih sestavine se v zamenjanem besednem redu lahko uporabljajo kot besedne zveze (temperabarve/tempera barve). Citatne zveze pišemo po pravilih ustreznega jezika (fin de siecle). Priredne zloženske pišemo z vezajem (Anglo-Američani). Samostalnike, ki so sestavljenke, pišemo samo skupaj (prababica), prav tako sklope (nebodigatreba) (Prav tam, 57–58).

Pridevnike, ki so podredne zloženske, pišemo skupaj (bistroglav, častihlepen, večodstoten), tiste, ki so priredne zloženske, pa pišemo z vezajem (črno-bel, avstro-ogrski). Pridevnike, ki so sestavljenke, pišemo skupaj (nadpovprečen, infrardeč) (Prav tam, 59–60).

Zaimke načeloma pišemo skupaj (redkokdo, marsikam, nekdo, nekako). Sklope z *le* pišemo z vezajem, če je *le* spredaj (*le-ta*), sicer pa skupaj (*tale*). Sklope s koli lahko pišemo ali narazen (bolj priporočljivo) ali skupaj (*kdor koli* ali *kdorkoli*) (Prav tam, 60).

Glavne števniko do 100 in stotice pišemo skupaj (osemindvajset), druge števniko pa narazen (*tristo en tisoč*). Vrstilne, ločilne in množilne števniko pišemo skupaj (*sedemmilijonti*), skupaj pišemo tudi vse druge tvorjenke iz števnikov (na desetisoče, petmilijontič) (Prav tam, 61).

Zloženke (*svetohliniti*), izpeljanke iz zložen (trmoglaviti iz trmoglav) ter sestavljenke (*prednaročiti*) iz glagolov pišemo skupaj. Skupaj pišemo tudi vse sestavine prislovnih sklopov, katerih vsaj ena se ne uporablja več kot samostojna beseda ali pa se pomen sklopa ne da izpeljati iz pomenov njegovih sestavin (*malodane, onstran*). Narazen pišemo stalne prislovne zveze z veznikom ali predlogom in proste ponovitve prislovov in členkov (*noč in dan, sem ter tja, dan na dan*) ter zveze dveh samostojnih prislovov ali členka in prislova (*malo več, čim dalj*). Narazen ali skupaj se pišejo: *bog ve, kdo ve – bogve, kdove* (62–63).

Dopustne vezniko, ki so sklopljeni iz navadnega veznika (ali prislova), kakega členka ipd., pišemo skupaj (*bodisi, čeprav, četudi*), narazen pa pišemo večbesedne vezniko (*niti – niti, medtem ko*) (Prav tam, 65).

Predloge pišemo narazen (v zvezi *z, z ozirom*), skupaj se pišejo le enozložni predlogi s tožilniško vezavo, npr. *name, nanju*. Členke navadno pišemo skupaj (*kajpada, pravzaprav, seveda*), členek *ne* pa narazen (*ne vedoč*). Medmeti se navadno pišejo skupaj (*jojmene, tralala*), razen če gre za podvojene (*joj joj*), ali stopnjevane (*joj prejoj*) medmete. Pozdrave iz več besed pišemo načeloma narazen (na *svidenje*). Okrajšave besednih zvez pišemo s presledkom za vsako okrajšano besedo (t. i. – tako imenovani), zloženke pa okrajšamo brez odmika (*lit.zg. – literarnozgodovinski*). Skupaj pišemo okrajšave: *itd., ipd., npr., tj.* (Prav tam, 65–66).

2.4.5 Deljenje

Besede delimo na koncu vrste (tudi stolpčne), ko ni več prostora, da bi jih izpisali v celoti v isti vrsti. Pravila veljajo tako za domače kot tudi za prevzete besede. Strnjena citatna besedila tujih jezikov se delijo po pravilih za deljenje ustreznih jezikov. V obeh delih deljene besede mora biti po vsaj en zlog. Zložnost je navadno nakazana s črko za samoglasnik (ko-vati) pa tudi za r, kadar ta ni ob samoglasniku (tr-den). V medmetih in prevzetih besedah sta v takem položaju kot r tudi m in l (Vl-tava). Soglasnik med dvema samoglasnikoma prenašamo v naslednjo vrstico (domo-vina). Soglasniški sklop med dvema samoglasnikoma, ki je izgovorljiv tudi na začetku besede, lahko prenašamo v naslednjo vrstico v celoti ali pa le njegov del (pra-ksa ali prak-sa). Sklope iz dveh enakih soglasnikov delimo: od-dati, iz-zvati). Sestavljenke, zloženske in sklope delimo na mejah sestavin (od-preti, peš-pot). Številke in črkovalnih kratic ne delimo (AGRFT). V naslednjo vrstico tudi ne prenašamo posameznih simbolov za mere in uteži za številkami (7 kg) (Prav tam, 67–68).

2.4.6 Kritike Slovenskega pravopisa 2001

Vzporedni pojav slovenskega slovaropisja je njegova kritika. Večjega kritičnega odziva so bili v Sloveniji deležni zlasti slovarski priročniki splošnega značaja, kakršna sta Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991) in Slovenski pravopis (2001) (Merše 2015, 51).

Ob izidu Slovenskega pravopisa (2001) so dnevniki hkrati s poudarjanjem potrebnosti priročnika ter dragocenosti in konkretnosti podatkov v poročila vpletali tudi očitke, da smo na pravopis predolgo čakali in da je za navadnega uporabnika strokovno prezahteven in preobsežen. Novemu pravopisu je bilo očitano tudi to, da so avtorji vanj skušali vključiti preveč slovnice in leksike, da so prezrte nekatere prevzete, vendar dovolj uveljavljene besede, poznavalsko strokovno kritiko pa so presenetile nekatere dovoljene dvojnice ter primeri neprilagojenosti sodobni izreki (Prav tam, 56–57).

Simon Lenarčič (2002, 32–44) je Slovenskemu pravopisu 2001 namenil obsežno in sistematično kritiko s predlogi izboljšav. Med drugim opozarja na napake v zapisu geselskih besed (npr. napačen zapis priimka nekdanjega avstrijskega politika Taaffeja, ki

je v SP zapisan samo z enim 'f'), spregledana lastna imena (SP npr. pozna zemljepisno ime Karnija, ne pa tudi za naš prostor precej pomembnega prebivalskega imena Karni, kar ima za posledico, da uporabnik ne ve, kako zapisati ime pripadnika in pripadnice tega ljudstva), opozarja na ponesrečene pravopisne rešitve, zlasti pri prebivalskih imenih, npr. Valonijec namesto Valonec, Inka namesto Inkinja.

Kritiki SP 2001 je bila posvečena tudi posebna številka *Slavistične revije*, v kateri so ponatisnjeni prispevki z okrogle mize z naslovom *Kaj je novega v slovenskem jeziku? – Ob izidu Slovenskega pravopisa*, ki jo je zasnovala A. Vidovič Muha. Na njej je sodelovalo devet jezikoslovcev in poznavalcev pravopisne problematike, prispevali pa so bolj ali manj kritične poglede na obravnavane tematike (Merše 2015, 57).

Po izidu Slovenskega pravopisa 2001 se je v javnosti torej pojavila želja po obvestilno skromnejšem pravopisnem priročniku, v katerem bi bile v okviru veljavnih pravopisnih pravil sprejete tudi utemeljene pripombe kritikov. Naloga inštituta, da slovarsko zbirko dopolni tudi z novimi besedami in aktualiziranimi zgledi, je bila težavna. Poseganje v slovar in njegovo dopolnjevanje je namreč pokazalo, da je pred pripravo okrajšanega pravopisa treba na več mestih oblikovati nove smernice v pravilih, kar pa je bilo povezano s ponovnim sklicem standardizacijskega telesa, tj. pravopisne komisije, in reorganiziranjem pravopisne slovaropisne dejavnosti (Dobrovoljc in Bizjak Končar 2015, 37).

Leta 2010 je bil na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU pripravljen pregled pravil oz. pravopisno perečih vprašanj, ki bi jih bilo treba na novo pretehtati ob izdelavi posodobljene različice pravopisnega slovarja in pravil. Posodobitve in dopolnitve teh pravil so tudi rezultat prizadevanja za čim bolj sprotno zaznavanje razvojne dinamike. Leta 2013 se je z ustanovitvijo Pravopisne komisije pri SAZU postopek prenove pravopisnih pravil formalno začel (Prav tam, 38–39).

Pri kategoriziranju normativnih zadreg je ustvarjalcem novega pravopisa v pomoč tudi Jezikovna (spletna) svetovalnica, kjer raziskovalci Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU odgovarjajo na jezikovna vprašanja, ki jih uporabniki s priročniki ne znajo v celoti razrešiti. Število in vsebina vprašanj kažeta, da imajo uporabniki na pravopisnem področju težave zaradi naslednjih dejavnikov:

- ne razumejo pravopisnih pravil, ki so v določenih segmentih prezapletena za laičnega uporabnika (na to kažejo npr. vprašanja, ki jih uporabniki zastavljajo glede pisanja različnih tipov tvorjenk),
- pravila so na več mestih zastarela in ne izhajajo iz aktualne jezikovne situacije,
- slaba orientacija po priročniku (v slovarskem delu so zaglavja slovarskih sestavkov težko razberljiva, kar povzroča težave pri pregibanju zlasti tujih lastnih imen),
- uporabniki imajo težave z apliciranjem obstoječih pravil na nove primere, ki malenkostno odstopajo od tipa, opisanega v pravilih (npr. pisanje domišljjskih imen) (Prav tam, 41–42).

Trenutno so v javni razpravi nova poglavja Pravopisa 8.0, osmega pravopisa slovenskega jezika. Za vsako poglavje je javna razprava časovno omejena in za izbrana poglavja že zaključena. Koncept javne razprave je prilagojen razpravi na spletu. Namen portala *Pravopis 8.0* je namreč laični in strokovni javnosti omogočiti sprotno in aktivno spremljanje procesa priprave novih pravopisnih pravil. Ob vsakem členu lahko uporabniki s klikom na polje »Oddajte komentar« prispevajo svoje mnenje ali predlog. Vsako pravopisno poglavje je notranje členjeno v skladu z normativno in vsebinsko raznolikostjo ubeseditvev. Osnovnemu pravilu sledijo posebnosti. Te prikazujejo izjeme in odstopanja od normativno obvezujočega pravila. Namen novega pravopisnega slovarja je tudi ponovno povezati slovarska gesla z ustreznim pravilom (Pravopis 8.0: Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo 2021b).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Opredelitev problema

Učenja osnov Slovenskega pravopisa je deležna večina prebivalcev Republike Slovenije, vsaj skozi osnovnošolsko, pozneje pa tudi srednješolsko izobraževanje. Za slovensko družbo se zdi, da je pri večini zasidran stereotip, da je poznavanje pravopisa na splošno slabo in da šolskemu sistemu ne uspe, da bi mladim ljudem zadostno posredoval to znanje. Pravopisne vsebine so sicer del učnih načrtov slovenščine po vsej vertikalni šolanja (Kranjc in Ferlež 2019, 30–31).

Pravopisna zmožnost je torej zelo pomembna za uspešno sporazumevanje, vendar smo v današnjem svetu, ki je vse bolj digitaliziran, priča zelo nizki ravni upoštevanja obstoječe pravopisne norme. Zato sem se v magistrskem delu posvetila raziskovanju pravopisne zmožnosti dijakov na Srednji gozdarski, lesarski in zdravstveni šoli Postojna (v nadaljevanju SGLZŠ). Med službovanjem na tej šoli sem namreč ugotovila, da poznavanje pravopisnih pravil dijakom predstavlja veliko težavo. Poleg tega sem opazila, da med programi srednjega strokovnega izobraževanja in srednjega poklicnega izobraževanja prihaja do precejšnjih razlik v poznavanju pravopisnih pravil. Zanima me, katere pravopisne teme dijaki posameznih programov obvladajo manj. Z analizo rezultatov testa, ki so ga reševali dijaki, bodo lahko tudi profesorice slovenščine na šoli dobile povratno informacijo o tem, katerim pravopisnim temam je treba posvetiti še več pozornosti.

SGLZŠ omogoča mladim in odraslim pridobivanje znanj in veščin s področij gozdarstva, lesarstva in zdravstva. Poleg tega, da postavljajo temelje za nadaljnje izobraževanje, prispevajo tudi k razvoju gozdarstva, lesarstva in zdravstva. Dijakom in dijakinjam omogočajo, da spoznavajo različne sisteme izobraževanja tudi v drugih državah Evrope, se tam strokovno izpopolnjujejo, spoznavajo medkulturnost in se jezikovno bogatijo. Dijaki, ki se vpišejo na šolo, se lahko izobražujejo v treh različnih programih: gozdarstvu, lesarstvu in zdravstvu (SGLZŠ Postojna 2022).

Na področju gozdarstva razpisujejo dva programa: štiriletni program gozdarski tehnik in triletni program gozdar. Na področju lesarstva imajo razpisan triletni program mizar, na

področju zdravstva pa prav tako razpisujejo dva programa: štiriletni program tehnik zdravstvene nege in triletni program bolničar negovalec (Prav tam).

V raziskavo so bili vključeni vsi dijaki in dijakinje (v nadaljevanju dijaki), ki obiskujejo omenjene programe. Na podlagi rezultatov preizkusa bodo lahko profesorice slovenskega jezika, ki poučujejo na SGLZŠ Postojna, dobile povratno informacijo o pravopisnem znanju posameznih letnikov, in tako dijakom v prihodnosti z dodatnimi vajami in razlagami na šibkejših področjih omogočile boljše poznavanje pravopisa.

3.2 Namen, cilji in hipoteze

Namen magistrskega dela je predstaviti pravopisna pravila, ki jih določa Slovenski pravopis iz leta 2001. Namen magistrskega dela je v teoretičnem delu predstaviti še učni načrt za pouk slovenščine za srednje poklicno izobraževanje s poudarkom na pravopisnih temah in učni načrt za pouk slovenščine za srednje strokovno izobraževanje s poudarkom na pravopisnih temah. Poznavanje pravil, ki jih določa Slovenski pravopis 2001 (raba velikih in malih črk, raba ločil, pisanje prevzetih besed in besednih zvez, pisanje skupaj ali narazen in deljenje besed), je bilo pri dijakih preverjeno s preizkusom znanja.

Namen magistrskega dela v empiričnem delu je analizirati pravopisno znanje dijakov na SGLZŠ Postojna, ugotoviti, ali se njihovo pravopisno znanje razlikuje glede na program, ki ga obiskujejo, glede na spol in glede na letnik, ter ugotoviti, s katerim od omenjenih poglavij Slovenskega pravopisa 2001 imajo največ težav. Zadnji del magistrskega dela predstavlja priročnik za dijake srednješolskih poklicnih in strokovnih izobraževalnih programov, zajema pa problematična področja poznavanja pravopisa dijakov omenjenih programov glede na rezultate preizkusa.

Cilji magistrskega dela so:

- Ugotoviti, ali se uspešnost preizkusa razlikuje glede na program, ki ga dijaki obiskujejo.
- Ugotoviti, ali se uspešnost preizkusa razlikuje glede na spol.
- Ugotoviti, s katerim poglavjem Slovenskega pravopisa imajo dijaki največ težav.
- Ugotoviti, kateri letnik dosega najnižje in kateri najvišje rezultate preizkusa.

Hipoteze:

- Dijaki srednjega tehniškega izobraževanja bodo dosegli boljše rezultate od dijakov srednjega poklicnega izobraževanja.
- Dijaki srednjega tehniškega izobraževanja bodo preizkus znanja rešili z več kot 50-odstotno pravilnostjo.
- Dekleta bodo uspešnejša pri reševanju preizkusa znanja kot fantje.
- Dijaki višjih letnikov bodo dosegli višje rezultate kot dijaki nižjih letnikov.
- Dijaki prvih letnikov srednjega poklicnega izobraževanja bodo dosegli najnižje rezultate.
- Dijaki bodo imeli največ težav s postavljanjem vejic.

3.3 Metode dela

Rezultati preizkusa znanja dijakov na SGLZŠ Postojna so statistično analizirani in predstavljeni v empiričnem delu, in sicer glede na posamezna poglavja v Slovenskem pravopisu 2001, ki so predstavljena v teoretičnem delu. Metoda raziskave je kvalitativna. Način vzorčenja je nenaključen (neslučajnostni).

V raziskavi so sodelovali dijaki vseh letnikov, ki obiskujejo SGLZŠ Postojna v šolskem letu 2022/2023 in so bili na dan testiranja prisotni pri pouku – to je 355 dijakov. Iz programov strokovnega poklicnega izobraževanja je preizkus pisalo 63 dijakov iz prvih letnikov, 30 dijakov iz drugih letnikov in 41 dijakov iz tretjih letnikov. Iz programov srednjega strokovnega izobraževanja je preizkus pisalo 72 dijakov iz prvih letnikov, 52 dijakov iz drugih letnikov, 50 dijakov iz tretjih letnikov in 47 dijakov iz četrth letnikov.

Za dovoljenje izvedbe raziskave sem prosila ravnateljja SGLZŠ Postojna, prav tako sem potrebovala dovoljenje profesorice slovenščine, ki učijo sodelujoče dijake, da je bil lahko v njihovih razredih izveden preizkus znanja.

Raziskava je bila izvedena med urami slovenščine. V nekaterih razredih sem bila pri reševanju prisotna, v drugih so profesorice slovenščine preizkus izvedle same v razredih, ki jih poučujejo. Preizkus je bil anonimen, rezultati pa niso vplivali na ocene dijakov. Prvi del preizkusa predstavljajo navodila za reševanje. Vprašanja 1–3 so vprašanja objektivnih

dejstev, po spolu, letniku in programu, ki ga dijaki obiskujejo. Naloge v nadaljevanju so oblikovane na podlagi pravil Slovenskega pravopisa 2001 (raba velikih in malih črk, prevzete besede in besedne zveze, raba ločil, pisanje skupaj oz. narazen in deljenje besed).

Četrta naloga je preverjala zapis velikih (prva beseda v povedi, lastna imena idr.) in malih začetnic (za končnimi ločili znotraj povedi, pri določilih in poimenovanjih bitij, pri zemljepisnih občnih imenih, stvarnih občnih imenih ...). V danih povedih so morali dijaki zapis popraviti, kjer je bilo treba. Peta naloga je preverjala pravilen zapis pridevnikov iz prevzetih lastnih imen (vrstni pridevniki na -ski/-ški, svojilni pridevniki na -ov/-ev ...).

V šesti nalogi sem preverjala poznavanje zapisa prevzetih besed in besednih zvez. Dijaki so izmed dveh možnosti izbrali pravilen zapis.

Rabo ločil sem preverjala v sedmi nalogi. Dijaki so vstavljali ločila v dane povedi, ki so bile zapisane brez vseh ločil. V osmi nalogi sem preverjala samo rabo vejic, saj sem iz prakse predvidevala, da bodo imeli dijaki s tem ločilom največ težav.

V deveti nalogi sem preverjala zapisovanje besed skupaj oziroma narazen. Dijaki so morali izbrati pravilen zapis besede ali besedne zveze. V deseti nalogi sem preverjala zapisovanje skupaj oz. narazen pri glavnih in vrstilnih števnikih, saj sem pri poučevanju opazila, da imajo dijaki tudi s tem precej težav.

Zadnja, enajsta naloga je preverjala, ali znajo dijaki deliti besede.

3.4 Predpostavke in omejitve raziskave ter predstavitev vzorca raziskave

Izobraževanje v srednjih strokovnih programih poteka štiri leta in se zaključi s poklicno maturo, izobraževanje v srednjih poklicnih programih pa traja tri leta in se konča z zaključnim izpitom. Glede na trajanje programov sem predpostavljala, da bodo imeli dijaki poklicnih programov več težav s pravopisom kot dijaki strokovnih programov. Menila sem, da bodo dijaki prvih letnikov srednjega poklicnega izobraževanja dosegli najnižje rezultate, dijaki četrtil letnikov strokovnega izobraževanja pa najvišje.

Možne omejitve raziskave so bile:

- nepripravljenost dijakov na reševanje, saj je preizkus znanja neobvezen,
- nekateri dijaki prihajajo iz drugih držav in nimajo osnovnega znanja slovenskega jezika,
- nepopolno rešeni preizkusi,
- nečitljivi popravki udeležencev preizkusa.

Predstavitev vzorca raziskave:

	SPI – m	SPI – ž	SSI – m	SSI – ž
1. letnik	71	29	65	35
2. letnik	53	47	60	40
3. letnik	63	37	48	52
4. letnik			38	62

Slika 2: Predstavitev vzorca raziskave v odstotkih.

V raziskavi je sodelovalo 355 dijakov in dijakinj. Preizkusi dijakov in dijakinj, ki pri prvem vprašanju niso označili svojega spola, letnika ali programa, niso vključeni v analizo. Neveljavna sta bila dva preizkusa.

V programih srednjega poklicnega izobraževanja je sodelovalo skupaj 134 dijakov in dijakinj. V prvem letniku je preizkus rešilo 45 dijakov in 18 dijakinj (skupaj 63), v drugem letniku 16 dijakov in 14 dijakinj (skupaj 30), v tretjem letniku pa 26 dijakov in 15 dijakinj (skupaj 41).

V programih srednjega poklicnega izobraževanja je sodelovalo skupaj 221 dijakov in dijakinj. V prvem letniku je preizkus rešilo 47 dijakov in 25 dijakinj (skupaj 72), v drugem letniku 31 dijakov in 21 dijakinj (skupaj 52), v tretjem letniku 24 dijakov in 26 dijakinj (skupaj 50), v četrtem pa 18 dijakov in 29 dijakinj (skupaj 47).

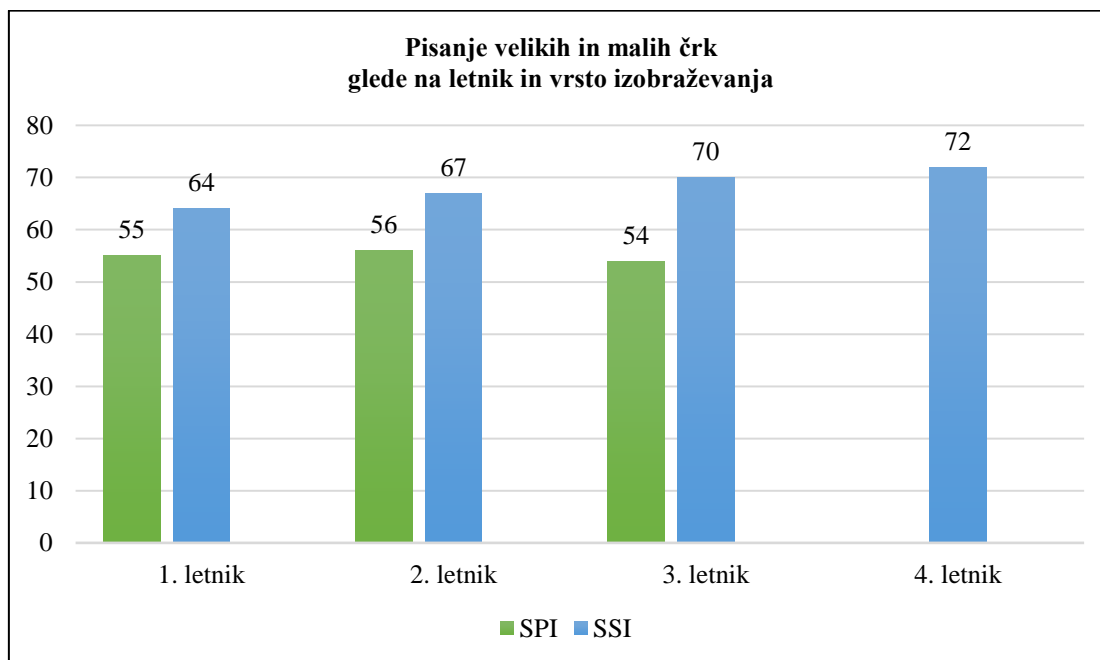
Številčne vrednosti so na sliki 2 in kasneje v predstavitvi rezultatov prikazane z odstotki. V programih SPI je bilo v prvem letniku 71 % dijakov in 29 % dijakinj, v drugem letniku

53 % dijakov in 47 % dijakinj, v tretjem letniku pa 63 % dijakov in 37 % dijakinj. V programih SSI je bilo v prvem letniku 65 % dijakov in 35 % dijakinj, v drugem letniku 60 % dijakov in 40 % dijakinj, v tretjem letniku 48 % dijakov in 52 % dijakinj ter v četrtem letniku 38 % dijakov in 62 % dijakinj. V preizkusu je torej sodelovalo več dijakov kot dijakinj.

Rezultate sem natančneje analizirala glede na letnik šolanja in vrsto izobraževanja (srednje poklicno izobraževanje in srednje strokovno izobraževanje), na koncu pa sem uspešnost celotnega preizkusa analizirala tudi po spolu.

3.5 Raba velikih in malih črk

Pri zapisovanju velikih in malih črk sem preverjala rabo velike/male začetnice na začetku povedi, pri zapisovanju lastnih imen bitij in svojilnih pridevnikov, ki so izpeljani iz le-teh, občnih imen bitij, zemljepisnih lastnih imen (enobesednih in večbesednih), stvarnih lastnih in občnih imen, premege govora in vrstilnih pridevnikov iz lastnih imen. Omenjene kategorije so natančneje analizirane v podpoglavjih.

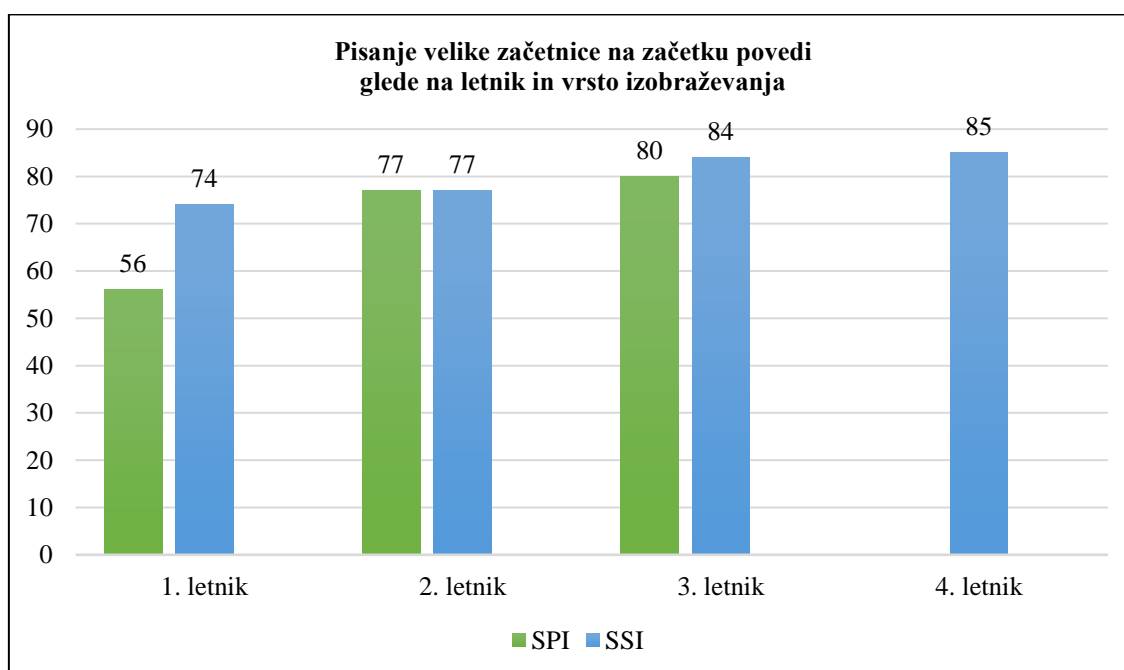
Slika 3: Pisanje velikih in malih črk glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Kot je razvidno iz slike, so dijaki srednjega poklicnega izobraževanja (programi gozdar, mizar in bolničar negovalec) v prvih letnikih dosegli 55 %, v drugih 56 %, najmanj odstotkov pa so dosegli dijaki tretjih letnikov srednjega poklicnega izobraževanja – 54.

Nalogo so uspešneje rešili dijaki iz programov srednjega strokovnega izobraževanja (programa zdravstveni tehnik in gozdarski tehnik). Dijaki prvih letnikov so dosegli 64 %, dijaki drugih letnikov 67 %, dijaki tretjih letnikov 70 %, najuspešneje pa so nalogo rešili dijaki četrtih letnikov – dosegli so 72 %.

3.5.1 Zapisovanje velike začetnice na začetku povedi

Slovenski pravopis 2001 določa, da veliko začetnico uporabimo v prvi besedi v povedi. Zapisovanje velike začetnice na začetku povedi sem preverjala v naslednji povedi, ki je bila zapisana z malimi črkami: *Priljubljena ameriška igralka Amy Poehler se nam je predstavila s stransko figo, ki je bila zagotovo ena najlepših pričesk na podelitvi zlatih globusov.*

Slika 4: Zapisovanje velike začetnice na začetku povedi glede na program in letnik v odstotkih.

Veliko začetnico je na začetek povedi postavilo 56 % dijakov prvih letnikov SPI, 77 % dijakov drugih letnikov SPI in 80 % dijakov tretjih letnikov SPI. Dijaki iz programov SSI

so v prvih letnikih dosegli 74 %, v drugih letnikih 77 %, v tretjih letnikih 84 %, v četrtih pa 85 %.

3.5.2 Zapisovanje imen bitij (tudi z določili) in svojilnih pridevnikov

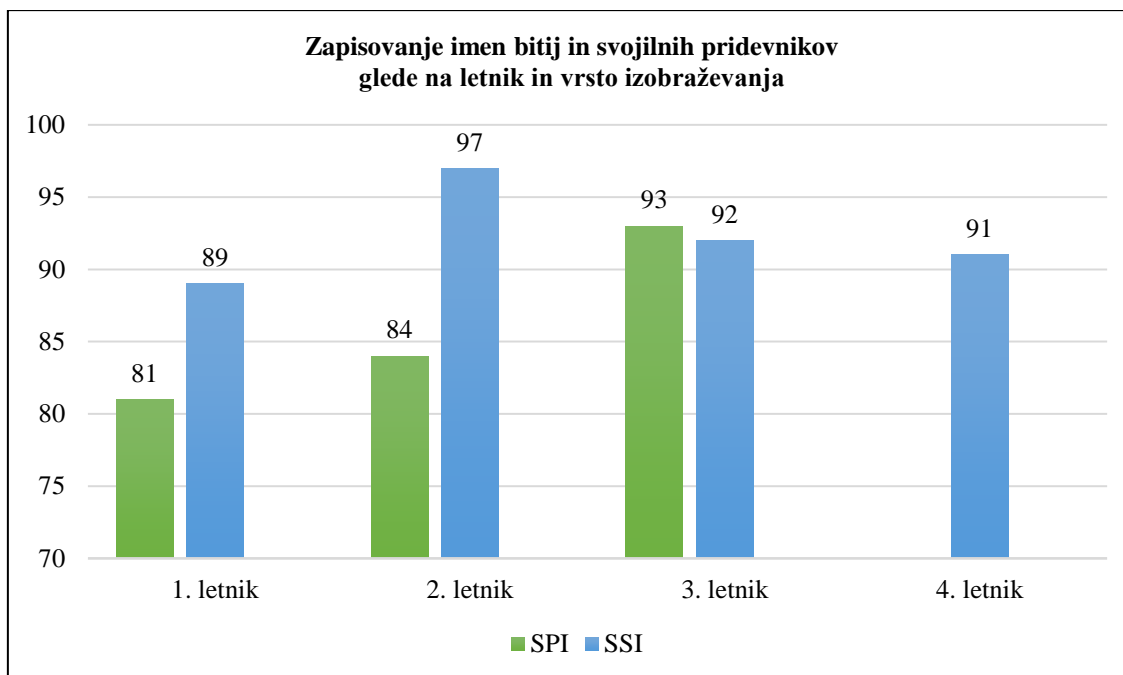
Dijaki so morali prepoznati pravilno zapisovanje imen bitij in svojilnih pridevnikov v naslednjih povedih:

- *K pisanju povesti o slovenskem silaku je Frana Levstika spodbudilo branje Cegnarjeve pesnitve Pegam in Lambergar.*
- *Priljubljena ameriška igralka Amy Poehler se nam je predstavila s stransko figo, ki je bila zagotovo ena najlepših pričesk na podelitvi zlatih globusov.*
- *Na Severnem Irskem je število katolikov preseгло število protestantov.*

V pravilih Slovenskega pravopisa 2001 je zapisano, da so osebna imena navadno sestavljena iz dveh delov: rojstnega (krstnega) in družinskega imena, tj. imena in priimka; za oba uporabljamo veliko začetnico. Zapisovanje lastnih imen bitij sem preverjala pri imenu in priimku *Amy Poehler*. Kot pravilne sem upoštevala rešitve, ko so dijaki popravili ime in priimek, ne le del osebnega lastnega imena.

Prav tako uporabljamo veliko začetnico pri zapisovanju svojilnih pridevnikov iz besed, pisanih z veliko, če so izpeljani s priponskimi obrazili -ov/-ev ali -in. V preizkusu so morali dijaki popraviti zapis *Cegnarjeve (pesnitve)*.

Poimenovanja za pripadnike gibanj, nazorov, ver, listov, društev, strank, redov in podjetij pišemo z malo začetnico. Tako besedi *katoliki* in *protestanti* zapisujemo z malo začetnico.

Slika 5: Zapisovanje imen bitij (tudi z določili) in svojilnih pridevnikov glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Pri zapisovanju imen bitij in svojilnih pridevnikov so prvi letniki SPI dosegli 81 %, drugi letniki SPI 84 %, tretji letniki SPI pa 93 %. Dijaki iz programov SSI so v prvih letnikih dosegli 89 %, v drugih letnikih 97 %, kar je tudi najboljši rezultat, v tretjih letnikih 92 %, v četrtih pa 91 %. Pri tej nalogi je veliko dijakov iz programov SSI popravljalo zapis pripadnikov ver iz male v veliko začetnico.

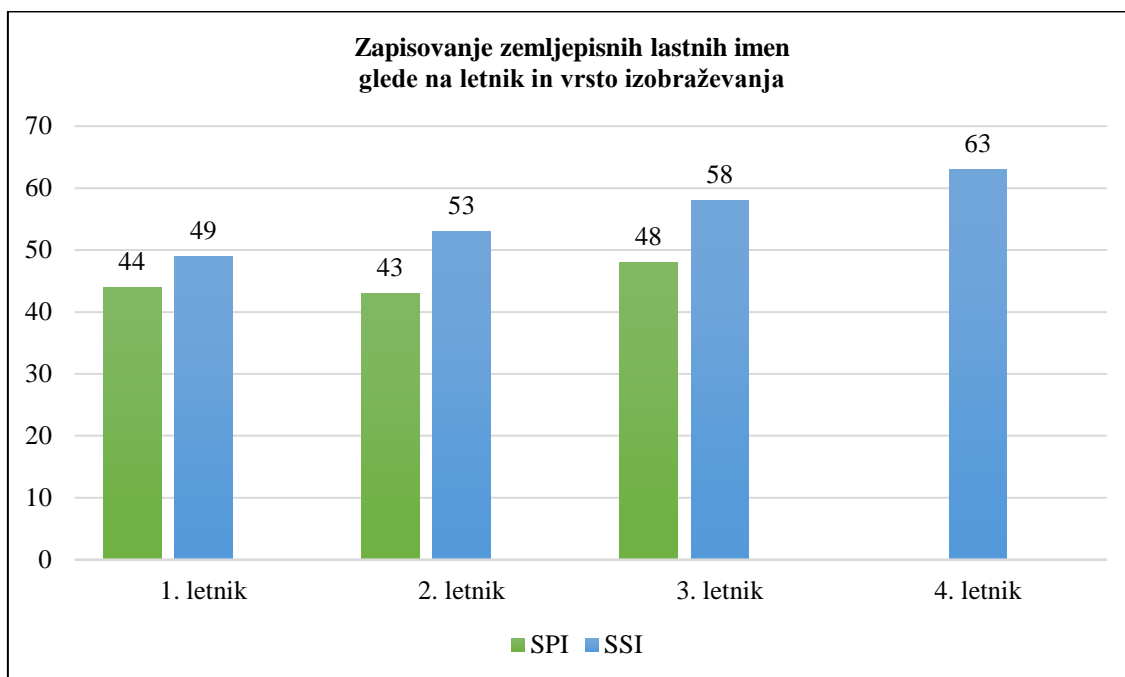
3.5.3 Zapisovanje zemljepisnih lastnih imen

Dijaki so v nalogi morali popraviti zapis treh zemljepisnih lastnih imen v naslednjih povedih:

- *Na Severnem Irskem je število katolikov preseгло število protestantov.*
- *Vsako leto se za božič udeležim pohoda z baklami na Veliko planino.*
- *Pedagoginja Lea Colner je za Val 202 povedala: »Potek moje kariere bi zagotovo potekal drugače, če bi ostala v Sloveniji.«*

Zemljepisna lastna imena delimo na naselbinska in nenaselbinska. V naselbinskih imenih pišemo vse sestavine z veliko začetnico (izjema so le neprvi predlogi in samostalniki

mesto, trg, vas, selo, naselje, če ne stojijo na začetku imena), v nenaselbinskih imenih pa pišemo prvo sestavino zmeraj z veliko začetnico, neprve sestavine pa z malo, če že same niso lastno ime. Slovenija (ime države), Velika planina (visokogorska planota) in Severna Irsko (del Združenega kraljestva) so nenaselbinska zemljepisna lastna imena, katerih zapis sem preverjala tudi v preizkusu znanja.

Slika 6: Zapisovanje zemljepisnih lastnih imen glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Kot prikazuje slika, so dijaki vseh letnikov SPI dosegli manj kot 50 %. Dijaki iz programov SSI so v prvih letnikih dosegli 49 %, v drugih 53 %, v tretjih 58 %, najuspešnejši pa so bili dijaki četrtil letnikov, ki so dosegli 63 %. Največ težav jim je povzročal zapis *Severna Irsko*. Ta primer se je nekoliko prekrival tudi z znanjem iz geografije, saj je Severna Irsko v povedi mišljena kot samostojna regija in ne kot lega Irskega otočja.

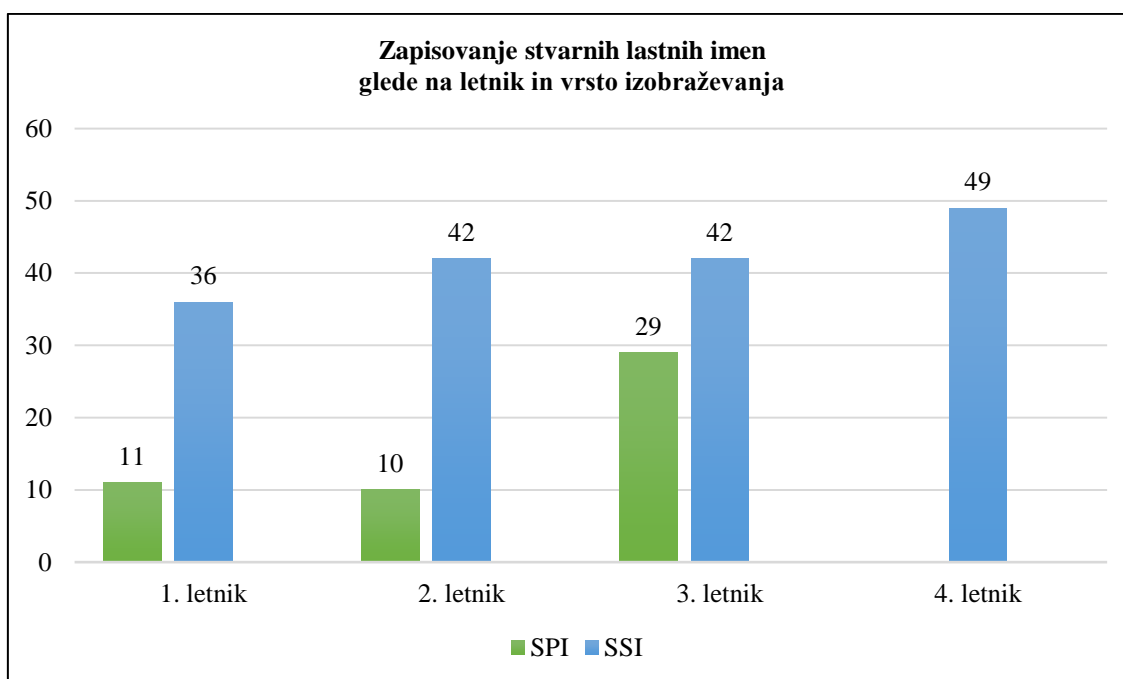
3.5.4 Zapisovanje stvarnih lastnih imen

Zapisovanje stvarnih lastnih imen sem preverjala v naslednjih povedih:

- *K pisanju povesti o slovenskem silaku je Frana Levstika spodbudilo branje Cegnarjeve pesnitve Pegam in Lambergar.*

- *Pedagoginja Lea Colner je za Val 202 povedala: »Potek moje kariere bi zagotovo potekal drugače, če bi ostala v Sloveniji.«*

Stvarna lastna imena zaznamujejo posamezne knjige, besedila, kipe in druga umetnostna dela, organizacije, ustanove, industrijske znamke, časopisne rubrike, radijske postaje (npr. Val 202) ... Pri večbesednih imenih pišemo neprvo besedo z veliko začetnico samo, če je sama po sebi lastno ime (npr. *Pegam in Lambergar*).

Slika 7: Zapisovanje stvarnih lastnih imen glede na letnik in vrsto izobraževanja.

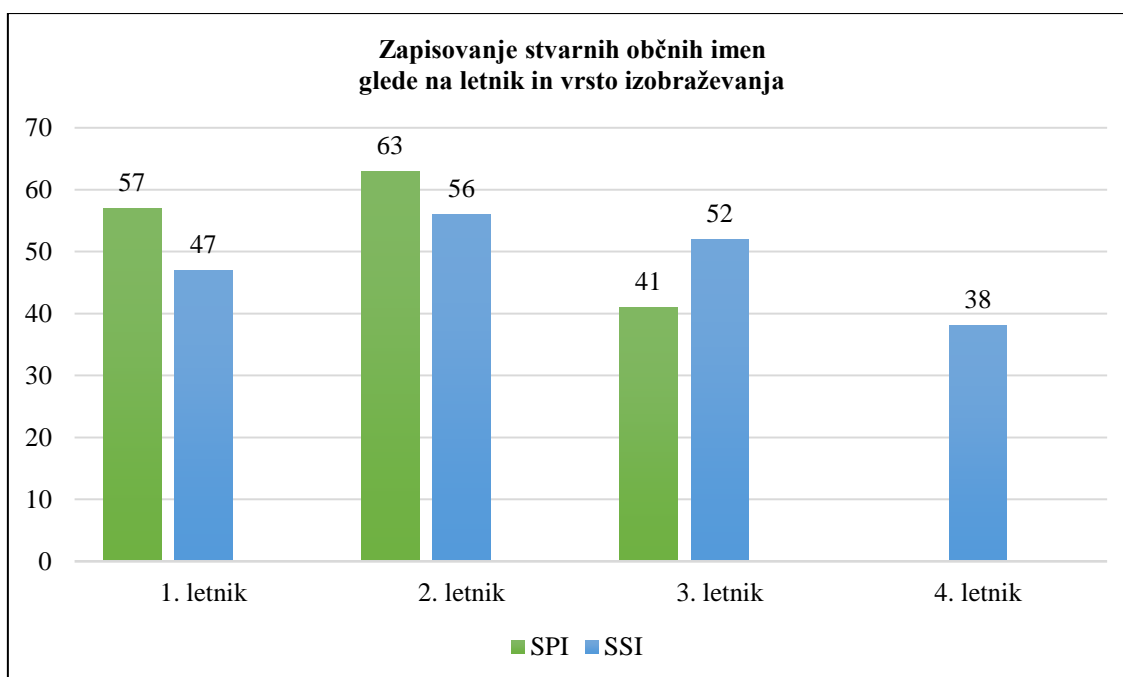
Iz slike je razvidno, da je bil ta del naloge o veliki začetnici najslabše rešen. Nobeden od letnikov ni dosegel niti polovice točk. Dijaki prvih letnikov SPI so dosegli 11 %, drugi letniki SPI 10 %, tretji letniki SPI 29 %. V prvih letnikih SSI je bila pravilnost 36-odstotna, v drugih in tretjih letnikih SSI 42-odstotna, v četrth letnikih SSI pa 49-odstotna.

3.5.5 Zapisovanje stvarnih občnih imen

V nalogi so dijaki morali prepoznati pravilen zapis stvarnih občnih imen v naslednjih povedih:

- *Priljubljena ameriška igralka Amy Poehler se nam je predstavila s stransko figo, ki je bila zagotovo ena najlepših pričesk na podelitvi zlatih globusov.*
- *Vsako leto se za božič udeležim pohoda z baklami na Veliko planino.*

Slovenski pravopis 2001 narekuje, da za stvarna občna imena, kot so imena praznikov ali posebnih datumov (razen tistih, ki so izpeljana iz priimkov ali imen – Marijino vnebovzetje, Veronikina nagrada), npr. božič in poimenovanja odlikovanj ter športnih trofejev, npr. zlati globus, pišemo z malo začetnico.

Slika 8: Zapisovanje stvarnih občnih imen glede na letnik in vrsto izobraževanja.

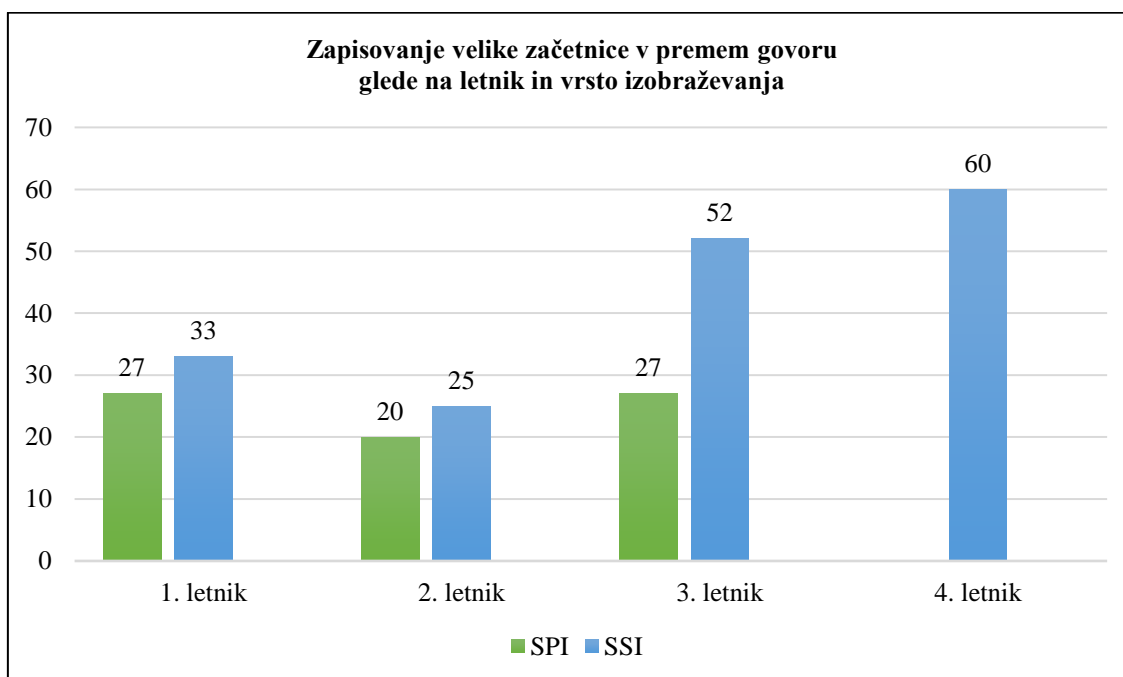
Dijaki so imeli težave predvsem pri pravilnem zapisovanju praznika (božič). Kot prikazuje slika, so dijaki prvih letnikov SPI dosegli 57 %, dijaki drugih letnikov SPI 63 %, dijaki tretjih letnikov SPI pa 41 %. Nekaj več težav z zapisovanjem stvarnih občnih imen so imeli dijaki SSI, ki so v veliki meri popravljali pravilne zapise stvarnih občnih imen – dijaki prvih letnikov so dosegli 47 %, dijaki drugih letnikov 56 %, dijaki tretjih letnikov 52 %, najmanj uspešni pa so bili maturantje (38 %).

3.5.6 Zapisovanje velike začetnice v premem govoru

Dijaki so morali v povedi Pedagoginja Lea Colner je za Val 202 povedala: »Potek moje kariere bi zagotovo potekal drugače, če bi ostala v Sloveniji.« popraviti zapis male začetnice v dobesednem navedku v veliko začetnico.

SP 2001 namreč narekuje, da z veliko začetnico zapisujemo tudi začetek dobesednega navedka premege govora.

Slika 9: Zapisovanje velike začetnice v premem govoru glede na letnik in vrsto izobraževanja.

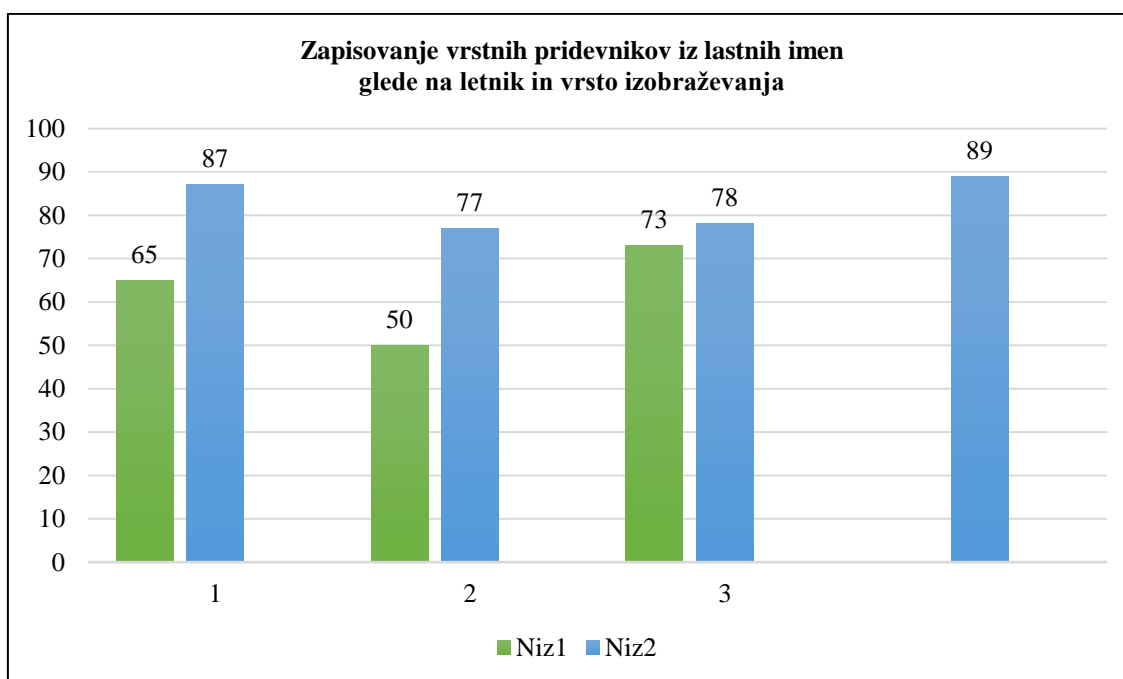
S slike je razvidno, da so dijaki prvih in tretjih letnikov SPI dosegli 27 %, dijaki drugih letnikov SPI pa 20 %. Dijaki iz programov SSI so bili nekoliko uspešnejši – prvi letniki so dosegli 33 %, drugi letniki 25 %, tretji letniki 52 %, četrti letniki pa 60 %.

3.5.7 Zapisovanje vrstnih pridevnikov iz lastnih imen

Vrstna pridevnika iz lastnih imen, ki sta se pojavila v preizkusu, sta bila *slovenskem* (*silaku*) in *ameriška* (*igralka*), in sicer v naslednjih povedih:

- *K pisanju povesti o slovenskem silaku je Frana Levstika spodbudilo branje Cegnarjeve pesnitve Pegam in Lambergar.*
- *Priljubljena ameriška igralka Amy Poehler se nam je predstavila s stransko figo, ki je bila zagotovo ena najlepših pričesk na podelitvi zlatih globusov.*

Pridevnike, ki so izpeljani iz zemljepisnih lastnih imen in se končujejo na -ski ali -ški, pišemo z malo začetnico (kadar označujejo občno ime, vrstnost ali lastnost).

Slika 10: Zapisovanje vrstnih pridevnikov iz lastnih imen glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Pravilen zapis male začetnice je ugotovilo 65 % dijakov prvih letnikov SPI, 50 % dijakov drugih letnikov SPI in 73 % dijakov tretjih letnikov SPI. V programih SSI so dijaki prvih letnikov dosegli 87 %, dijaki drugih letnikov 77 %, dijaki tretjih letnikov 78 %, dijaki četrth letnikov pa 89 %.

3.6 Zapis pridevnikov iz lastnih imen

V peti nalogi so morali dijaki tvoriti pridevnike iz naslednjih lastnih imen: Praga, Tesla, Disney in Tokio. Zraven so bili napisani tudi samostalniki, na katere se je pridevnik

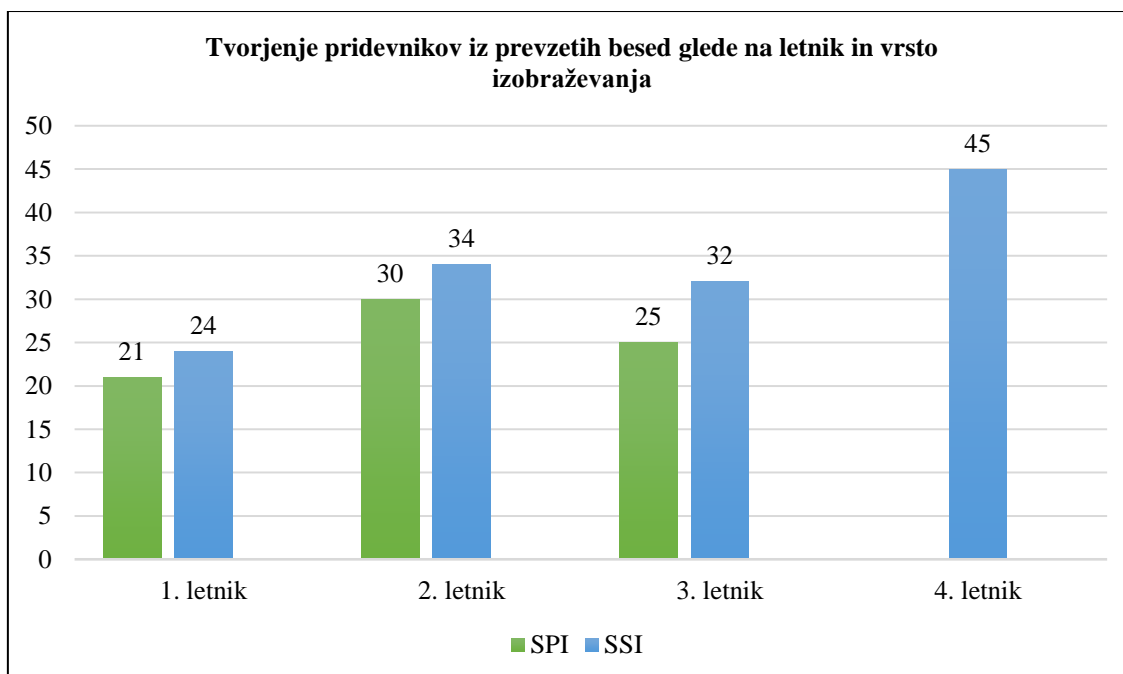
nanašal (grad, ulica, filmi, stolp). Pozorni so morali biti tudi na zapis velike/male začetnice.

Pridevnik iz zemljepisnega lastnega imena *Praga* tvorimo kot *praški*. V preizkusu sem upoštevala zapise z veliko začetnico (Praški grad), saj gre za ime grajskega kompleksa, ki se nahaja v Pragi.

Slovenski pravopis 2001 kot pravilno obliko pridevnika, izpeljanega iz priimka Tesla, navaja obliko Teslov. Ker gre tako za priimek kot tudi za ime ulice, sem kot pravilne upoštevala zapise z veliko začetnico.

Priimek Disney pri pretvorbi v svojilni pridevnik dobi obliko Disneyjev. Pravilen zapis je bil torej Disneyjevi filmi.

Iz zemljepisnega lastnega imena *Tokio* tvorimo pridevnik *tokijski*, zato se je ta štél kot pravilen zapis. Upoštevala sem tudi zapis z veliko začetnico, saj je Tokijski stolp ime druge najvišje zgradbe na Japonskem.

Slika 11: Tvorjenje pridevnikov iz prevzetih besed glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Najmanj točk so dosegli dijaki prvih letnikov iz programov SPI – 21 %. Dijaki drugih letnikov SPI so nalogo rešili s 30-odstotno pravilnostjo, dijaki tretjih letnikov SPI pa s 25-odstotno pravilnostjo.

Naloga je delala težave tudi dijakom iz programov SSI: dijaki prvih letnikov so dosegli 24 %, drugih letnikov 34 %, tretjih letnikov pa 32 %. Najbolje so se odrezali dijaki iz četrth letnikov, ki so tvorili pridevnike iz prevzetih besed s 45-odstotno pravilnostjo.

3.7 Pisanje prevzetih besed in besednih zvez

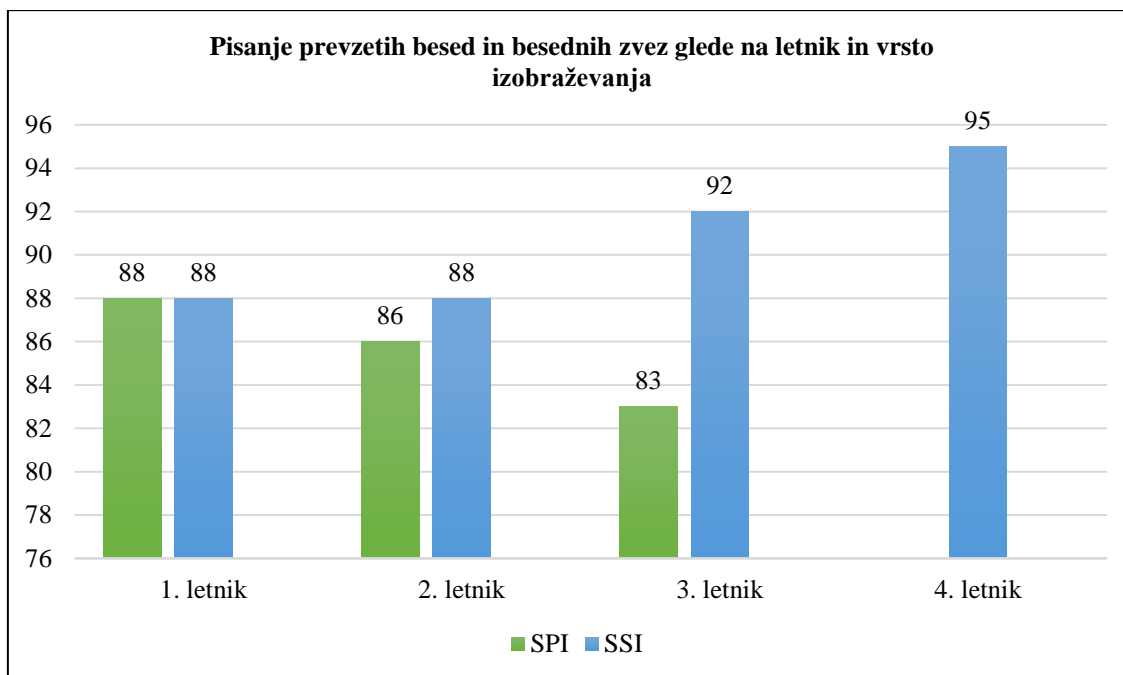
V šesti nalogi so morali dijaki med dvema možnostma izbrati pravilen zapis prevzetih besed v slovenščini. Kot pravilne sem štela naslednje zapise: čips, Franc Jožef I., Herkul, Reka, Savdska Arabija, Boter.

Večino prevzetih občnih besed pri nas domačimo pisno (izgovorno, oblikoslovno in skladijsko pa vse). Popolnoma poslovenjene občne prevzete besede imenujemo izposojenke. Dijaki so izbirali med zapisoma *čips* in *chips*. Pri tem izbira *čips* šteje kot pravilna, saj besedo podomačimo, *chips* pa kot nepravilna.

Pisno podobo prevzetih osebnih lastnih imen načeloma ohranjamo, podomačujemo pa imena znanih zgodovinskih oseb in večino v slovenščino prevzetih imen in priimkov. Tako je izbira imena *Franc Jožef I.* štela kot pravilna rešitev, *Franz Joseph I.* pa kot nepravilna. Prav tako podomačujemo tudi imena grško-rimskega sveta. Ime *Herkul* torej podomačimo, zato je napačno zapisovanje *Hercules*.

Enobesedna zemljepisna lastna imena iz latiničnih pisav večinoma ohranjajo izvorno podobo, nekatera imena pa pišemo podomačeno, med drugim tudi imena držav. Pod kategorijo je v Slovenskem pravopisu 2001 zapisana tudi (*Savdska*) *Arabija*, kar šteje kot pravilen zapis (in ne *Saudi Arabia*). Podomačeno pišemo tudi imena nekaterih bolj znanih krajev. Dijaki so izbirali med zapisom *Reka* in *Rijeka*, pri čemer sem kot pravilno rešitev upoštevala zapis *Reka*.

Imena umetnostnih del, kamor spadajo tudi filmi, praviloma podomačujemo. Zapis *The Godfather* je torej napačen, kot pravilno rešitev sem štela zapis *Boter*.

Slika 12: Pisanje prevzetih besed in besednih zvez glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Dijaki iz programov SPI so v prvih letnikih dosegli 88 %, nekoliko slabše pa so se odrezali dijaki drugih letnikov (86 %) in dijaki tretjih letnikov (83 %).

Dijaki iz programov SSI so v prvih in drugih letnikih dosegli 88 %, v tretjih letnikih 92 %, ponovno pa so bili najuspešnejši maturantje, ki so dosegli 95 %.

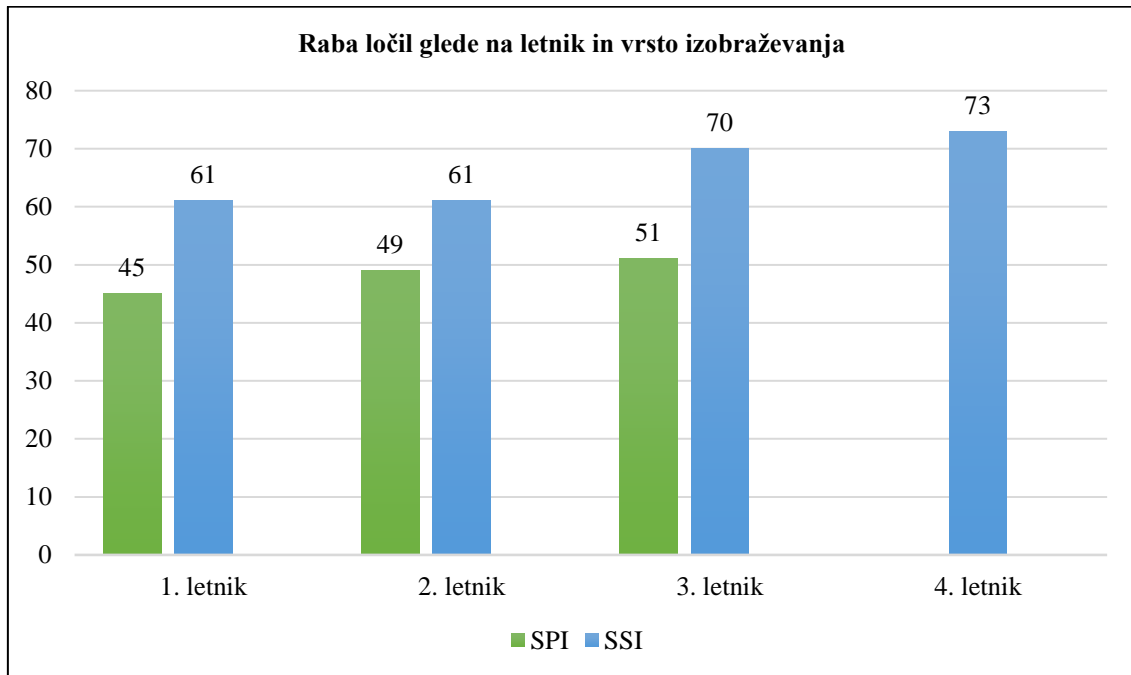
3.8 Zapisovanje ločil

V sedmi nalogi so morali dijaki v povedi vstavljati ločila (nobeno ločilo ni bilo zapisano). Preverjala sem rabo naslednjih ločil: pike, vprašaja, klicaja, vejice, ločila v premem govoru in dvopičja. Rabo nekaterih drugih ločil (vezaja in pomišljaja) sem preverjala v 9. nalogi. Povedi, ki so preverjale rabo ločil:

- Zeleni Jurij je starodavni junak, ki v slovanski mitologiji ustreza Perunovemu sinu oz. bogu pomladi.
- Učiteljica nam je naročila: »Natančno preberite navodila.«
- Av, to boli!
- Srečanje sošolcev in sošolk bo potekalo v petek, 25. avgusta 2023, ob 20. uri.

- Kaj je bližje Zemlji, Luna ali Sonce? / Kaj je bližje Zemlji – Luna ali Sonce? / Kaj je bližje Zemlji: Luna ali Sonce?

Spodnji graf prikazuje, kako so dijaki rešili nalogo v celoti, nato pa so rezultati prikazani še glede na posamezna ločila, in sicer piko, klicaj, vprašaj, vejico, ločila pri premem govoru in dvopičje ter pomišljaj.

Slika 13: Raba ločil glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Iz grafa je razvidno, da so manj kot polovico točk dosegli samo dijaki prvih (45 %) in drugih (49 %) letnikov iz programov SPI. Dijaki tretjih letnikov SPI so dosegli 51 %.

Naloga je delala manj težav dijakom iz programov SSI. V prvem in drugem letniku so dosegli 61 %, v tretjem 70 %, v četrtem pa 73 %.

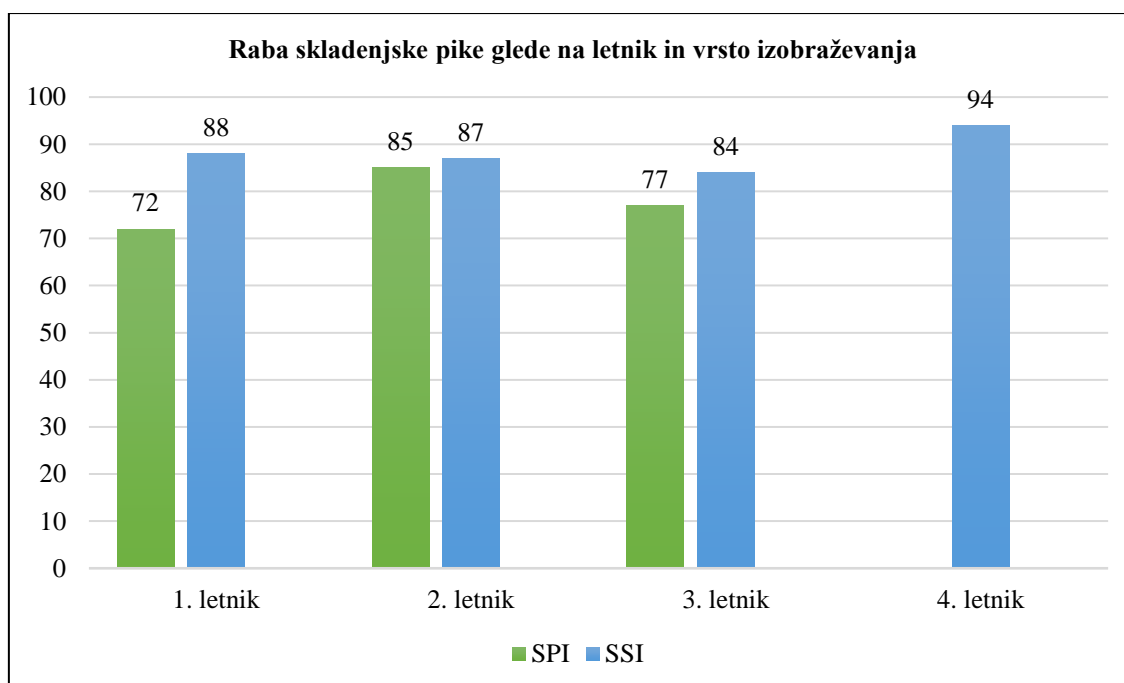
3.8.1 Pika

Skladenjsko piko pišemo na koncu samostojne proste ali zložene pripovedne povedi. To sem preverjala v naslednjih povedih:

- *Zeleni Jurij je starodavni junak, ki v slovanski mitologiji ustreza Perunovemu sinu oz. bogu pomladi.*
- *Srečanje sošolcev in sošolk bo potekalo v petek, 25. avgusta 2023, ob 20. uri.*

V obeh povedih sem preverjala tudi rabo neskladenjske pike.

V nadaljevanju so predstavljeni trije grafi. Prvi predstavlja rabo pike nasploh, drugi rabo skladenjske pike, tretji pa rabo neskladenjske pike.

Slika 14: Raba skladenjske pike glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Dijaki so morali v povedih s povednim naklonom na koncu postaviti piko.

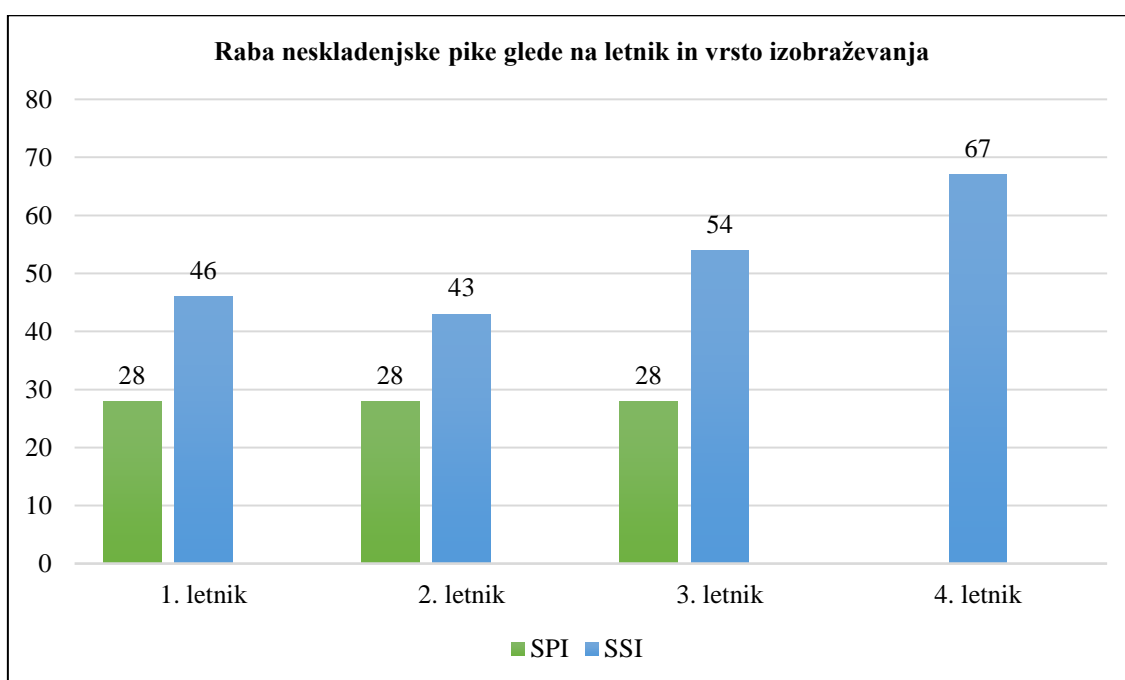
Dijaki SPI so v prvih letnikih dosegli 72 %, v drugih 85 %, v tretjih pa 77 %.

V programih SSI je bila v prvih letnikih pravilnost 88-odstotna, manj uspešni so bili dijaki drugih (87 %) in tretjih (84 %) letnikov, največ točk pa so dosegli dijaki četrth letnikov (94 %).

Neskladenjsko rabo pike sem preverjala v naslednjih dveh povedih:

- *Zeleni Jurij je starodavni junak, ki v slovanski mitologiji ustreza Perunovemu sinu oz. bogu pomladi.*
- *Srečanje sošolcev in sošolk bo potekalo v petek, 25. avgusta 2023, ob 20. uri.*

Dijaki so morali piko zapisati za okrajšano besedo *oziroma* (oz.) in za številka, ki zaznamujeta vrstilna števnik (25., 20.). Vrstilni števnik označujejo zaporedno mesto v številski vrsti, s piko pa jih ločimo od glavnih.

Slika 15: Raba neskladenjske pike glede na letnik in vrsto izobraževanja.

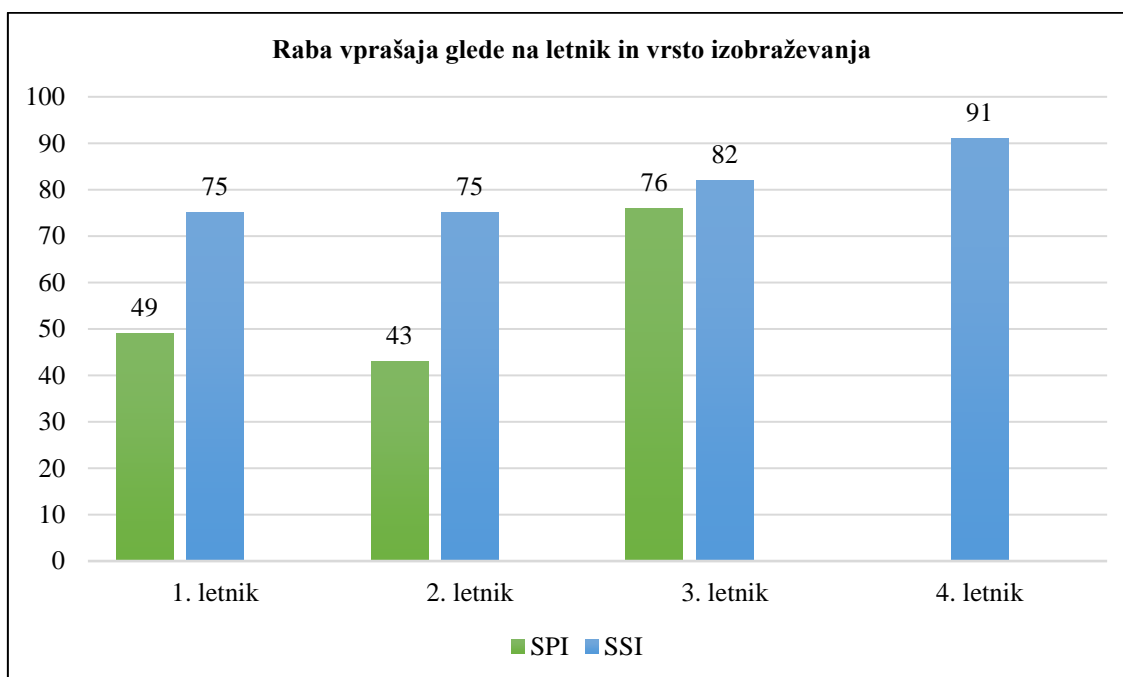
Vsi dijaki iz programov SPI so pri tej nalogi dosegli 28 %. Dijaki prvih letnikov SSI so dosegli 46 %, dijaki drugih letnikov pa nekoliko manj – 43 %. Več kot polovico točk so dosegli le dijaki tretjih in četrth letnikov SSI – tretji letniki 54 %, četrth letniki pa 67 %.

3.8.2 Vprašaj

Vprašaj pišemo na koncu enostavnih vprašalnih povedi in za podredjem, v katerem je glavni stavek vprašalni. Skladenjsko rabo tega ločila sem preverjala v povedi: *Kaj je bližje*

Zemlji: Luna ali Sonce? V tem primeru ni na koncu povedi primerno nobeno drugo končno ločilo, torej sem kot pravilno rešitev upoštevala samo zapis vprašaja.

Slika 16: Raba vprašaja glede na letnik in vrsto izobraževanja.

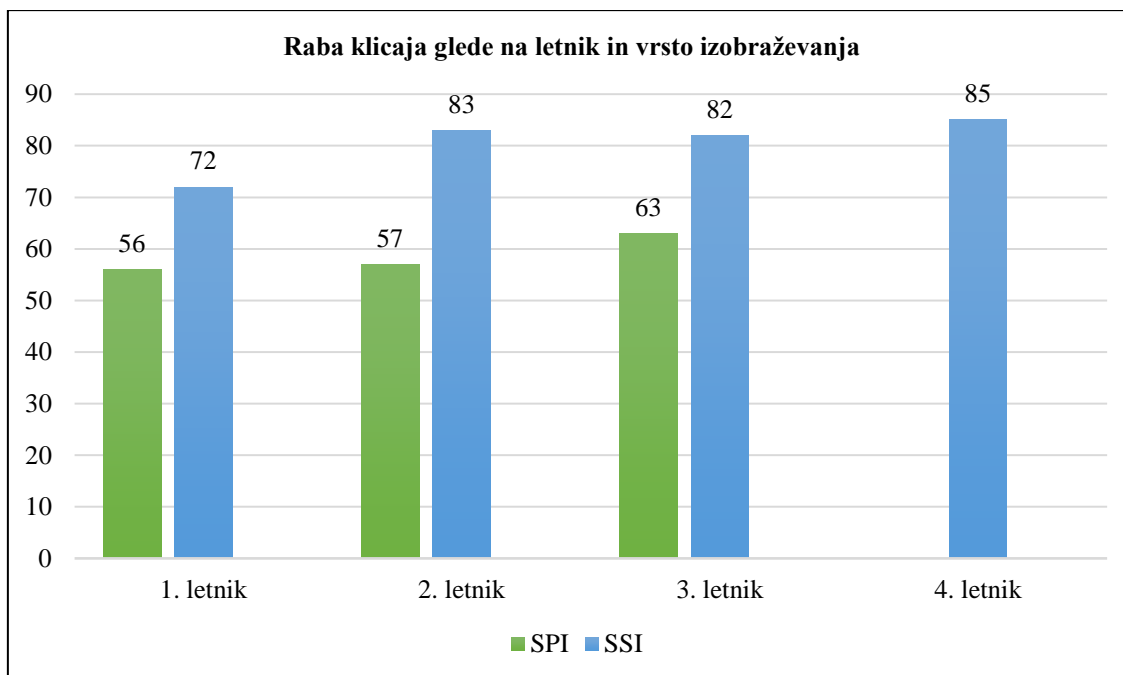
Dijaki prvih letnikov SPI so nalogo rešili z 49-odstotno pravilnostjo. Najslabše so nalogo rešili dijaki drugih letnikov SPI – dosegli so 43 %. Dijaki tretjih letnikov SPI so dosegli 76 %.

Rabo vprašaja je pravilno predpostavilo 75 % dijakov iz prvih in drugih letnikov SSI, dijaki tretjih letnikov SSI so dosegli 82 %, dijaki četrth letnikov pa 91 %.

Dijaki, ki pri tej nalogi niso dobili nobene točke, v večini primerov niso postavili nobenega ločila na konec povedi.

3.8.3 Klicaj

Klicaj pišemo na koncu čustveno zaznamovanih povedi. Dijaki so morali klicaj vstaviti v naslednji vzklični povedi: *Av, to boli!* V primeru, da so namesto klicaja vstavili piko (ali katero drugo ločilo), tega nisem štela kot pravilno rešitev. Veliko dijakov je na končno ločilo tudi pozabilo.

Slika 17: Raba klicaja glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Vsi letniki so nalogo rešili z več kot 50-odstotno pravilnostjo: dijaki iz programov SPI so v prvih letnikih dosegli 56 %, dijaki drugih letnikov 57 %, dijaki tretjih letnikov pa 63 %.

V prvih letnikih srednjega strokovnega izobraževanja je klicaj pravilno postavilo 72 % dijakov prvih letnikov, 83 % dijakov drugih letnikov, 82 % dijakov tretjih letnikov in 85 % dijakov četrth letnikov.

3.8.4 Vejica

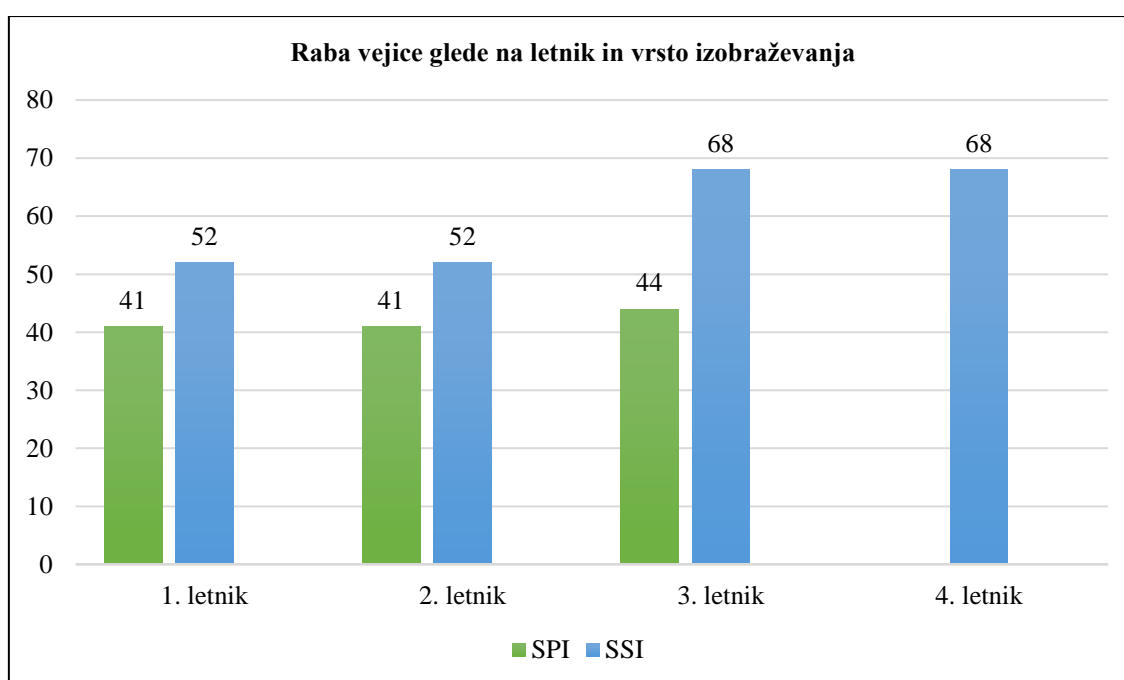
Vejico pišemo:

- med enakovrednimi deli proste ali zložene povedi;
- med nadrednim in odvisnim stavkom;
- med polstavkom in preostalim besedilom povedi;
- med izpostavljenim stavčnim členom ali dostavkom in preostalim besedilom povedi;
- med izrazi in stavki, ki niso stavčni členi ali deli priredja oz. podredja.

Raba vejice sem preverjala v naslednjih povedih:

- Zeleni Jurij je starodavni junak, ki v slovanski mitologiji ustreza Perunovemu sinu oz. bogu pomladi.
- Av, to boli!
- Srečanje sošolcev in sošolk bo potekalo v petek, 25. avgusta 2023, ob 20. uri.

Dijaki so morali v dane povedi postaviti štiri vejice.

Slika 18: Raba vejice glede na letnik in vrsto izobraževanja.

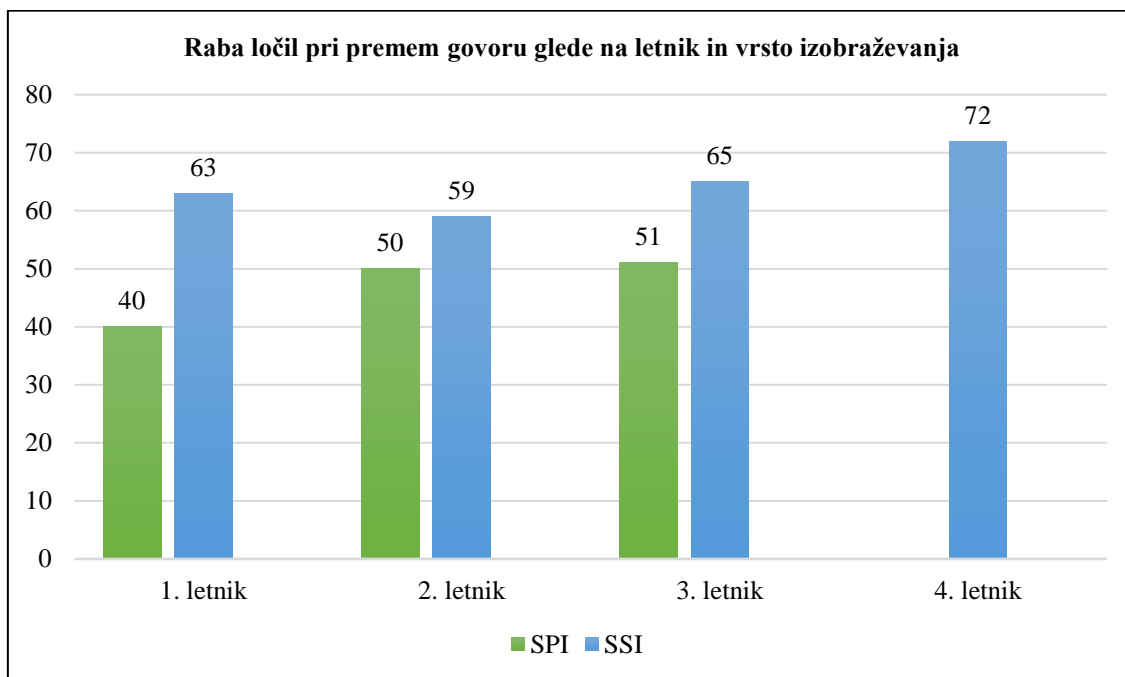
Dijaki iz programov SPI niso v nobenem letniku dosegli polovice točk.

Uspešnejši so bili dijaki iz programov SSI – pravilnost rabe vejice je bila v prvih in drugih letnikih 52-odstotna, v tretjih in četrth pa 68-odstotna.

3.8.5 Ločila pri premem govoru

Premi govor ima kot posebna oblika t. i. poročanega govora dva dela: spremni stavek in dobesedni navedek. Spremni stavek je od dobesednega navedka ločen z dvopičjem (če je pred njim), sicer pa z vejico, vprašajem ali klicajem, pomišljajem ali tremi pikami itd.

Dobesedni navedek je navadno med dvojnimi narekovaji; ločilo na koncu dobesednega navedka ali njegovega dela se piše pred drugim delom narekovaja. Tako je bilo tudi v primeru, ki so ga morali rešiti dijaki: *Učiteljica nam je naročila: »Natančno preberite navodila.«* Dijaki so morali vstaviti naslednja ločila: dvopičje, dvojni narekovaj (pri rokopisu navadno uporabljamo dvojni narekovaj spodaj-zgoraj, torej „“) in končno ločilo (kot pravilno rešitev sem upoštevala piko ali klicaj).

Slika 19: Raba ločil pri premem govoru glede na letnik in vrsto izobraževanja.

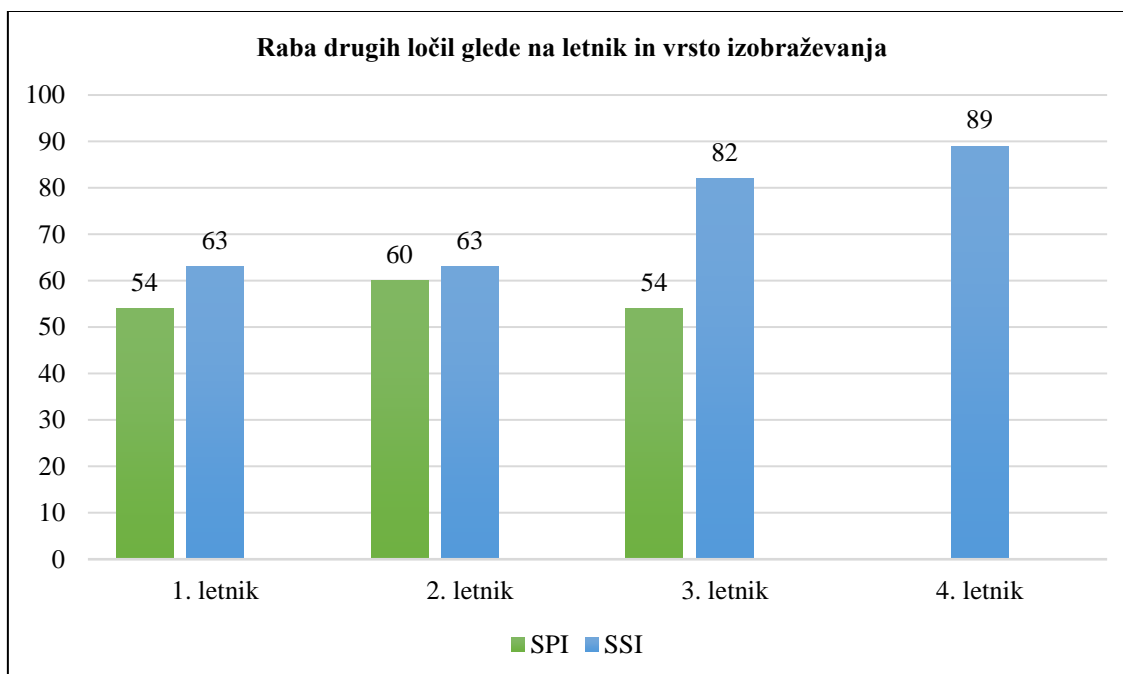
Dijaki iz programov SPI so v prvih letnikih dosegli 40 %, v drugih 50 %, v tretjih pa 51 %.

Ločila pri premem govoru je v prvih letnikih SSI pravilno postavilo 63 % dijakov, v drugih 59 %, v tretjih letnikih 65 % in v četrth 72 % dijakov iz programov SSI.

3.8.6 Raba drugih ločil

V primeru *Kaj je bližje Zemlji: Luna ali Sonce?* so morali dijaki poleg končnega ločila (vprašaja) vstaviti še eno ločilo. Kadar v vprašanju ponudimo možni odgovor, pred njim napišemo vejico, pomišljaj ali dvopičje. Možne rešitve, ki sem jih upoštevala kot pravilne, so:

- Kaj je bližje Zemlji, Luna ali Sonce?
- Kaj je bližje Zemlji – Luna ali Sonce?
- Kaj je bližje Zemlji: Luna ali Sonce?

Slika 20: Raba drugih ločil glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Večina dijakov je izmed treh možnih ločil izbrala vejico ali dvopičje. Za pomišljaj se ni odločil nihče. Veliko je bilo tudi takih, ki tega mesta niso zapolnili z nobenim ločilom.

Dijaki iz programov SPI so v prvih in drugih letnikih dosegli 54 %, dijaki tretjih letnikov pa 60 %.

Dijaki iz programov SSI so bili uspešnejši – v prvih in drugih letnikih je ločilo pravilno postavilo 63 % dijakov, v tretjih letnikih 82 %, maturantje pa so dosegli 89 %.

3.9 Raba vejice

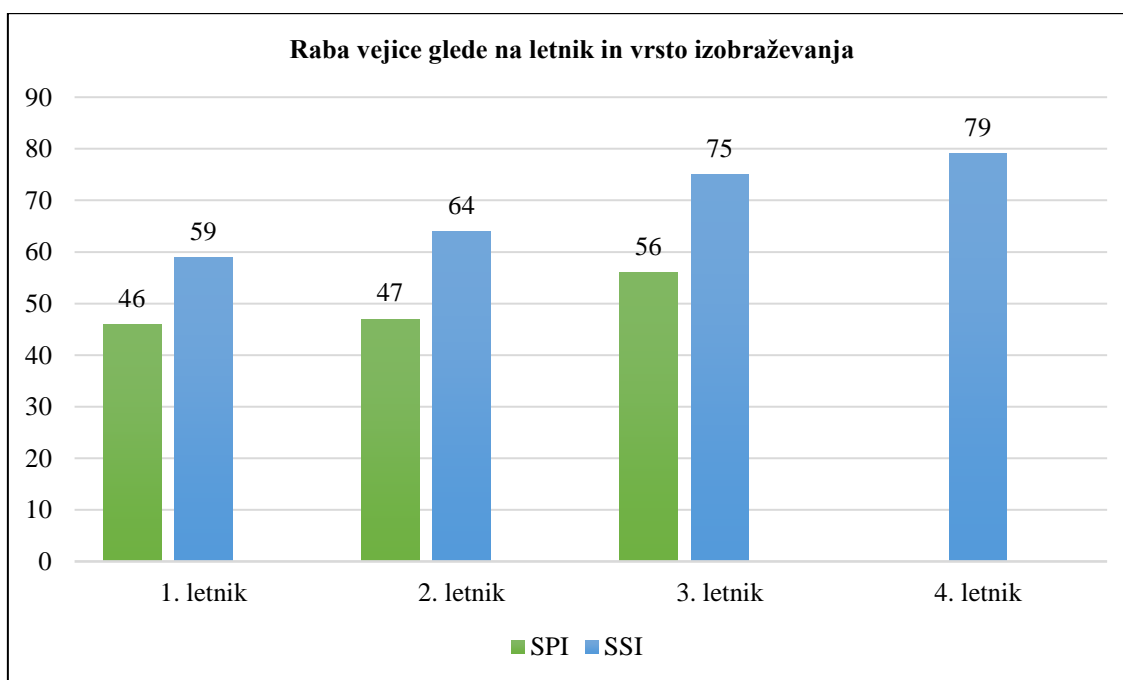
Ena izmed mojih raziskovalnih hipotez je predvidevala, da bodo dijaki najmanj uspešni pri postavljanju vejic. Zato sem 8. nalogo posvetila samo temu ločilu. V besedilo o brajici, posebni pisavi, ki omogoča slepim, da berejo in pišejo, so morali dijaki vstavljati manjkajoče vejice. Besedilo ni bilo zahtevno, in nalogo so dijaki uspešno rešili. Nekaj

dijakov je nalogo pustilo povsem prazno. Predvidevam, da zato, ker se jim je besedilo zdelo predolgo. Mislim, da bi bil rezultat še boljši, če bi tudi ti dijaki nalogo poskušali rešiti.

Besedilo z vsemi vejicami:

Braillova pisava je posebna pisava, ki omogoča slepim, da berejo in pišejo. Braillov sistem temelji na metodi komunikacije, ki jo je sprva razvil Charles Barbier, ker je želel uveljaviti način, s katerim bi si vojaki ponoči izmenjevali sporočila. Barbierov sistem je bil za vojake pretežek, zato se ga niso mogli naučiti. Braillova pisava je univerzalna. Uporabljajo jo tudi slepi Japonci, Kitajci in Arabci.

Dijaki so morali v besedilo vstaviti sedem vejic. Ker je bilo vstavljenih precej odvečnih vejic, sem se pri tej nalogi odločila, da za vsako napačno vstavljeno vejico odbijem točko.

Slika 21: Raba vejice glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Kot je razvidno iz slike, so manj kot 50 % točk dosegli le dijaki prvih in drugih letnikov iz programov SPI. Dijaki iz tretjih letnikov SPI so dosegli 56 %.

Dijaki SSI so bili v postavljanju vejic uspešnejši – v prvih letnikih so dosegli 59 %, v drugih 64 %, v tretjih 75 %, v četrth pa 79 %.

3.10 Pisanje skupaj oziroma narazen

V deveti nalogi sem preverjala, ali dijaki poznajo pravila zapisovanja besed skupaj oziroma narazen. Za vsako besedo oziroma besedno zvezo so imeli na voljo tri možnosti – eno pravilno in dve nepravilni. Besede, pri katerih sem preverjala omenjeno pravilo: 80 g, Slovenija – moja dežela, slovensko-nemški slovar, delovni čas: 9.00–17.00, prababica, ob 200. obletnici, avtocesta, 4-nadstropna hiša.

Simbole za merske enote pišemo s presledkom za številko, torej je med danimi možnostmi: 80 g/80g./80g pravičen prvi odgovor.

V drugem primeru so dijaki iskali pravičen odgovor med naslednjimi zapisi: Slovenija – moja dežela/Slovenija–moja dežela/Slovenija - moja dežela. V primerih, kjer izpustimo glagol, ker je ta razviden iz sobesedila, ločimo stavke z nestičnim pomišljajem, torej sem kot pravičen odgovor upoštevala prvi zapis.

Priredne zloženke (ali izpeljanke iz priredno zloženega samostalnika) pišemo z vezajem. Med danimi možnostmi v tretjem primeru: slovensko - nemški slovar/slovenskonemški slovar/slovensko-nemški slovar sem kot pravičen odgovor štela tretji zapis – zapis z vezajem.

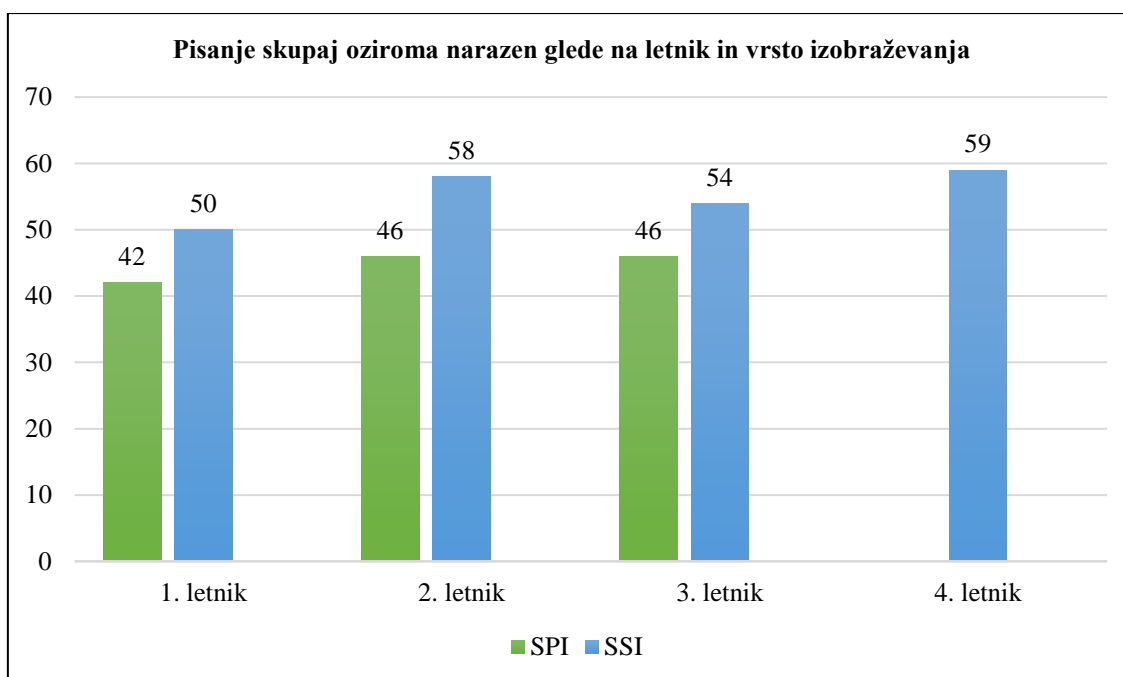
V četrtem primeru sem preverjala rabo neskladenjskega stičnega pomišljaja. To ločilo lahko rabimo v pomenu 'od–do' oziroma za označevanje razpona, trajanja. Med števili ali besedi ga zapišemo stično. Dijaki so izbirali med naslednjimi zapisi: delovni čas: 9.00 – 17.00/delovni čas: 9.00–17.00/delovni čas: 9.00-17.00, pravičen pa je bil drugi zapis.

Samostalniške sestavljenke pišemo samo skupaj, torej je v petem primeru štel kot pravičen zapis prababica (in ne pra babica ali pra-babica).

Vrstilni števnik so izpeljani iz glavnih, z njimi pa povemo položaj nečesa. Če vrstilne števnike pišemo s številko, za njimi pišemo piko. V primeru 'ob 200. obletnici' se vprašamo *Ob kateri obletnici?*, zato je bil zapis s piko pravičen, zapisa 'ob 200 obletnici' in ob '200-obletnici' pa napačna.

V sedmem primeru so dijaki izbirali med naslednjimi zapisi: Zavij na avtocesto./Zavij na avto cesto./Zavij na avto-cesto. Samostalnike, ki so zloženske, pišemo skupaj, če imajo medpono -o- in glagolsko medpono -i-, torej sem kot pravilen odgovor štela prvi zapis.

V zadnjem primeru sem preizkušala poznavanje zapisovanja zloženk, kjer je prva sestavina črka, kratična zveza črk ali številka. Takšne zloženske se pišejo z vezajem, zato sem kot pravilen odgovor med danimi možnostmi (Živel je v 4 nadstropni hiši./Živel je v 4nadstropni hiši./Živel je v 4-nadstropni hiši.) upoštevala zadnji zapis.

Slika 22: Pisanje skupaj oziroma narazen glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Kot je razvidno iz grafa, ni noben letnik iz programov SPI dosegel vsaj 50 % – prvi letniki so nalogo rešili z 42-odstotno pravilnostjo, drugi in tretji letniki pa s 46-odstotno pravilnostjo.

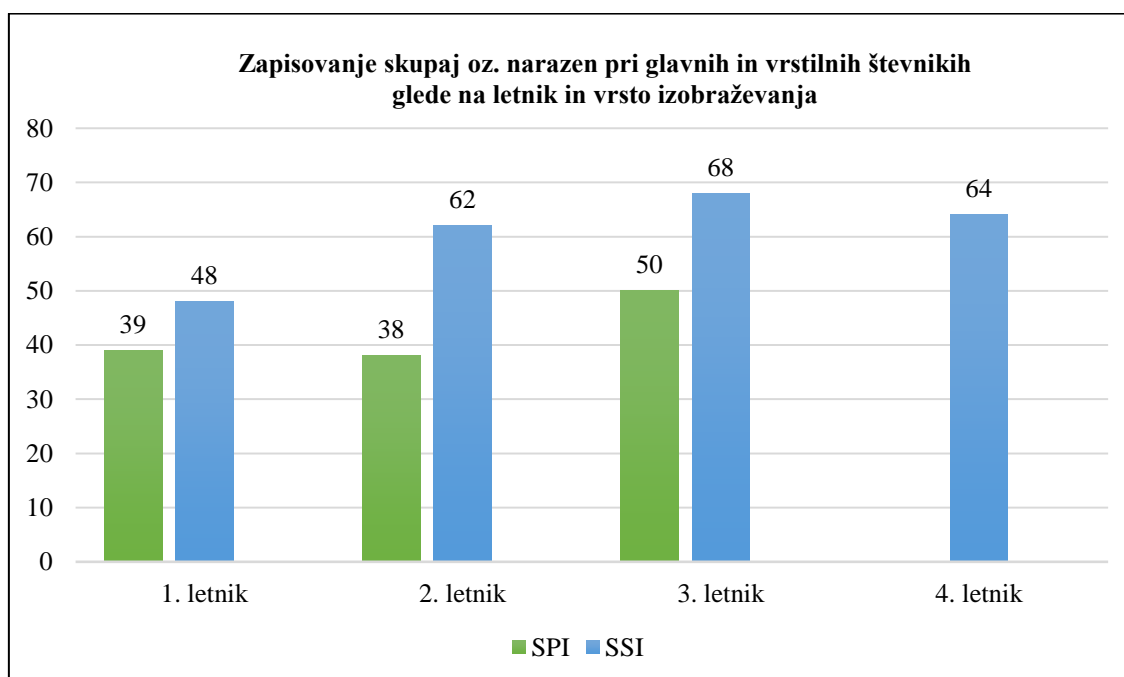
Nekoliko uspešnejši so bili dijaki iz programov SSI. Dijaki prvih letnikov so dosegli polovico točk (50 %), dijaki drugih letnikov 58 %, tretji letniki so nalogo rešili s 54-odstotno pravilnostjo, maturantje pa so dosegli 59 %.

3.11 Zapisovanje skupaj oz. narazen pri glavnih in vrstilnih števniki

V deseti nalogi sem preverjala poznavanje zapisovanja skupaj oziroma narazen pri glavnih in vrstilnih števniki. Dijaki so morali dana števnik (72 in 115.) zapisati z besedo.

Števniki so besede, s katerimi poimenujemo količino česa (glavni števniki) in položaj v vrsti (vrstilni števniki). Glavne števnike od 1 do 99 pišemo skupaj. Skupaj pišemo tudi stotice, druge dele pa narazen (npr. devetsto sedem). Tisočice zapisujemo narazen (npr. sedemsto tisoč). Dijaki so morali v preizkusu z besedo napisati števnik 72, ki ga zapisujemo skupaj, torej dvainsedemdeset. Če vrstilne števnike zapišemo z besedami, pišemo vse njihove dele skupaj in s končnico -i, torej stopetnajsti (115.).

Slika 23: Zapisovanje skupaj oziroma narazen pri glavnih in vrstilnih števniki glede na letnik in vrsto izobraževanja.

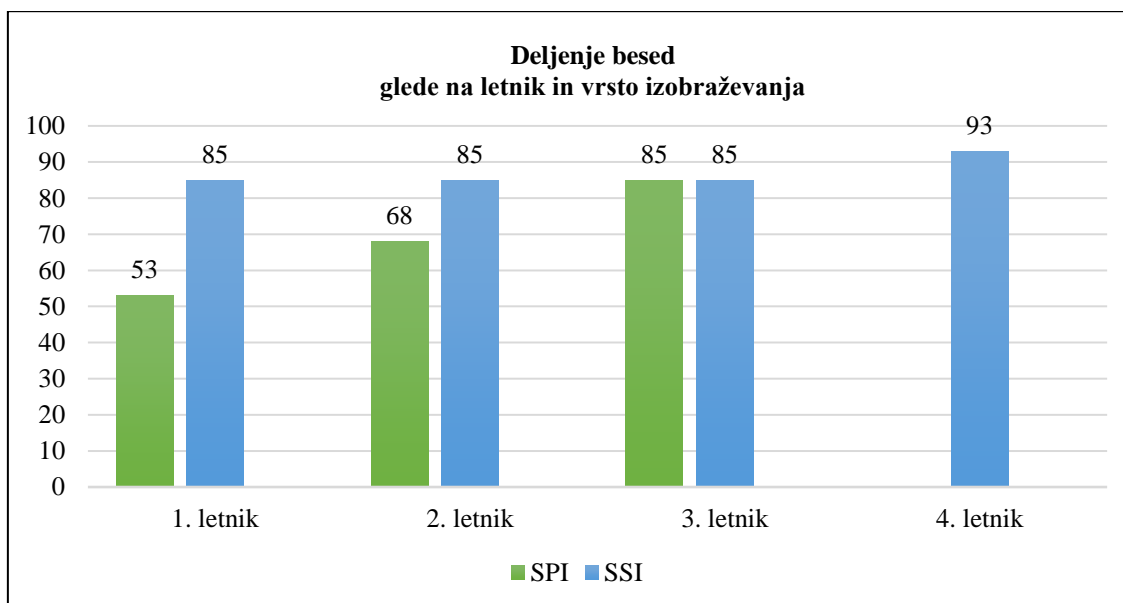
Iz grafa je razvidno, da zapisovanje števniki dijakom povzročata kar nekaj težav, posebno tistim, ki obiskujejo programe srednjega poklicnega izobraževanja. Ti so v prvem letniku dosegli 39 %, v drugem letniku pa 38 %. Dijaki tretjih letnikov so zbrali polovico točk.

Dijaki iz programov SSI so v prvem letniku dosegli 48 %, ostali pa so nalogo rešili z več kot 60-odstotno pravilnostjo – v drugih letnikih so dosegli 62 %, v tretjih 68 %, v četrtih pa 64 %.

Največ točk so dijaki izgubili zaradi vrstilnega števika (115.), ki ga niso zapisali skupaj ali pa so pozabili na končnico -i.

3.12 Deljenje besed

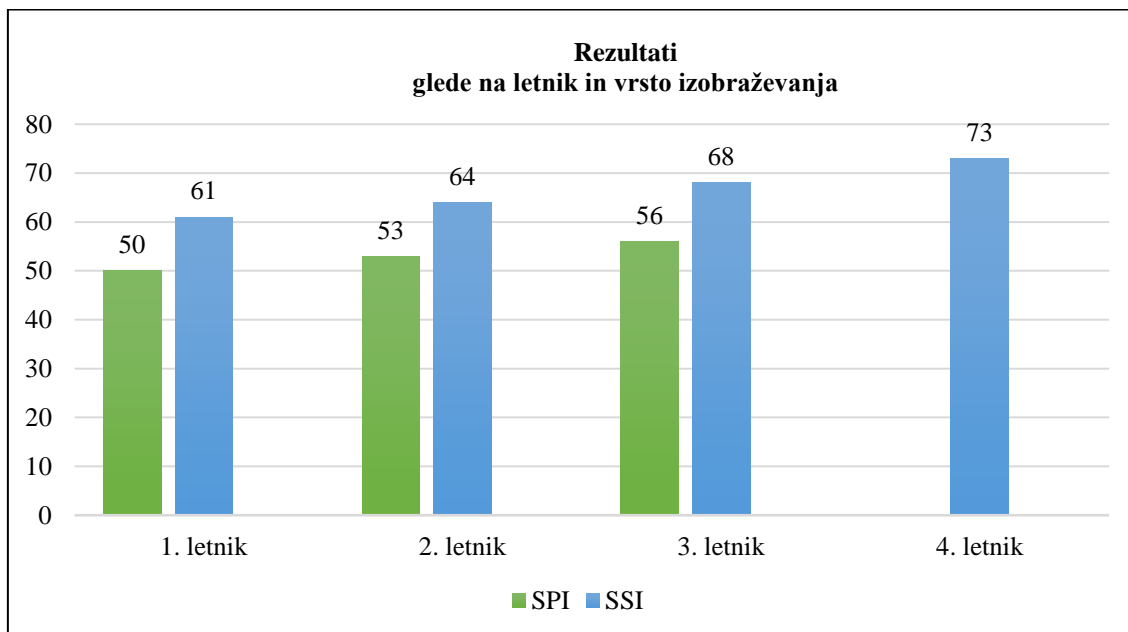
Včasih se nam zgodi, da nam med pisanjem zmanjka prostora za zapis celotne besede, zato jo moramo deliti. Pravila za deljenje besed veljajo za domače in prevzete besede. Dijaki so morali deliti dve besedi: zaustaviti in črv. Upoštevati so morali, da mora biti v obeh delih deljene besede vsaj po en zlog, ki je navadno nakazan s črko za samoglasnik, pa tudi z r, kadar ta ni ob samoglasniku. Sestavljenke, zloženke in sklope navadno delimo na mejah sestavin (npr. za-ustaviti). Enozložnih besed ne delimo (črv).

Slika 24: Deljenje besed glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Zadnjo nalogo so dijaki rešili relativno uspešno. Dijaki iz programov SPI so v prvih letnikih dosegli 53 %, v drugih letnikih 68 %, dijaki iz tretjih letnikov pa kar 85 %. Besede je pravilno delilo tudi 85 % dijakov prvih, drugih in tretjih letnikov iz programov srednjega strokovnega izobraževanja, dijaki četrtih letnikov pa so nalogo rešili s 93-odstotno pravilnostjo.

3.13 Predstavitev rezultatov glede na letnik in vrsto izobraževanja

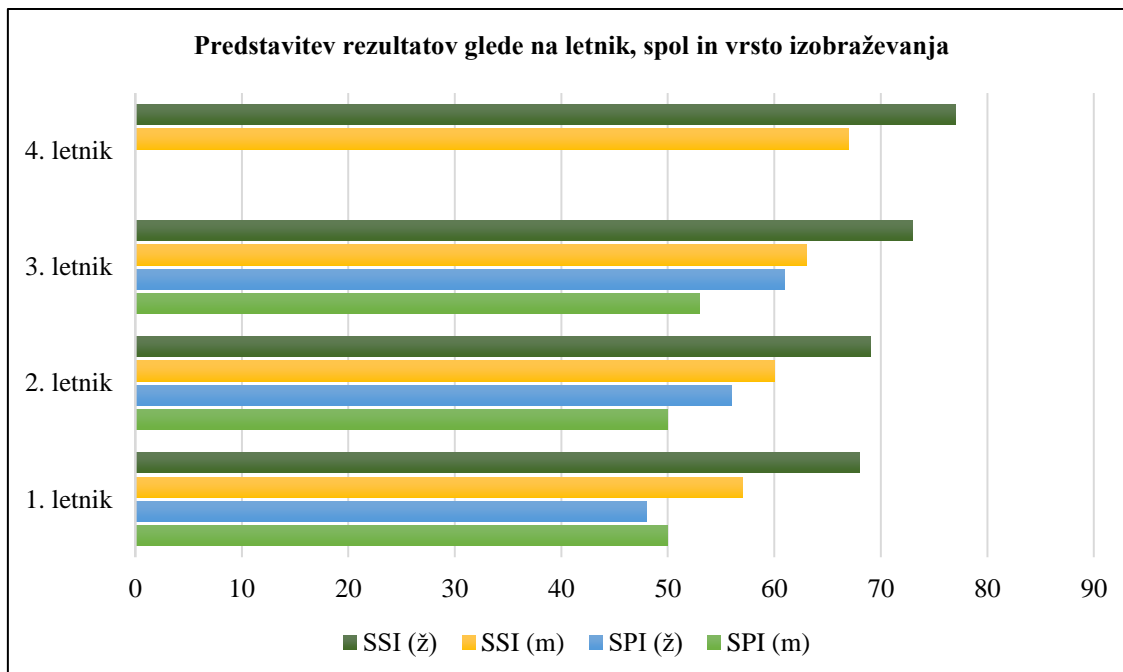

Slika 25: Rezultati celotnega preizkusa glede na letnik in vrsto izobraževanja.

Rezultati celotnega preizkusa kažejo spodbudne rezultate. Noben letnik ni dosegel manj kot polovice točk, prav tako se odstotki večajo sorazmerno z višjimi letniki, ki jih obiskujejo dijaki. Dijaki iz programov SPI so preizkus v prvem letniku rešili s 50-odstotno pravilnostjo, drugi letniki so dosegli 53 odstotkov, tretji letniki pa 56 odstotkov.

Dijaki iz programov SSI so v prvih letnikih preizkus rešili z 61-odstotno pravilnostjo, v drugih letnikih s 64-odstotno pravilnostjo. Tretji letniki so dosegli 68 %. Kot pričakovano, so bili najuspešnejši četrti letniki, ki so preizkus rešili s 73-odstotno pravilnostjo.

3.14 Predstavitev rezultatov celotnega preizkusa glede na letnik, spol in vrsto izobraževanja

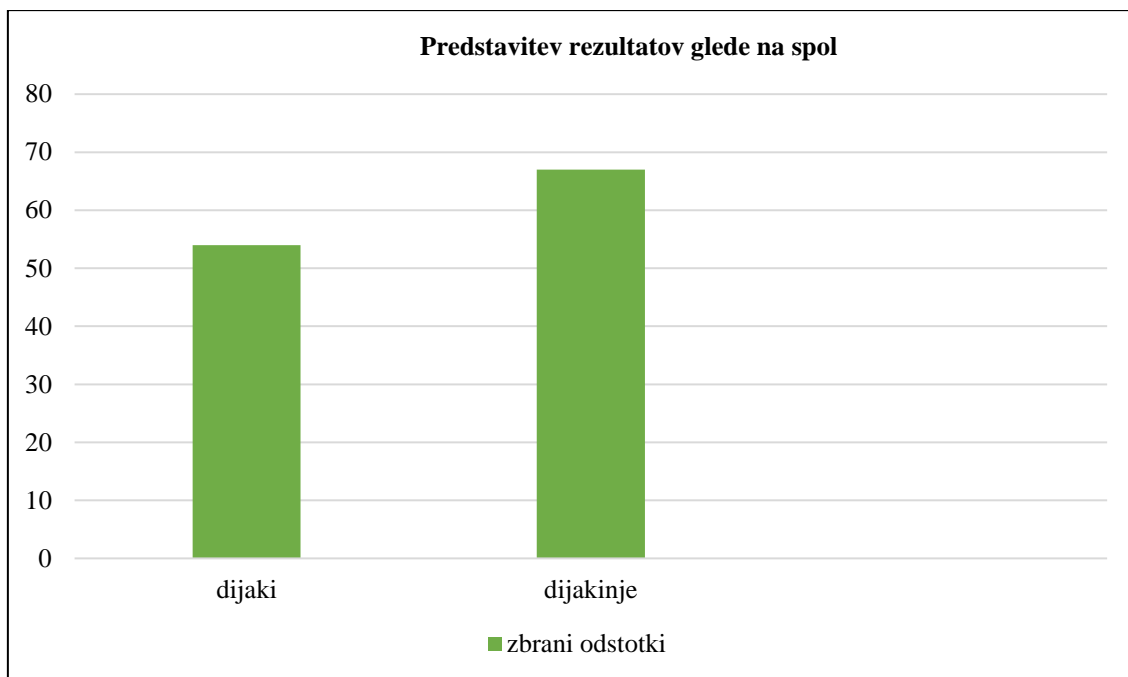
Slika 26: Predstavitev rezultatov preizkusa glede na letnik, spol in vrsto izobraževanja.

V programih SPI so v prvih in drugih letnikih dijaki na celotnem preizkusu dosegli 50 %, v tretjem letniku pa 53 %. Dekleta so v prvih letnikih dosegla 48 %, v drugih 56 %, v tretjih pa 61 %.

V programih SSI so v prvih letnikih dijaki na celotnem preizkusu dosegli 57 %, v drugem letniku 60 %, v tretjem 63 % in v četrtem 67 %. Dijakinje so v prvem letniku dosegle 68 %, v drugem 69 %, v tretjem 73 %, v četrtem pa 77 %. Najuspešneje so torej preizkus rešile dijakinje četrth letnikov programov srednjega strokovnega izobraževanja.

3.15 Predstavitev rezultatov celotnega preizkusa glede na spol

Preizkus pravopisne zmožnosti je skupno rešilo 355 dijakov in dijakinj SGLZŠ Postojna, in sicer 148 deklet in 207 fantov oziroma 42 % deklet in 58 % fantov. Spodnji graf prikazuje rezultate celotnega preizkusa glede na spol (in ne tudi glede na letnik in vrsto izobraževanja).

Slika 27: Predstavitev rezultatov glede na spol.

Kot je razvidno s slike, so dijaki preizkus rešili s 54-odstotno pravilnostjo, dijakinje pa s 67-odstotno pravilnostjo. Dijakinje so torej dosegle višji rezultat kot dijaki.

4 UGOTOVITVE

Glede na rezultate preizkusa lahko potrdim prvo hipotezo, da bodo dijaki srednjega strokovnega izobraževanja dosegli boljše rezultate od dijakov srednjega poklicnega izobraževanja. Dijaki srednjega poklicnega izobraževanja so bili uspešnejši le pri preverjanju zapisa stvarnih lastnih imen, kjer je veliko dijakov iz programov srednjega strokovnega izobraževanja popravljalo zapis iz pravilne male v napačno veliko začetnico. Pri vseh ostalih nalogah so bili dijaki iz programov SSI uspešnejši.

Potrdim lahko tudi drugo hipotezo, da bodo dijaki iz programov SSI preizkus znanja rešili z več kot 50-odstotno pravilnostjo. Vsi dijaki so ne glede na program in letnik preizkus rešili z več kot 50-odstotno pravilnostjo, dijaki iz programov SSI pa celo z več kot 60-odstotno pravilnostjo.

Tretja hipoteza je predpostavljala, da bodo dekleta pri reševanju preizkusa uspešnejša kot fantje. Hipotezo lahko potrdim, saj so dijaki preizkus rešili s 54-odstotno pravilnostjo, dijakinje pa s 67-odstotno pravilnostjo. Fantje so bili od deklet uspešnejši le v prvih letnikih programov SPI, kjer so dosegli 50 %, dekleta pa 48 %. Največja razlika med fanti in dekleti je bila v tretjih in četrth letnikih programov SSI. V tretjih letnikih so namreč fantje dosegli 63 %, dekleta pa 73 %. V četrth letnikih so fantje preizkus rešili s 67-odstotno pravilnostjo, dekleta pa kar s 77-odstotno pravilnostjo.

Dijaki višjih letnikov so dosegli višje rezultate kot dijaki nižjih letnikov, torej lahko potrdim tudi četrto hipotezo. V programih SPI so bili s 56 % najuspešnejši dijaki tretjih letnikov, kar se mi zdi spodbuden podatek, saj jih na koncu šolskega leta čaka zaključni izpit iz slovenščine, v katerem bodo morali pokazati tudi pravopisno znanje. V programih SSI so bili prav tako najuspešnejši dijaki višjih letnikov. Četrth letniki so preizkus edini rešili z več kot 70-odstotno pravilnostjo. Rezultati, da bodo preizkus najuspešneje rešili dijaki četrth letnikov programov SSI, so pričakovani, saj jih na koncu šolskega leta čaka opravljanje poklicne mature. Iz rezultatov je razvidno, da se znanje pravopisa dijakov na SGLZŠ Postojna iz leta v leto stopnjuje in da jih profesorice na šoli skozi vsa štiri leta dobro pripravijo na maturo (oziroma zaključni izpit v triletnih programih).

Potrdim lahko tudi peto hipotezo, ki predpostavlja, da bodo dijaki prvih letnikov srednjega poklicnega izobraževanja dosegli najnižje rezultate. Dijaki prvih letnikov SPI so preizkus rešili s 50-odstotno pravilnostjo, dijaki prvih letnikov SSI pa z 61-odstotno pravilnostjo. Zanimivo bi bilo podoben preizkus opraviti še čez dve leti, ko bo dijake, ki trenutno obiskujejo prvi letnik SPI, čakal zaključni izpit v tretjem letniku, in s tem spremljati njihov napredek.

V prvi nalogi sem preizkušala poznavanje zapisovanja velike oziroma male začetnice. Presenetilo me je, da precej dijakov ni popravilo velike začetnice na začetku povedi. Menim, da bi moral biti odstotek pravilnosti med dijaki precej višji, kot so bili dejanski rezultati, saj je zapis velike začetnice na začetku povedi osnovno pravopisno pravilo, ki se ga učenci naučijo že v nižjih razredih osnovne šole. Treba je sicer upoštevati, da gre lahko tudi za to, da so malo začetnico na začetku povedi spregledali. Pri zapisovanju imen bitij in svojilnih pridevnikov so bili dijaki uspešnejši – vsi razredi so ta del naloge rešili z več kot 80-odstotno pravilnostjo. Iz tega lahko sklepam, da pri poznavanju pravila o pisanju velike začetnice na začetku povedi ne gre za neznanje dijakov, ampak so bili le nekoliko površni in male začetnice na začetku povedi niso opazili. Pri zapisovanju zemljepisnih lastnih imen so imeli najmanj težav z zapisom imena države (Slovenija), največ pa z zapisom Severna Irska, kar sem tudi pričakovala. Večina dijakov je v zapisu popravila samo začetnico Irski, ne pa tudi njenemu pripadajočemu delu (Severna). V tem primeru se je znanje iz pravopisa nekoliko prekrivalo z znanjem iz geografije, saj Severna Irska v dotični povedi ne označuje lege Irskega otočja, temveč samostojno regijo, ki je del Združenega kraljestva. Čeprav v učnem načrtu piše, da morajo dijaki znati popraviti napačno zapisana imena, moramo upoštevati dejstvo, da bi mogoče sami napisali prav, v drugem besedilu pa napake ne opazijo. Tudi sicer imajo dijaki težave s poznavanjem pravila o zapisovanju večbesednih nenaselbinskih zemljepisnih imen, pri katerih pišemo prvo sestavino zmeraj z veliko začetnico, neprvo sestavino pa z malo, če že sama ni lastno ime. Prvo sestavino v imenu Velika planina bi torej morali zapisati z veliko začetnico, drugo sestavino pa z malo, kar se v veliki meri ni uresničilo. Dogaja se, da učenci se ne razumejo, kaj je naselbina in kraj, ne ločijo med krajevnim in nekrajevnim imenom, zato tudi ne razumejo različnih zapisov, npr. zakaj Kranjska Gora, Črna gora, Šmarna gora. To je tisto, kar bi se jim moralo razložiti bolj logično že v osnovni šoli.

Zelo slabo (vsi dijaki so dosegli manj kot polovico točk) je bil rešen tudi del, kjer sem preverjala zapisovanje stvarnih lastnih imen. Naslov književnega dela *Pegam in Lambergar* so dijaki sicer večinoma pravilno popravili – verjetno tudi zato, ker so v naslovu dela prepoznali osebni lastni imeni. Težave pa jim je povzročal predvsem zapis radijskega programa Val 202 (zapisan z malo začetnico), ki ga večina ni prepoznala kot napačnega. Val 202 verjetno ni najbolje izbran primer, ker je dijake mogoče zmotila številka. V primeru, da bi preizkus sestavljala še enkrat, bi izbrala drugačen primer, npr. ime oddaje Kulturni fokus ali ime radijske postaje Radio 1, ki jo verjetno poznajo skoraj vsi dijaki. Presenetil me je tudi rezultat pri zapisovanju stvarnih občnih imen. Pričakovala sem, da bo več dijakov popravljalo zapis *zlati globus* kot zapis *božič*, zgodilo pa se je ravno obratno. To nalogo so najslabše rešili maturantje, ki so v veliki meri popravljali oba zapisa v veliko začetnico. To, da so dijaki v veliki meri pri *božiču* popravljali zapis v veliko začetnico, lahko razložim z dejstvom, da pisanje imen praznikov v knjižni slovenščini nikoli ni bilo enotno, poleg tega pa veliko ljudi v znamenje spoštovanja verskih praznikov piše praznike z veliko začetnico. Nekaj težav so imeli tudi pri zapisovanju velike začetnice v premem govoru, a so bili rezultati v višjih letnikih precej bolj spodbudni, iz česar sklepam, da znanje o poročanem govoru usvojijo v višjih letnikih (dijaki drugih letnikov SSI so npr. dosegli 25 %, dijaki četrth letnikov SSI pa že 60 %). Poznavanje pravil o zapisovanju premege govora se mi za dijake ne zdi tako zelo nujno, saj ga kasneje v vsakdanjem življenju verjetno ne bodo uporabljali zelo pogosto. Res pa je, da iz premege govora izhaja tudi znanstveno citiranje, vendar se premalo opozarja na to povezavo. Tudi sicer se dijaki redko srečujejo z znanstvenim besedilom, ki bi imelo citat iz drugega znanstvenega besedila. Splošno gledano so dijaki nalogo o velikih in malih začetnicah rešili uspešno, v programih SPI so bili najuspešnejši drugi letniki (56 %), v programih SSI pa četrti (72 %).

Od vseh nalog je bila najslabše rešena 5. naloga, ki je dijakom povzročala veliko težav. V nalogi so morali tvoriti pridevnike iz danih prevzetih besed. Pri tej nalogi ni nobeden od letnikov dosegel vsaj polovice točk, še najbolje je šlo dijakom četrth letnikov, ki so nalogo rešili s 45-odstotno pravilnostjo. Veliko dijakov je nalogo pustilo prazno ali pa so bili odgovori povsem napačni. Najmanj težav jim je povzročalo oblikovanje pridevnika *Teslova (ulica)*, čeprav se je tudi v tem primeru večkrat pojavil zapis *Teslina (ulica)*, ki je napačen. Težava se je verjetno pojavila zaradi večdenotativnosti imena. Dejstvo pa je, da če se nanaša pridevnik na osebo (Teslova ulica, Teslov transformator), uporabimo

ustrezno moško pridevniško obrazilo, če se nanaša na podjetje, pa se je zelo uveljavilo žensko obrazilo (Teslin dvosedežnik).

Pri besedi *Praga*, iz katere bi morali dijaki tvoriti pridevnik *Praški* (grad), so se pojavljali pridevniki: pragski, pragški, tudi pragovski. Največ nepravilnih odgovorov je bilo pri besedi *Disney*, iz katere bi morali dijaki tvoriti pridevnik *Disneyjevi* (filmi). Največkrat so se tu pojavljali naslednji nepravilni odgovori: *Disney* (torej enak zapis), *Disneyevi*, *Disnejevi*. Pri besedi *Tokio*, iz katere naj bi dijaki tvorili pridevnik *tokijski* (stolp), so se velikokrat pojavljale naslednje nepravilne rešitve: *tokiški*, *tokijev*, *tokiski*. Na tem mestu lahko ovržem zadnjo hipotezo, ki predpostavlja, da bodo imeli dijaki največ težav pri postavljanju vejic, saj je bil rezultat pri tej nalogi precej slabši, kar kaže na problem pri tvorjenju besed.

Zelo dobro pa so rešili šesto nalogo, kjer so morali izbrati pravilen zapis prevzetih besed in besednih zvez v slovenskem jeziku. Od dijakov iz programov SPI so bili najuspešnejši prvi letniki, ki so dosegli 88 %, sledijo jim drugi letniki s 86 % in tretji letniki, ki so dosegli 83 %. Prav tako so 88 % dosegli tudi dijaki prvih in drugih letnikov programov SSI, maturantje pa so nalogo rešili s kar 95-odstotno pravilnostjo. Vidimo torej, da se dijaki v večini zavedajo, katera imena podomačujemo. Največ težav (v primerjavi z drugimi nalogami še vedno zelo malo), so imeli z zapisom *Herkul* – verjetno zato, ker se v pogovornem jeziku večkrat uporablja različica *Hercules*. Dober rezultat je bil zagotovo tudi posledica tega, da je bila naloga izbirna (izbrati so morali med dvema zapisoma). Rezultat bi bil zagotovo slabši, če bi besede morali napisati sami.

Sedma naloga – postavljanje ločil – dijakom iz programov SSI ni predstavljala večjih težav, medtem ko so dijaki iz programov SPI v prvih in drugih letnikih dosegli manj kot 50 %, tretji letniki pa 51 %, iz česar lahko sklepam, da morajo poglavje o ločilih še nekoliko utrditi.

Od vseh ločil so najbolj uspešno postavili skladijsko piko na konec povedi s povednim naklonom. Raba neskladijske pike pa jim povzroča še veliko težav. Vsi dijaki iz programov SPI in dijaki prvih in drugih letnikov iz programov SSI so v povprečju postavili manj kot polovico neskladijskih pik.

Raba vprašaja in klicaja dijakom ni povzročala večjih težav, kar kaže, da znajo prepoznati vprašalno in vzklično poved. Dijaki, ki pri teh dveh ločilih niso dobili nobene točke, v večini primerov niso postavili nobenega ločila na konec povedi, na kar še posebej kaže rezultat rabe vprašaja pri prvih in drugih letnikih programov SPI. Sklepam torej, da bi bil odstotek pravilnosti višji, če bi tudi ti dijaki vstavili katero od ločil. Možno je tudi, da jih je v vprašalni povedi: *Kaj je bližje Zemlji: Luna ali Sonce?* zmedlo dvopičje (ki sicer tudi ni bilo zapisano) oziroma izbira dveh odgovorov, ki sledi vprašanju. V ponazoritvenih primerih bi se morali truditi, da ni kakšnega elementa, ki bi odvrčal pozornost, zato bi za preverjanje rabe vprašaja naslednjič raje uporabila naslednji primer: *Je Zemlji bližje Luna ali Sonce?*

Nekaj težav so imeli tudi pri postavljanju vejic, vseeno pa so nalogo rešili uspešneje, kot sem sprva pričakovala. Manj kot polovico točk so dosegli le dijaki iz programov SPI (prvi in drugi letniki 41 %, tretji letniki pa 44 %), dijaki iz programov SSI pa so v tretjih in četrth letnikih pravilno postavili kar 68 % vejic. Največ težav pri postavljanju vejic jim je predstavljala naslednja poved: *Srečanje sošolcev in sošolk bo potekalo v petek, 25. avgusta 2023, ob 20. uri.* Dijaki so v večini primerov prepoznali, da je *petek* natančneje pojasnjen z zapisom dneva v mesecu in meseca, in so za petkom zapisali vejico, so pa velikokrat pozabili dodati še drugo vejico na koncu datuma, saj pojasnilo ne zajema več izraza za uro. Pomembno se mi zdi, da dijaki vedo, kam postaviti vejico, ko zapisujejo dan, datum in uro, saj se v življenju vsi znajdemo v situacijah, ko moramo nekemu sporočiti tovrstne podatke. Najmanj napak so naredili v povedi: *Zeleni Jurij je starodavni junak, ki v slovanski mitologiji ustreza Perunovemu sinu oz. bogu pomladi.* Tu so z vejico pravilno ločili glavni stavek od odvisnika. Precej dijakov je pozabilo vejico dodati tudi v povedi: *Av, to boli!* Tudi tu je bilo treba pastavek z vejico ločiti od drugega dela povedi.

Ločila pri premem govoru dijakom ne povzročajo zelo velikih težav, kar me je glede na rezultate rabe velike začetnice v premem govoru precej presenetilo. Vseeno pa so v poved *Učiteljica nam je naročila: »Natančno preberite navodila.«* velikokrat pozabili dodati dvopičje, dvojni narekovaj ali celo končno ločilo. Znanje o ločilih v premem govoru bo torej treba še poglobiti.

V povedi *Kaj je bližje Zemlji: Luna ali Sonce?* sem želela poleg končnega ločila (vprašaja) preveriti še rabo dvopičja, zato sem ob vprašanju ponudila dva možna

odgovora. V primeru, kjer ob vprašanju ponudimo možni odgovor, je poleg dvopičja možno uporabiti tudi vejico ali pomišljaj. Za pomišljaj se sicer ni odločil noben od dijakov, so pa z vejico ali dvopičjem v veliki meri uspešno zapolnili prostor za ločilo med vprašanjem in možnima odgovoroma. Zanimivo bi bilo preveriti tudi neskladenjsko rabo dvopičja, npr. *Udeležili se bomo tekme Slovenija : Hrvaška.*

Ločili, s katerima so imeli dijaki torej največ težav, sta neskladenjska pika in vejica. Rabo vejice sem preverjala tudi v 8. nalogi, saj sem bila mnenja, da ta segment pravopisa dijakom povzroča največ težav. V krajše besedilo o Brailovi pisavi so morali vstaviti sedem vejic. Pri tej nalogi so dosegli boljše rezultate kot pri preverjanju rabe vejice v sedmi nalogi. V besedilu so bile predvsem povedi s priredjem (npr. *Barbierov sistem je bil za vojake pretežek, zato se ga niso mogli naučiti.*) in podredjem (npr. *Braillova pisava je posebna pisava, ki omogoča slepi, da berejo in pišejo.*). V eni od povedi (*Uporabljajo jo tudi slepi Japonci, Kitajci in Arabci.*) sem preverjala tudi rabo vejice pri naštevanju. Pri tej povedi se je velikokrat pojavila odvečna vejica za besedo *slepi*, kar kaže na to, da so dijaki prepoznali, da gre za naštevanje, vendar je bila glede na vsebino ta vejica napačna. Največkrat je vejica manjkala v povedi *Braillov sistem temelji na metodi komunikacije, ki jo je sprva razvil Charles Barbier, ker je želel uveljaviti način, s katerim bi si vojaki ponoči izmenjevali sporočila.*, in sicer pred pridevniških zaimkom *s katerim*. Menim, da bi bilo dobro, da bi v nalogo dodala tudi kakšen kompleksnejši primer rabe vejice, npr. primer, kjer je glavni stavek razdeljen na več delov. Po drugi strani pa dijaki nižjih letnikov skladnje še ne obravnavajo in bi bili zanje takšni primeri precej težji, kar bi se mogoče odražalo na slabšem rezultatu. Dijaki iz programov SPI v prvih in drugih letnikih sicer niso dosegli vsaj 50-odstotne pravilnosti, a so bili takšnemu rezultatu zelo blizu. V programih SSI so dijaki tretjih in četrth letnikov dosegli zelo dober rezultat – 3. letniki 75 %, maturantje pa 79 %.

Deveta naloga je preverjala pisanje skupaj oziroma narazen. Iz rezultatov je razvidno, da imajo dijaki z usvajanjem teh pravil precej težav. Nad tem nisem presenečena, saj opažam, da imajo ljudje na sploh težave z zapisovanjem besed skupaj oziroma narazen. Simbole za merske enote pišemo s presledkom za številko – v primeru, kjer sem preverjala rabo tega pravila (80 g), dijaki niso imeli večjih težav. Nekaj jih je sicer označilo, da je pravilen zapis skupaj (80g), večina pa jih je odgovorila pravilno. Menim, da morajo tovrstne zapise poznati tudi učitelji drugih predmetov (npr. matematike), saj

lahko le tako učenci in dijaki nekatera pravila usvojijo nenamerno oz. spontano. Predvidevala sem, da bodo imeli dijaki največ težav z besedami, ki jih zapisujemo s pomišljajem ali vezajem. Ta domneva se je izkazala kot resnična, saj so v veliki meri ti dve ločili zamenjevali (posebno v primeru Slovenija – moja dežela), težave jim je povzročala tudi stičnost/nestičnost ločil (posebno v primeru *delovni čas: 9–17.00*, kjer je večina dijakov izbrala zapis z nestičnim pomišljajem). S priredno zloženko *slovensko-nemški slovar* niso imeli večjih težav – le malo se jih je odločilo za zapis skupaj ali za zapis z nestičnim vezajem. Presenetila pa me je izbira dijakov pri besedi *prababica*, za katero sem mislila, da bodo imeli najmanj težav. Veliko število dijakov se je namreč odločilo za zapis narazen (pra babica). Verjetno so predpono *pra* dojeli kot samostojno besedo. Podobno težavo so imeli z zloženko *avtocesta*, ki ima medpono -o- in jo zapisujemo skupaj. V veliko primerih so predvsem dijaki nižjih letnikov izbrali zapis narazen (torej avto cesta) ali zapis z vezajem (avto-cesta). Tudi tukaj so najverjetneje predvidevali, da gre za dve samostojni besedi (avto in cesta). Največ napak je bilo v primeru *ob 200. obletnici*, kjer so morali izbrati zapis števnik s piko, saj se vprašamo *Ob kateri obletnici?*. Večina dijakov je tukaj izbrala zapis brez pike (ob 200 obletnici), kar kaže na to, da imajo težavo z ugotavljanjem, ali gre za vrstilni ali glavni števnik. Predvidevam, da bi jim bilo lažje, če bi zapisala celotno poved, da bi lahko števnik lažje postavili v kontekst (npr.: *Ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna so potekali številni kulturni dogodki.*). Dijaki so imeli težave tudi pri zapisu zloženke, kjer je bila prva sestavina števka (4-nadstropna hiša) – veliko jih je namreč izbralo zapis brez vezaja, kar po Slovenskem pravopisu ni pravilna rešitev. Dijaki bodo morali torej pravilo o zapisovanju zloženek, kjer je prva sestavina črka, kratična zveza črk ali števka, še usvojiti.

V deseti nalogi sem prav tako preverjala zapisovanje skupaj oziroma narazen, le da sem se osredotočila na zapis glavnih in vrstilnih števnikov. Med poučevanjem sem namreč ugotovila, da imajo dijaki težave predvsem pri zapisovanju vrstilnih števnikov, kar se je pokazalo tudi v preizkusu. Težave so imeli predvsem dijaki iz programov SPI, ki so v prvem letniku dosegli 39 %, v drugem pa 38 %. Tudi dijaki iz prvih letnikov programov SSI niso dosegli polovice točk. Najbolje so nalogo rešili dijaki tretjih letnikov SSI (68 %). Rezultat bi bil veliko boljši, če bi preverjala samo zapis glavnega števnik – pri zapisu števnik 72 je bila namreč pravilnost zapisa velika. Zataknilo se je pri zapisu vrstilnega števnik 115., ki ga dijaki niso zapisali skupaj ali pa so pozabili na končnico -i. Veliko dijakov je tudi zapisalo celotno besedo kot glavni števnik in na koncu dodalo piko (sto

petnajst.), kar kaže na to, da niso točno vedeli, čemu je namenjen zapis pike za številko. Menim, da je treba pri poučevanju tega pravila dijakom najprej dobro razložiti razliko med glavnim in vrstilnim številnikom in šele nato preiti na učenje zapisovanja.

Zadnja, enajsta naloga je preverjala, ali znajo deliti besede. Naloga je bila rešena uspešno, dijaki so v večini primerov prepoznali, da besede *črv* ne moremo deliti. Tudi drugo besedo (*zaustaviti*) so v veliki meri delili pravilno. Predvidevam, da jim je pomagalo tudi nazorno napisano navodilo naloge in dani primer.

Izkazalo se je, da je pravopisna zmožnost višja pri dijakih, ki obiskujejo programe srednjega strokovnega izobraževanja. Pri vseh razredih, ne glede na program, pa lahko spremljamo napredek glede na letnik, ki ga obiskujejo – dijaki višjih letnikov so preizkus rešili uspešneje od dijakov nižjih letnikov, kar kaže na to, da pravopisno znanje, ki so ga pridobili v osnovni šoli, uspešno nadgrajujejo v času srednješolskega izobraževanja. Ugotovila sem, da najmanj težav dijakom povzroča zapisovanje prevzetih besed (najbolje rešena naloga), po drugi strani pa jim ravno tvorjenje pridevnikov iz prevzetih lastnih imen povzroča največ težav (najslabše rešena naloga). Tvorjenje pridevnikov večkrat povzroča težave že v primerih, ko gre za domače besede, zato je razumljivo, da je naloga še težja, ko gre za prevzeta lastna imena. V splošnem bi ocenila, da so teme, ki jih dijaki nekoliko slabše obvladajo, naslednje: tvorjenje pridevnikov iz prevzetih lastnih imen, ločila (predvsem raba neskladenjske pike in vejice) in pisanje skupaj oziroma narazen. Presenetil me je tudi rezultat celotnega preizkusa glede na spol, saj sem na začetku predvidevala, da bodo dekleta pri reševanju sicer uspešnejša, a da bo razlika zanemarljiva. Izkazalo se je, da so dekleta dosegla kar 13 odstotkov večjo pravilnost od fantov. O razlogih za to lahko samo ugibam – možno je, da si pravopisna pravila lažje zapomnijo, mogoče več berejo in pravila usvajajo nezavedno, mogoče so bila pri reševanju le bolj zbrana in natančna. Gre pa sicer za svetovni trend – rezultati številnih raziskav (PIRLS 2011 ipd.) namreč kažejo, da fantje v primerjavi z dekleti dosegajo nižje rezultate v bralni pismenosti in razumevanju. Upoštevati je treba, da so rezultati preizkusa odvisni od številnih okoliščin. Verjamem, da bi bili rezultati preizkusa še boljši, če bi imeli dijaki za reševanje večjo motivacijo (na primer pridobitev ocene), saj bi bili pri reševanju bolj zbrani, manj površni, verjetno bi svoje rešitve pred oddajo tudi še enkrat pregledali.

5 ZAKLJUČEK

V magistrskem delu sem se ukvarjala s preučevanjem pravopisne zmožnosti med dijaki Srednje gozdarske in lesarske šole v Postojni. Pod pojem pravopisna zmožnost spadajo vsa pravopisna pravila, ki jih uporabljamo pri sporazumevanju in zapisovanju besedil. Učenci pravila spoznavajo postopoma skozi vsa leta šolanja. Lahko bi rekli, da je usvajanje pravopisa zelo podobno počevanju – če se njegovih pravil ne naučimo v nižjih razredih oziroma na začetku izobraževanja, bo znanje vedno težje nadgrajevati.

Velikokrat slišimo, da je pravopisno znanje Slovencev šibko. To je bil tudi eden izmed razlogov, da sem se odločila za raziskavo pravopisne zmožnosti med dijaki ene izmed srednjih šol. Raziskava, ki sem jo izvedla med februarjem in marcem 2023, je pokazala, da znanje pravopisa ni tako slabo, kot sem pričakovala na začetku. V povprečju so namreč dijaki vseh letnikov in programov dosegli vsaj 50-odstotno uspešnost. Izkazalo se je, da je pravopisna zmožnost višja pri dijakih, ki obiskujejo programe srednjega strokovnega izobraževanja, prav tako se je pokazalo, da so bila dekleta pri reševanju uspešnejša od fantov.

Pri vseh razredih, ne glede na program, pa lahko spremljamo napredek glede na letnik, ki ga obiskujejo – dijaki višjih letnikov so preizkus rešili uspešneje od dijakov nižjih letnikov, torej lahko trdimo, da pravopisno znanje, ki so ga pridobili v osnovni šoli, uspešno nadgrajujejo v času srednješolskega izobraževanja, kar je zelo spodbuden rezultat. Dijaki četrtil letnikov so dosegli najboljši rezultat, kar kaže na to, da so v štirih letih pridobili največ pravopisnega znanja, poleg tega pa so se pri reševanju preizkusa verjetno nekoliko bolj potrudili kot ostali (v primerjavi z ostalimi letniki je bilo v 4. letniku najmanj izpuščenih nalog), saj jih na maturi čakajo tudi naloge iz pravopisa. V splošnem dijakom najmanj težav predstavlja deljenje besed in zapisovanje male/velike začetnice. Nekoliko slabše obvladajo poglavji o ločilih in zapisovanju besed skupaj oziroma narazen. Poglavje o prevzetih besedah je bilo deloma rešeno zelo uspešno (zapisovanje prevzetih besed), deloma pa zelo slabo (tvorjenje pridevnikov iz prevzetih besed).

Za bodoče raziskovanje pravopisne zmožnosti bi bilo smiselno v raziskavo vključiti več udeležencev. Dobrodošlo bi bilo torej vključiti dijake iz različnih srednjih šol po vsej

Sloveniji in primerjati rezultate. Zanimivo bi bilo tudi preveriti, ali gimnazijci bolje ali slabše obvladajo pravopisna pravila od dijakov, ki obiskujejo programe srednjega strokovnega izobraževanja.

6 VIRI IN LITERATURA

- Ahlin, Martin, Janez Dular, Kajetan Gantar, Franc Jakopin, Janez Menart, Janko Moder, Breda Pogorelec, Stane Suhadolnik in Jože Toporišič. 2014. *Slovenski pravopis. Pravila. [Elektronski vir]*. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. [Http://bos.zrc-sazu.si/c/sp/sp2001_pravila.pdf](http://bos.zrc-sazu.si/c/sp/sp2001_pravila.pdf).
- Bešter, Marja, Martina Križaj, Marija Končina, Mojca Poznanovič in Mojca Bavdek. 2009. *Na pragu besedila 2. Priročnik za učitelje za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Bešter Turk, Marja. 2011. »Sporazumevalna zmožnost – eden od temeljnih ciljev pouka slovenščine«. *Jezik in slovstvo* 56 (3/4): 111–130. [Https://www.jezikinslovstvo.com/pdf.php?part=2011%7C3-4%7C111%E2%80%93130](https://www.jezikinslovstvo.com/pdf.php?part=2011%7C3-4%7C111%E2%80%93130).
- Dobrovoljc, Helena. 2010. »Zgodovinski pregled.« Spletišče Sodobni slovenski pravopisni priročnik v knjižni, elektronski in spletni različici. [Http://www.pravopis.si/Zgodovina/tabid/82/Default.aspx](http://www.pravopis.si/Zgodovina/tabid/82/Default.aspx).
- Dobrovoljc, Helena. 2015a. »Fran Levec. Slovenski pravopis.« *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*, ur. Kozma Ahačič [Elektronski vir], Ljubljana: ZRC. [Https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/34/1899-levec](https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/34/1899-levec).
- Dobrovoljc, Helena. 2015b. »Anton Breznik. Slovenski pravopis.« *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*, ur. Kozma Ahačič [Elektronski vir], Ljubljana: ZRC. [Https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/36/1920-breznik](https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/36/1920-breznik).
- Dobrovoljc, Helena. 2015c. »Anton Breznik, Fran Ramovš. Slovenski pravopis.« *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*, ur. Kozma Ahačič [Elektronski vir], Ljubljana: ZRC. [Https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/39/1935-breznik-ramovs](https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/39/1935-breznik-ramovs).
- Dobrovoljc, Helena. 2015č. »Anton Breznik, Fran Ramovš. Slovenski pravopis: Mala izdaja.« *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*, ur. Kozma Ahačič [Elektronski vir], Ljubljana: ZRC. [Https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/40/1937-breznik-ramovs](https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/40/1937-breznik-ramovs).
- Dobrovoljc, Helena. 2015d. »Fran Ramovš, Oton Župančič, Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Matej Šmalc, Jakob Šolar. Slovenski pravopis.« *Slovenske slovnice*

- in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*, ur. Kozma Ahačič [Elektronski vir], Ljubljana: ZRC. <https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/41/1950-skupinski-zupancev>.
- Dobrovoljc, Helena. 2015e. »Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Lino Legiša, Janko Moder, Mirko Rupel, Anton Sovrè, Matej Šmalc, Jakob Šolar, France Tomšič. Slovenski pravopis.« *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*, ur. Kozma Ahačič [Elektronski vir], Ljubljana: ZRC. <https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/44/1962-skupinski>.
- Dobrovoljc, Helena. 2015f. »Jože Toporišič (ur.). ([Pravila:] Franc Jakopin, Janko Moder, Janez Dular, Stane Suhadolnik, Janez Menart, Breda Pogorelec, Kajetan Gantar, Martin Ahlin. [Slovar:] Franc Jakopin, Janko Moder, Janez Dular, Milena Hajnšek - Holz; [redaktorji:] Martin Ahlin, Ljudmila Bokal, Alenka Gložančev, Janez Keber, Branka Lazar, Zvonka Praznik, Jerica Snoj.) Slovenski pravopis.« *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*, ur. Kozma Ahačič [Elektronski vir], Ljubljana: ZRC. <https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/50/2001-skupinski-toporisicev>.
- Dobrovoljc, Helena in Aleksandra Bizjak Končar. 2015. »Pravopisno slovaropisje na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU«. *Slavia Centralis* 8 (1): 34–50. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-JP5906KH>.
- Dobrovoljc, Helena in Nataša Jakop. 2011. *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Ferbežar, Ina. 1999. »Merjenje in merljivost v jeziku«. *Slavistična revija* 47 (4): 417–436. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-V1GCNII7/f33e1376-699c-4297-938e-be3c09c08a12/PDF>.
- Godec Soršak, Lara in Jana Kvas. 2014. »Izpit iz slovenščine na poklicni maturi«. *Slovenščina v šoli* 17 (3/4): 86–90, 141–142. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-01BLU9B5>.
- Gomboc, Mateja. 2020. *Mala slovnica slovenskega jezika: priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana: DZS.
- Hedžet Krkač, Mira, Marjana Hodak, Milena Ivšek, Silva Kastelic, Marija Končina, Boža Krakar Vogel, Martina Križaj Ortar, Jana Kvas, Vladimir Pirc, Mojca Poznanovič Jezeršek, Jerca Vogel in Stanislava Židan. 2010. *Katalog znanja za srednje strokovno izobraževanje (SSI) – slovenščina*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

- <https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/Ssi/KZ-IK/katalog.htm>.
- Knez, Mihaela, Nataša Pirih Svetina, Dragica Motik in Melita Steiner. 2016. *Učni načrt. Dopolnilni pouk slovenščine v tujini*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-V140NWK3>.
- Kotnik, Stanko. 1982. »Problematika pravopisnega pouka in aktivnosti učencev«. *Jezik in slovstvo* 27 (5): 151–155. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-C69JN0EA>.
- Kranjc, Maša in Urh Ferlež. 2019. »Pravopisna zmožnost v različnih generacijah«. *Slovenščina v šoli* 22 (2): 30–35. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-VJX18LP7>.
- Križaj, Martina. 2007. *Katalog znanja za srednje poklicno izobraževanje (SPI) – slovenščina*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. <https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/Ssi/KZ-IK/katalog.htm>.
- Kunst Gnamuš, Olga. 1984. *Govorno dejanje – družbeno dejanje: komunikacijski model jezikovne vzgoje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Lenarčič, Simon. 2002. »Čeri v slovenskem pravopisnem morju«. *Sodobnost* 66 (1): 31–48. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XC6D5HS1>.
- Melinc Mlekuž, Maja. 2022. »Pouk slovenščine v Furlaniji-Juljski krajini med epidemijo covid-19: raziskovalna spoznanja in metodološki okvir za pripravo gradiv«. *Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju: učenje in poučevanje na daljavo – izkušnje, problemi, perspektive*, ur. Ana Mlekuž in Igor Ž. Žagar, 67–79, 182–184. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Merše, Majda. 2015. »Slovensko slovaropisje in kritika«. *Slavia Centralis* 8 (1), 51–74. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NU4DH8BK>.
- Pirih Svetina, Nataša. 2005. *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Založba Izolit.
- PIRLS 2011. 2011. »Primerjava bralnih dosežkov«. Ljubljana: Pedagoški inštitut. https://www.pei.si/wp-content/uploads/2018/12/Poglavje-1_Primerjava-bralnih-dosezkov.pdf.
- Portal Jazon – Slovenščina. 2023. »Zakaj, kaj in kako?« Portal Jazon. <https://slovenscina-jazon.splet.arnes.si/opredelitev-predmeta/>.
- Poznanovič Mojca, Mojca Cestnik, Milena Čuden, Vida Gomivnik Thuma, Mojca Honzak, Martina Križaj, Darinka Rosc-Leskovec, Marica Žveglič in Kozma

- Ahačič. 2018. *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.
- »Pravopis«. 2014. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba. <https://www.fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=pravopis>.
- Pravopis 8.0: Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo. 2021a. »Prevzete besede in besedne zveze.« Pravopis 8.0. https://www.fran.si/pravopis8/Poglavje/4/prevzemanje_beseda_zveza#s-4-3.
- Pravopis 8.0: Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo. 2021b. »Osnovne informacije.« Pravopis 8.0. <https://www.fran.si/pravopis8/o-portalu?page=Info>.
- Rozman, Tadeja in Irena Krapš Vodopivec. 2011. »Jezikovni pouk slovenščine – stanje in želje«. *Meddisciplinarnost v slovenistiki*, ur. Simona Kranjc, 397–403. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- SGLZŠ Postojna. 2022. »O SGLZŠ«. Srednja gozdarska, lesarska in zdravstvena šola Postojna. SGLZŠ. <https://sglzs.si/sola-sgls/o-sgls/>.
- Snoj, Marko. 2005. »O prevzetih besedah, tujkah in izposojenkah«. *Slovenski jezik* 5: 113–122. <https://dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0DM8KLLKQ/78a8b3de-5adc-4b02-a838-19392af4b978/PDF>.
- Svet Evrope. 2011. *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport. <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/SEJO-komplet-za-splet.pdf>.
- Šebjanič Oražem, Maja. 2020. »Sporazumevalna zmožnost in komunikacijske spretnosti učiteljev začetnikov«. *Slovenščina – diskurzi, zvrsti in jeziki med identiteto in funkcijo*, ur. Jerca Vogel, 217–224. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. https://centerslo.si/wp-content/uploads/2020/11/Obdobja-39_SebjanicOrazem.pdf.
- Šek Mertük, Polonca. 2017. »(Ne)usvojeni cilji pravopisne zmožnosti v prvem vzgojnoizobraževalnem obdobju«. *Revija za elementarno izobraževanje* 10 (1): 127–140. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-R4XJ2ZYO/?euapi=1&query=%27keywords%3dpravopis+pouk%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>.
- Toporišič, Jože. 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Vlada RS. 2008. *Pravilnik o zaključnem izpitu*. Uradni list RS, št. 56/08, 50/10 in 23/11.

Ljubljana. [Http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7722](http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7722).

Žerdin, Tereza. 2011. *Motnje v razvoju jezika, branja in pisanja: priročnik za pomoč specialnim pedagogom in učiteljem pri odpravljanju motenj v razvoju jezika, branja in pisanja*. Ljubljana: Bravo – društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

7 GRAFIČNE PRILOGE

7.1 Slike

Slika 1: Primer spletnega slovarskega izpisa za samostalnik korak.....	21
Slika 2: Predstavitev vzorca raziskave v odstotkih.	41
Slika 3: Pisanje velikih in malih črk glede na letnik in vrsto izobraževanja.	42
Slika 4: Zapisovanje velike začetnice na začetku povedi glede na program in letnik v odstotkih.	43
Slika 5: Zapisovanje imen bitij (tudi z določili) in svojilnih pridevnikov glede na letnik in vrsto izobraževanja.	45
Slika 6: Zapisovanje zemljepisnih lastnih imen glede na letnik in vrsto izobraževanja.	46
Slika 7: Zapisovanje stvarnih lastnih imen glede na letnik in vrsto izobraževanja.	47
Slika 8: Zapisovanje stvarnih občnih imen glede na letnik in vrsto izobraževanja.....	48
Slika 9: Zapisovanje velike začetnice v premem govoru glede na letnik in vrsto izobraževanja.	49
Slika 10: Zapisovanje vrstnih pridevnikov iz lastnih imen glede na letnik in vrsto izobraževanja.	50
Slika 11: Tvorjenje pridevnikov iz prevzetih besed glede na letnik in vrsto izobraževanja.	51
Slika 12: Pisanje prevzetih besed in besednih zvez glede na letnik in vrsto izobraževanja.	53
Slika 13: Raba ločil glede na letnik in vrsto izobraževanja.....	54
Slika 14: Raba skladijske pike glede na letnik in vrsto izobraževanja.	55
Slika 15: Raba neskladijske pike glede na letnik in vrsto izobraževanja.	56
Slika 16: Raba vprašaja glede na letnik in vrsto izobraževanja.	57
Slika 17: Raba klicaja glede na letnik in vrsto izobraževanja.	58
Slika 18: Raba vejice glede na letnik in vrsto izobraževanja.	59
Slika 19: Raba ločil pri premem govoru glede na letnik in vrsto izobraževanja.....	60
Slika 20: Raba drugih ločil glede na letnik in vrsto izobraževanja.	61
Slika 21: Raba vejice glede na letnik in vrsto izobraževanja.	62
Slika 22: Pisanje skupaj oziroma narazen glede na letnik in vrsto izobraževanja.	64
Slika 23: Zapisovanje skupaj oziroma narazen pri glavnih in vrstilnih števnih glede na letnik in vrsto izobraževanja.	65

Slika 24: Deljenje besed glede na letnik in vrsto izobraževanja.	66
Slika 25: Rezultati celotnega preizkusa glede na letnik in vrsto izobraževanja.....	67
Slika 26: Predstavitev rezultatov preizkusa glede na letnik, spol in vrsto izobraževanja.	68
Slika 27: Predstavitev rezultatov glede na spol.	69

7.2 Seznam prilog

Priloga 1: Preizkus znanja.

Priloga 2: Priročnik.

Priloga 1: Preizkus znanja

Sem Maruška Urbančič, študentka pedagoškega študijskega programa 2. stopnje Slovenistika na Fakulteti za humanistične študije v Kopru (Univerza na Primorskem). V magistrskem delu z naslovom *Pravopisna zmožnost dijakov na Srednji gozdarski, lesarski in zdravstveni šoli Postojna* želim raziskati, kako dijaki te šole poznajo pravopisna pravila in ali jih dosledno upoštevajo.

Pri tem potrebujem vašo pomoč, in sicer vas prosim, da rešite spodnji preizkus. Vsi zbrani podatki so anonimni in bodo uporabljeni zgolj za namen raziskave, nikakor ne bodo vplivali na vašo oceno iz slovenščine.

Zahvaljujem se vam za vaš čas in sodelovanje.

Prosim, odgovorite na vprašanja.

1. Spol:

- a) moški
- b) ženski

2. Letnik, ki ga obiskujete v tem šolskem letu (2022/2023):

- a) 1. letnik
- b) 2. letnik
- c) 3. letnik
- d) 4. letnik

3. Program:

- a) Gozdarski tehnik
- b) Gozdar
- c) Mizar
- d) Tehnik zdravstvene nege
- e) Bolničar negovalec

4. Popravite zapis velike začetnice tako, da bodo povedi pravopisno pravilne.

- a) K pisanju povesti o slovenskem silaku je Frana Levstika spodbudilo branje cegnarjeve pesnitve pegam in lambergar.
- b) priljubljena ameriška igralka amy poehler se nam je predstavila s stransko figo, ki je bila zagotovo ena najlepših pričesk na podelitvi zlatih globusov.
- c) Na severnem irskem je število katolikov preseglo število protestantov.
- d) Vsako leto se za božič udeležim pohoda z baklami na veliko planino.
- e) Pedagoginja Lea Colner je za val 202 povedala: »potek moje kariere bi zagotovo potekal drugače, če bi ostala v sloveniji.«

5. Tvorite pridevnike iz naslednjih besed (npr. Washington – washingtonski).

Praga: _____ grad

Tesla: _____ ulica

Disney: _____ filmi

Tokio: _____ stolp

6. Podčrtajte pravilen zapis prevzetih besed in besednih zvez v slovenskem jeziku.

Reka / Rijeka

chips / čips

Herkules / Herkul

Savdska Arabija / Saudi Arabia

Franz Joseph I. / Franc Jožef I.

Boter / The Godfather

7. V povedi vstavite ustrezna ločila.

- a) Zeleni Jurij je starodavni junak ki v slovanski mitologiji ustreza Perunovemu sinu oz bogu pomladi
- b) Učiteljica nam je naročila Natančno preberite navodila
- c) Av to boli
- d) Srečanje sošolcev in sošolk bo potekalo v petek 25 avgusta 2023 ob 20 uri v Gostilni pri Mari
- e) Kaj je bližje Zemlji Luna ali Sonce

8. Pravilno vstavite vejice, kjer je treba.

Braillova pisava je posebna pisava ki omogoča slepim da berejo in pišejo. Braillov sistem temelji na metodi komunikacije ki jo je sprva razvil Charles Barbier ker je želel uveljaviti način s katerim bi si vojaki ponoči izmenjevali sporočila. Barbierov sistem je bil za vojake pretežek zato se ga niso mogli naučiti. Braillova pisava je univerzalna. Uporabljajo jo tudi slepi Japonci Kitajci in Arabci.

9. V vsaki vrstici izmed danih možnosti obkrožite pravilno rešitev.

- a) 80 g/80g./80g
- b) Slovenija – moja dežela. Slovenija–moja dežela. Slovenija - moja dežela.
- c) slovensko - nemški slovar/slovenskonemški slovar/slovensko-nemški slovar
- d) delovni čas: 9.00 – 17.00/delovni čas: 9.00–17.00/delovni čas: 9.00-17.00
- e) pra babica/ prababica/pra-babica
- f) ob 200 obletnici/ob 200. obletnici/ob 200-obletnici
- g) Zavij na avtocesto./Zavij na avto cesto./Zavij na avto-cesto.
- h) Živel je v 4 nadstropni hiši./Živel je v 4nadstropni hiši./Živel je v 4-nadstropni hiši.

10. Z besedo/besedami zapišite navedena števnik.

72

115.

---

11. Včasih se nam zgodi, da nam med pisanjem zmanjka prostora za zapis celotne besede, zato jo moramo deliti. Kako bi delili naslednje besede, če bi vam v vrstici zmanjkalo prostora (npr. po-trpežljiv)? Če besede ne moremo deliti, to zapišite.

Zaustaviti:

Črv:

PRAVOPIISNI PRIROČNIK

ZA DIJAKE SREDNJIH STROKOVNIH IN POKLICNIH ŠOL

Dodatek k magistrskemu delu Pravopisna zmožnost dijakov
Srednje gozdarske, lesarske in zdravstvene šole Postojna

Avtorica: Maruška Urbančič

Mentorica: doc. dr. Vladka Tucovič Sturman

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, 2023

Spoštovani dijaki in dijakinje srednjih strokovnih in poklicnih šol,

V priročniku niso zajeta čisto vsa pravopisna pravila, temveč samo tista, ki po analizi rezultatov preizkusa znanja dijakom povzročajo največ težav. Tem sem dodala še dodatne primere, ki jih v preizkus nisem vključila in za katere menim, da jih je treba poznati, če želimo pisati pravopisno pravilna besedila.

Upam, da vam bo
priročnik v pomoč!

Maruška Urbančič

zavedam se, da učenje pravopisa ni vedno mačji kašelj, saj obsega veliko pravil. Glavni izobraževalni cilj vašega šolanja pri pouku slovenščine je razvoj sporazumelne zmožnosti, katere del je tudi pravopisna zmožnost. Ob zaključku srednješolskega izobraževanja vas čaka zaključni izpit oziroma matura in pomembno je, da dobro usvojite tudi pravopisna pravila. Pa ne samo zaradi končnega izpita – znanje teh pravil vam bo zagotovo koristilo tudi kasneje v življenju, saj se pravopis že od nekdaj souporablja kot merilo za ocenitev izobrazbe.

Če naše besedilo vsebuje veliko napak, lahko marsikdo sklepa, da smo površni in nezanesljivi. Zato vas spodbujam, da pravopisnih pravil ne upoštevate samo pri pouku slovenščine, temveč jih v čim večji meri upoštevate tudi pri drugih predmetih in v vsakdanjem življenju – npr. ko pišete praznično voščilo, oddajate prošnjo za dijaško delo ali komunicirate po e-asis-tentu s profesorji. Tako boste tudi vi poskrbeli za ohranjanje visokega nivoja znanja slovenskega jezika.

VSEBINA

4	01	RABA VELIKIH IN MALIH ČRK
3		1.1 Zapisovanje imen bitij
3		1.2 Zapisovanje zemljepisnih lastnih imen
5		1.3 Zapisovanje stvarnih imen
6	02	PISANJE PREVZETIH BESED IN BESEDNIH ZVEZ
7	03	LOČILA
8		3.1 Pika
8		3.2 Vprašaj
8		3.3 Vejica
10		3.4 Ločila v premem govoru
11	04	PISANJE SKUPAJ OZIROMA NARAZEN
14	05	DELJENJE
14	06	PREIZKUSI SE

01

1.1 Zapisovanje imen bitij

Z malo začetnico pišemo:

- občna določila v stalnih zvezah z lastnim imenom (*primorski Slovenec, stari Grk*);
- poimenovanja po rasni ali jezikovni pripadnosti (*črnc, belec, indoevropjec*);
- poimenovanja za pripadnike gibanj, ver, listov, strank (*katolik, protestant, budist, socialist*).

Z veliko začetnico pišemo:

- osebna lastna imena (*Amy Poehler, Luka Dončić*);
- imena veroslovnih in bajeslovnih bitij (*Sveti duh, Jupiter, Buda*);
- imena prebivalcev (*Hrvat, Južnoafričan, Masaj, Neevropjec*).

Ilirska Bistrica -e -e ž, zem. l. (ī ī) v ~i ~i
ilirskobistriški -a -o in bistriški -a -o (ī; ī)
ilirskobistričan -a in Bistričan -a m, preb. l. (ī; ī)
ilirskobistričanka -e ž, preb. l. (ī)

Svojilne pridevnike iz lastnih imen pišemo z veliko začetnico (*Cegnarjeva pesnitev, Nežine slušalke, Matejev zvezek, Karmenin zapisnik*).

Slovinci iz Beneške Slovenije so Beneški Slovenci, na Koroškem živijo koroški Slovenci (ne obstaja namreč upravna enota z imenom Koroška Slovenija), v zamejstvu zamejski Slovenci (izraz zamejec pišemo z malo začetnico, ker tudi zamejstvo ni zemljepisna enota).

Kako pa imenujemo prebivalca in prebivalko kraja, iz katerega prihajaš ti? Vpiši ime svojega kraja v iskalnik Slovenskega pravopisa na spletni strani fran.si in se prepričaj. V slovarju sicer ni čisto vseh imen krajev.

1.2 Zapisovanje zemljepisnih lastnih imen

Zemljepisna lastna imena delimo na **naselbinska** in **nenaselbinska**.

Naselbinska so imena mest, vasi, trgov in zaselkov, nenaselbinska pa vsa druga (*vzpetine, doline, nižine, reke, jezera, morja, jame, ulice, ceste, države itd.*).

Enobesedna pišemo z veliko začetnico (*Postojna, Drava, Slovenija*), pri sestavljenih imenih pa je pisava različna.

V naselbinskih sestavljenih imenih pišemo vse sestavine z veliko začetnico, izjeme so le neprvi predlogi in izrazi vas, trg, mesto, selo: *Murska Sobota, Zidani Most, Ptujška Gora, Most na Soči, Nova vas, Stari trg, Novo mesto, Opatje selo.*

Pri sestavljenih nenaselbinskih imenih pišemo prvo besedo z veliko začetnico, druge z malo: *Velika planina, Šmarna gora, Bohinjsko jezero.*

Če je v takem imenu lastno ime na nepravem mestu, ga tudi pišemo z veliko začetnico: *Severna Irska, Julijske Alpe, Velika Britanija.*

**Zakaj pišemo
Črna gora, in ne
Črna Gora kot
Kranjska Gora, saj
v njej tudi živijo
ljudje?**

**Seveda živijo,
vendar Črna gora ni strnjeno
naselje, ni naselbina oz. kraj,
je ime države, zato pri njej
velja zapis za nenaselbinska
imena.**

Vrstne pridevnike, ki so izpeljani iz zemljepisnih lastnih imen in se končajo na -ski ali -ški, pišemo z malo začetnico (*slovenski jezik, ameriške palačinke*).

1.3 Zapisovanje stvarnih imen

Občna stvarna imena pišemo z malo začetnico:

- **zgodovinski dogodki:** *oktobrska revolucija, druga svetovna vojna;*
- **prazniki in posebni datumi:** *božič, velika noč, novo leto*
(vendar Prešernov dan, Marijino vnebovzetje, ker sta svojilna pridevnika);
- **odlikovanje, kulturni in športni uspehi:** *oskar, zlati globus*
(vendar nagrada Prešernovega sklada, Nobelova nagrada, ker sta svojilna pridevnika);
- **zdravila:** *aspirin, persen.*

Stvarna lastna imena: enobesedna pišemo z veliko; pri večbesednih pa pišemo z veliko začetnico prvi element, neprvi pa le, če je lastno ime. Stvarna lastna imena so naslovi knjig, časopisov, filmov, prireditve, imena ustanov, podjetij, radijskih postaj, društev ...

Radio 1, Val 202, Pegam in Lambergar, Zlata lisica, Slovenska vojska, Osnovna šola Košana.

Na pobočjih Pohorja se vsako leto odvija prireditev Zlata lisica, kjer podeljujejo zlate, srebrne in bronaste lisice.

IN BESEDNIH ZVEZ

PISANJE PREVZETIH BESED

02

Prevzeta beseda je vsaka beseda, ki ni nastala v kontinuiranem razvoju slovenščine, od pradavnine do danes, ki torej ni motivirana s slovenskimi (oz. slovenščini predhodnimi) besedotvornimi sredstvi.

Občnoimenska poimenovanja, prevzeta iz tujih jezikov, praviloma pisno podomačujemo.

chips -> čips, coca-cola -> kokakola

Besede tujega izvora nadomestimo, če ustrezne obstajajo, s slovenskimi različicami.

atraktiven -> privlačen, mikaven, vabljev

image/imidž -> celostna podoba, videz, vtis

Pisno podobo prevzetih lastnih imen večinoma ohranjamo. **Podomačujemo** pa:

- imena grško-rimskega sveta (Herkul, Plavt);
- imena znanih zgodovinskih oseb in večino v slovenščino prevzetih imen in priimkov (Franc Jožef I., Elizabeta, Franc);
- navadno svetniška imena (Frančišek Asiški);
- imena pripadnikov narodov in prebivalcev držav, pokrajin in naselij, ki so pri nas podomačena (Francoz);
- prevzeta lastna imena včasih tudi prevajamo (Pika Nogavička);

- imena držav, pokrajin, celin (Savdska Arabija, Spodnja Saška, Antarktika);
- imena oceanov, morij, večjih rek in nekaterih večjih jezer (Atlantik, Severno morje, Loara, Donava, Inari);
- imena večjih gorovij in nekaterih gor (Pireneji, Kilimandžaro);
- namesto nekaterih tujih imen imamo svoja (Čedad, Benetke, Pulj, Nemčija).

Nekatera stvarna lastna imena, kot so imena časopisov in revij, imena tiskovnih agencij, imena posameznih vozil, imena računalniških programov in aplikacij, imena podjetij in industrijskih izdelkov, imena športnih klubov, imena borznih indeksov in znanstvena latinska poimenovanja živali in rastlin, **ohranjamo v izvirni obliki** (*National Geographic, Facebook, Booking, Manchester United*).

Prevajamo pa imena besedil, naslove knjig, filmov, predstav, bolj znanih skladb, kipov, spomenikov, arhitekturnih in drugih umetniških stvaritev, imena zakonov, listin, pogodb in uredb (*Boter, Vojna in mir, Ameriška deklaracija o neodvisnosti*).

Kako pa tvorimo pridevnike iz prevzetih lastnih imen?

- Imena na -y podaljšamo z -j-, kadar se y ne izgovori kot [j]
(Disney -> Disneyjevi, Presley -> Presleyjev);
- pri tujih lastnih imenih, kjer črki r sledi še nemi e, sta pravilni dve obliki:
Mollière -> Mollièrjev/Mollièrov, Shakespeare -> Shakespearjev/Shakespearov;
- imena na govorjeni samoglasnik -ao, -eo, -ia, -io tvorimo po naslednjem vzorcu:
Pavia -> pavijski, Tokio -> tokijski;
- imena, kjer se osnova končuje na govorjeni c, č, g, h, k, s š, z, ž, tvorimo po naslednjem vzorcu:
Praga -> praški, Minsk -> minški.

3.1 Pika

Skladenjska raba: pika je končno ločilo pripovednih povedi.

Zeleni Jurij je starodavni junak, ki v slovanski mitologiji ustreza Perunovemu sinu oz. bogu pomladi.

Neskladenjska raba:

- čas (ob 20. uri, ob 8.15 – lahko tudi ob 8¹⁵);
- loči enote različnih stopenj (25.000);
- pika za okrajšavo (oziroma -> oz., doktor -> dr.);
- pika za vrstilnim števnikom (200. obletnica).

3.2 Vprašaj

Ločilo označuje samostojne, neodvisne vprašalne stavke, zvezo stavkov z glavnim vprašalnim stavkom, vprašalni stavek premege govora.

Je Zemlji bližje Luna ali Sonce?

Pika ali vprašaj?

Na to, ali na koncu povedi stoji pika ali vprašaj, vpliva glavni stavek povedi:

- *Koliko je ura?*
- *Vprašal je, koliko je ura.*

3.3 Vejica

Vejica je nekončno ločilo. Z njo razčlenjujemo povedi na smiselne dele.

Vejica v enostavni povedi zaznamuje:

- **naštevane nestavčnih delov;**
Braillovo pisavo uporabljajo tudi slepi Japonci, Kitajci in Arabci.
Na izlet vzemite topla oblačila, malico, vodo in veliko dobre volje.
- **kraj, datum, ura;**
Srečanje sošolcev in sošolk bo potekalo v petek, 25. avgusta 2023, ob 20. uri.
Podelitev maturitetnih spričeval bo v ponedeljek, 10. 7. 2023, ob 9.00, v parku pred šolo.
Tretja vejica (pred podatkom o kraju) ni nujna.
- **pojasnjevalnost nestavčnih delov.**
Zbolel je za hudo, nalezljivo boleznijo (tj. za hudo, in sicer nalezljivo boleznijo).
PAZI: Kadar levi pridevnik določa celo preostalo besedno zvezo, začenjajočo se s pridevnikom, za njim ne pišemo vejice: huda nalezljiva bolezen, dolgi kodrasti lasje.

Vejica v večstavčni povedi:

- v podredju loči odvisne stavke od glavnih;
Braillova pisava je posebna pisava, ki omogoča slepim, da berejo in pišejo.
- v priredju je med stavki, ki so v protivnem (a, ampak, toda, vendar), pojasnjevalnem (saj, in sicer, to je), sklepalnem (torej) in posledičnem (torej, zato) razmerju;
Ima odličen posluh, a noče igrati nobenega glasbila.
Barbierov sistem je bil za vojake pretežek, zato se ga niso mogli naučiti.
- pastavek (neglagolski stavek je lahko členkov, medmetni in zvalniški) je od preostalega dela povedi ločen z vejico.
Ne, nisem te želel prizadeti.
Av, to boli!
Gospa, pridite.

ALI JE RES, DA PRED VEZNIKOM //V NI NIKOLI VEJICE?

Ni res. Poglejmo, zakaj to ne drži.

Moj prijatelj je res prišel, kdo bi si mislil, in mi takoj ponudil pomoč.

- Vrinjeni (vmesni) stavek izpustimo.
- Dobimo: Moj prijatelj je res prišel in mi takoj ponudil pomoč.
- Poved je smiselna, torej zapišemo obe vejici.

Zanimalo me je, kdaj se zabava začne in kdo vse je povabljen.

- Če odvezamemo *kdaj se zabava začne*, dobimo: Zanimalo me je in kdo vse je povabljen.
- Poved ni smiselna. Vejice pred in torej ni.

Odšel je na potovanje, in sicer po Aziji.

- Vejica vedno stoji pred veznikoma pojasnjevalnega priredja »in sicer«, »in to«.

PRED KI, KO, KER, DA, ČE VEDNO VEJICA SKAČE?

- Pravilo sicer drži, ampak samo če je izpolnjenih kar nekaj pogojev (npr. da so ti vezniki samostojni, enobesedni, ne gre za vrivek itd.). Dane veznike lahko namreč razvijemo v različne in številne **večbesedne veznike**:
- **če** -> **tudi če, in če** *Poleti pridem spet, in če bo le mogoče, bom ostala dlje.*
- **da** -> **tako da, namesto da** *Dosti sem zamudil, ko sem se zabaval, namesto da bi študiral.*
- **ko** -> **da ko, potem ko, medtem ko** *Medtem ko se igralci ogrevajo, jim trener daje še zadnje nasvete.*

VEJICA PRED KAKOR, KOT

- Vejica pred veznikoma kakor in kot nastopa, kadar za tema veznikoma stoji osebna glagolska oblika, in ne nastopa, kadar za tema veznikoma stoji neosebna glagolska oblika (nedoločnik, namenilnik, glagolnik idr.).

Do mene se vede, kot da sva stara znanca.

S poslušanjem se boš naučil več kot s prepisovanjem.

Si videla Tino?
Vesela je kot
Radio Veseljak.

Ja, vesela je,
kot da bi
pravkar osvojila
vrh sveta.

Vejsica NE nastopa v dvodelnem vezniku tako ... kot (tudi).
Bila je tako zgovorna kot tudi prepričljiva.

3.4 Ločila v premem govoru

Premi govor je sestavljen iz dveh delov:

- spremnega stavka (nosi dodatne informacije) in
- dobesednega navedka (kaj nekdo izreče).

Spremni stavek je od dobesednega navedka ločen z vejico/vprašajem/klicajem/tremi pikami, če stoji za njim (1. in 2. primer), ali z dvopičjem, če stoji pred njim (3. primer).

»Natančno preberite navodila,« nam je naročila učiteljica.

»Miha, takoj spat!« se je razjezila mama.

Učiteljica nam je naročila: »Natančno preberite navodila.«

OZIROMA NARAZEN

04

VEZAJ ALI POMIŠLJAJ?

S **stičnim vezajem** pišemo:

- priredne zloženke
(*slovenski in nemški slovar -> slovensko-nemški slovar, Kamniške Alpe in Savinjske Alpe -> Kamniško-Savinjske Alpe*),
- pridevniške zloženke s številkami
(*5-kilogramski/petkilogramski, 20-leten/dvajsetleten, 4-nadstropna hiša/štirinadstropna hiša*).

Nestični vezaj: *Šmarje - Sap, Karel Destovnik - Kajuh*

Stični pomišljaj pišemo v pomenu *od do*.

proga Maribor–Ljubljana, delovni čas: 9.00–17.00, str. 18–27

PAZI! Napačne so kombinacije z besedo in pomišljajem (delovni čas od 9.00–17.00).

Nestični pomišljaj: poudarjeno ločuje kakšno besedo ali misel od preostalega dela povedi, lahko nadomesti veznik(npr. vezalni veznik in).

- *Rečeno – storjeno.*
- *Slovenija – moja dežela.*

SKUPAJ ALI NARAZEN?

Skupaj pišemo:

- samostalniške sestavljenke: *prababica, podpredsednik, Neslovenec*;
- samostalniške zloženke z medpono -o-, -i-, -e- (za govorjenim c, j, č, ž, š sledi e in ne o): *avtocesta, srečelov, kažipot*;
- samostalnike, ki imajo količinsko število v prvem delu (*dvatisočak*);
- pridevnike, ki so podredne zloženke (*bistroglav, večodstoten*) in sestavljenke (*nadpovprečen*).

Skupaj ali narazen pišemo zloženke z imenovalniško ali katero drugo medpono, katerih sestavine se v zamenjanem besednem redu lahko uporabljajo kot besedne zveze (*temperabarve ali tempera barve, legokocke ali lego kocke*).

Presledke pišemo:

- med številskim podatkom in enoto (*80 g*) ali simbolom (*7 %, 50 €*);

POMOČ: *Dolžen mi je 50 evrov/Dolžen mi je 50evrov. Če nisi prepričan, ali je med številskim podatkom in enoto oziroma simbolom presledek, razmisli, kako bi vse skupaj zapisal z besedo – s presledkom, kajne?*

- med okrajšavami besednih zvez (*s. p.*);
- med deli datuma (*21. 5. 2023*);
- med števko in znamenjem iz matematike (*4 + 3 = 7*);
- mersko enoto stopinj Celzija pišemo stično, vendar ločeno od številčnega podatka: *16 °C*.

Pisanje prislovov in zaimkov skupaj ali narazen

Skupaj pišemo:

- tolikokrat, kolikokrat, neštetokrat, malokrat, dvajsettisočkrat;
- marsikdo, marsikaj, marsikje, marsikdaj, marsikateri, marsikakšen;
- desettisočglava, dvajsetkilogramski, enainpoluren;
- na desettisoče, na stotisoče.

Skupaj ali narazen pišemo:

- redkokdo (redko kdo), redkokdaj (redko kdaj), redkokje (redko kje) ipd.
- malokdo (malokdo), malokdaj (malo kdaj), malokam (malo kam) ipd.

Kaj pa zaimki s členico -koli? Pravopis daje prednost pisanju narazen (kdor koli, kjer koli) z utemeljitvijo, da med obe sestavini lahko vrinemo še tretjo: *kdor že koli, kjer že koli*. Vendar raba tega načina ne potrjuje. Besedilni korpusi kažejo, da prevladuje zapis skupaj.

Zapisovanje glavnih in vrstilnih števnikov

Glavni števnik izraža količino štetega. Po njem se vprašamo z vprašalnico: *koliko?* Glavne števnike do sto in stotice pišemo skupaj, druge števnike pa narazen (*sedem, enajst, trintrideset šeststo tisoč*).

Vrstilni števniki so izpeljani iz glavnih števnikov in označujejo zaporedno mesto v vrsti. Po njih se vprašamo: *kateri?* (*osmi, šestintrideseti, dvestotrinajsti, sedemmilijonti*).

DELJENJE

05

Kadar večzložne besede na koncu vrstice ne moremo izpisati cele, njen del prenesemo v naslednjo vrstico, za prvim delom pišemo vezaj.

- Večzložne besede delimo tako, da je na vsaki strani deljaja izgovorljiv zlog (*ka-ša, gospo-dinja*).
- Besede delimo na sestavnih delih (*npr. pred-pona: za-ustaviti*).
- Podvojene črke delimo (*pri-imek, od-daja*).

Ne delimo:

- enozložnih besed (*črv, lep, šest*),
- simbolov merskih enot (*50 cm*),
- črkovnih kratic (*AGRFT, RKS*).

PREIZKUSI

SE

06

Vprašala me je, če rabim kaj soli pa sem ji povedala, da jo imam še preveč.

Kdor ima dva stanovanja, bo plačal višji davek, kot tisti, ki ima le enega.

Leta 2015. je minilo na tanko sto let odkar je Italija odvrгла plašč nevtralnosti in napovedala vojno Avstroogrski.

Njihov pohod po Slovenskih kino-dvoranah,

začenjajo Zadnji Ledeni Lovci, zadnji film Jure-ta Berecljnik-a, ki je umrl leta 2015. v njegovem 41. letu.

Na Beblerjevem Trgu v Novih jaršah je včeraj okoli 8 ure dopoldan zagorel stanovanski blok. Tiskovni predstavnik PU Ljubljana, je za Dnevnik dejal, da je požar, ki je izbruhnil v kleti že pogašen a so morali gasilci zaradi nevarnosti pred zastrupitvijo s dimom evakuirati prebivalce.

McNulty-u mala Lombardija, kapetani malce pretegnili noge

21.5.2023 ob 08 : 47

Priredba dirke po Lombardiji je osrečila 25. letnika iz Arizone ki je v troboju najmočnejših ubežnikov v sprintu ugnal irca Bena Healy-a in Italjana Marcota Friga. »Nimam besed, to je bil moj cilj, po tem pa sem zbolel pred drugim krono-metrom. Zato sem zdaj, ko sem se pobral zelo vesel«, Zmagovalec dirke McNulty ni skrival zadovoljstva.

»Miš, ki rjove, kot zmaj«. S temi besedami, so pri popotniški Bibliji Lonely Planetu opisali Slovenijo o kateri povedo, da je velika komaj za polovico Švice, da pa velikost več, kot nadoknadi z drugimi dobrotami. Vodič is postavlja plaže, zasnežene gore in s vinogradi porasle griče. Pa Cerkev sv. Jakoba, baročne palače, stavbe iz Starega veka in secesijske meščanske hiše. Pri spletnem opisu Slovenije »znane po Lipicancih, pršutu, Blejskemu jezeru in smučanju,« so izpostavljene fotografije Julijskih alp, zmajskega mosta, Plečnikovih križank in Nabrežja Ljubljane.

REŠITVE

Vprašala me je, ali potrebujem kaj soli, pa sem ji povedala, da je imam še preveč.

Kdor ima dve stanovanji, bo plačal višji davek kot tisti, ki ima le eno.

Leta 2015 je minilo natanko sto let, odkar je Italija odvrгла plašč nevtralnosti in napovedala vojno Avstro-Ogrski.

Na Beblerjevem trgu v Novih Jaršah je včeraj okoli 8. ure dopoldan zagorel stanovanjski blok. Tiskovni predstavnik PU Ljubljana je za dnevnik dejal, da je požar, ki je izbruhnil v kleti, že pogašen, a so morali gasilci zaradi nevarnosti pred zastrupitvijo z dimom evakuirati prebivalce.

Svoj pohod po slovenskih kinodvoranah začenjajo Zadnji ledeni lovci, zadnji film Jureta Brecljnika, ki je umrl leta 2015 v svojem 41. letu.

McNultyju mala Lombardija, kapetani malce pretegnili noge
21. 5. 2023 ob 8.45

Priredba Dirke po Lombardiji je osrečila 25-letnika iz Arizone, ki je v troboju najmočnejših ubežnikov v sprintu ugnal Irca Bena Healyja in Italijana Marca Friga. »Nimam besed, to je bil moj cilj, potem pa sem zbolel pred drugim kronometrom. Zato sem zdaj, ko sem se pobral, zelo vesel,« zmagovalec dirke McNulty ni skrival zadovoljstva.

»Miš, ki rjove kot zmaj.« S temi besedami so pri popotniški bibliji Lonely Planet opisali Slovenijo, o kateri povedo, da je velika komaj za polovico Švice, da pa velikost več kot nadoknadi z drugimi dobrotami. Vodič izpostavlja plaže, zasnežene gore in z vinogradi porasle griče. Pa cerkev sv. Jakoba, baročne palače, stavbe iz starega veka in secesijske meščanske hiše. Pri spletnem opisu Slovenije, »znane po lipicancih, pršutu, Blejskemu jezeru in smučanju«, so izpostavljene fotografije Julijskih Alp, Zmajskega mosta, Plečnikovih Križank in nabrežja Ljubljane.